

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSİYA MƏHKƏMƏSİ

KMM

KONSTITUSİYA MƏHKƏMƏSİNİN MƏLUMATI

Bakı – 2022

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ KONSTITUSİYASI AZƏRBAYCAN
RESPUBLİKASINDA ƏN YÜKSƏK HÜQUQİ QÜVVƏYƏ MALİKDİR**

**Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının
149-cu maddəsinin I hissəsi**

Təsisçi

Azərbaycan Respublikasının
Konstitusiya Məhkəməsi

1999-cu ildən nəşr olunur

Səksən yeddinci buraxılış

Redaksiya heyəti:

Fərhad Abdullayev (sədr)
Rauf Quliyev
Dürdanə Məmmədova
Tural Aslanov
Anar Hacızadə
Nəzrin Paşayeva
İntiqam Eyvazov

Baş redaktor

Dürdanə Məmmədova

Redaksiyanın ünvanı:

Az1001, Bakı şəhəri, Gənclər meydanı, 1.
Tel: (99412) 492-62-86, 492-98-49
Faks: (99412) 492-86-41

MÜNDƏRİCAT

I hissə

Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun Qərarları

Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 74-cü maddəsinin və Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 39, 40 və 305.1-ci maddələrinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair 14 sentyabr 2021-ci il tarixli qərar	5
“Əmək pensiyaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun bəzi müddələrinin tətbiqi ilə bağlı R.Hacıyevin və R.Axundovun şikayətləri üzrə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin İnzibati Kollegiyasının 20 noyabr 2020-ci il və 14 oktyabr 2020-ci il tarixli qərarlarının Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və qanunlarına uyğunluğunun yoxlanılmasına dair 23 sentyabr 2021-ci il tarixli qərar	40
Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 132.1.2 və 53-cü maddələrinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair 11 noyabr 2021-ci il tarixli qərar.....	64
Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 135.1.5 və 135.2-ci maddələrinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair 16 noyabr 2021-ci il tarixli qərar.....	88
Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 109-1.1-ci maddəsinin Azərbaycan Respublikası Mənzil Məcəlləsinin 110.1 və 110.3-cü maddələri ilə əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair 21 dekabr 2021-ci il tarixli qərar.....	120

II hissə

Tədbirlər, Səfərlər	143
---------------------------	-----

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA
MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN
Q Ə R A R I**

**Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin
74-cü maddəsinin və Azərbaycan Respublikası
Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 39, 40 və 305.1-ci
maddələrinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair**

14 sentyabr 2021-ci il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Humay Əfəndiyeva, Rövşən İsmayılov, Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze, Mahir Muradov (məruzəçi-hakim), İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsinə, “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 27.2 və 32-ci maddələrinə və Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Daxili Nizamnaməsinin 39-cu maddəsinə müvafiq olaraq, xüsusi konstitusiya icraatının yazılı prosedur qaydasında keçirilən məhkəmə iclasında Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin müraciəti əsasında Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 74-cü maddəsinin və Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 39, 40 və 305.1-ci maddələrinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair konstitusiya işinə baxdı.

İş üzrə hakim M.Muradovun məruzəsini, maraqlı subyektlərin nümayəndələri Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının sədri T.Muxtarovun və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının Dövlət quruculuğu, inzibati və hərbi qanunvericilik şöbəsinin İnzibati qanunvericilik sektorunun

müdiri K.Paşayevanın, mütəxəssislər Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının sədri H.Nəsimovun, Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının sədri E.Rəhimovun və Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğunun Hüquqi təminat və insan hüquqları məsələləri idarəsinin rəisi A.Osmanovanın mülahizələrini, ekspertlər Bakı Dövlət Universitetinin Hüquq fakültəsinin Cinayət prosesi kafedrasının müdiri, hüquq üzrə elmlər doktoru, professor F.Abbasovanın və Milli Aviasiya Akademiyasının Hüquq kafedrasının müdiri, hüquq üzrə elmlər doktoru A.Rüstəmzadənin rəylərini və iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

M Ü Ə Y Y Ə N E T D İ :

Gəncə Apellyasiya Məhkəməsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiya Məhkəməsi) müraciət edərək Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin (bundan sonra – Cinayət Məcəlləsi) 74-cü maddəsinin və Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra – Cinayət-Prosessual Məcəlləsi) 39, 40 və 305-ci maddələrinin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının (bundan sonra – Konstitusiya) 60, 71, 125 və 127-ci maddələri və “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Konvensiyanın 6-cı maddəsi baxımından şərh olunmasını xahiş etmişdir.

Müraciətdə qeyd olunur ki, Tərtər Hərbi Məhkəməsinin 12 fevral 2021-ci il tarixli hazırlıq iclasının qərarına əsasən, Cinayət Məcəlləsinin 350.1-1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilən şəxs R.Məmmədov Cinayət Məcəlləsinin 74-cü maddəsinə müvafiq olaraq şəraitin dəyişməsi ilə bağlı onun şəxsiyyətinin ictimai təhlükəli olmadığı müəyyən edildiyindən cinayət məsuliyyətindən azad edilmiş və cinayət işi üzrə icraata xitam verilmişdir.

Dövlət ittihamçısı apellyasiya protesti verərək R.Məmmədov barəsində olan cinayət işi üzrə icraata xitam verilməsinə dair Tərtər Hərbi Məhkəməsinin qərarının Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 399.1.4-cü maddəsinə əsasən ləğv edilməsini xahiş etmişdir.

Apellyasiya protesti onunla əsaslandırılmışdır ki, Cinayət Məcəlləsinin 74-cü maddəsinə istinad edilməklə cinayət işi və ya məhkəməyədək sadələşdirilmiş icraatın materialları üzrə icraata xitam verilməsi Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 40.3 və 40.4-cü maddələrinə əsasən deyil, məhz Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 40.2-ci maddəsinə əsasən mümkündür. Qanunverici məhkəmənin hazırlıq iclasında cinayət işi və ya məhkəməyədək sadələşdirilmiş icraatın materialları üzrə icraata xitam verilməsinin əsaslarını müəyyən edən Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 305-ci maddəsində həmin Məcəllənin 40.2-ci maddəsinə göstərməməklə, şəraitin dəyişməsi nəticəsində törədilmiş əməlin və ya əməli törətmiş şəxsin ictimai təhlükəli olub-olmamasının yalnız məhkəmə baxışı zamanı tədqiq edilmiş sübutlar əsasında müəyyən edilməsinin mümkünlüyünü qeyd etmişdir. Belə olan halda məhkəmənin hazırlıq iclasında Cinayət Məcəlləsinin 74-cü maddəsinə istinad edilərək Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 305-ci maddəsinə əsasən cinayət işi üzrə icraata xitam verilməsi qanunvericiliyin tələblərinə uyğun olmamışdır. Digər tərəfdən Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 39-cu maddəsində cinayət təqibini istisna edən hallar nəzərdə tutulmuş, həmin Məcəllənin 40-cı maddəsində isə cinayət təqibinin həyata keçirilməməsinə imkan verən hallar təsbit edilmişdir. Həmin maddələrin məzmunundan görünür ki, Cinayət Məcəlləsinin 74-cü maddəsində nəzərdə tutulan hal cinayət təqibinin həyata keçirilməməsinə imkan verən hallara aiddir. Bununla da belə nəticəyə gəlmək olar ki, Cinayət Məcəlləsinin 74-cü maddəsi, yəni şəraitin dəyişməsi ilə bağlı cinayət məsuliyyətindən azad etmə Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 39.1.11-ci maddəsində nəzərdə tutulan cinayət qanunu müddələrinin qüvvəsinə görə şəxsin cinayət məsuliyyətindən azad edilməsi anlamını daşımır. Məhkəmə tərəfindən göstərilən normanın rəhbər tutularaq cinayət işi üzrə icraata xitam verilməsi qanunçuluq prinsipi ilə ziddiyyət təşkil edir.

Müraciətedənin qənaətinə görə, məhkəmə təcrübəsində Cinayət Məcəlləsinin 74-cü maddəsinə istinad edilərək hazırlıq iclasında cinayət təqibinə Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 39.1.11 və 305.1-ci maddələrinə əsasən xitam verilməsinin mümkünlüyü ilə bağlı fərqli mövqelər mövcuddur. Bu baxımdan

vahid məhkəmə təcrübəsinin formalaşdırılması, cinayət və cinayət-prosessual qanunvericiliyi normalarının eyni qaydada tətbiqinin və hüquqi müəyyənlik prinsipinin təmin edilməsi məqsədi ilə yuxarıda qeyd olunan normaların şərh olunması zərurəti yaranmışdır.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu müraciətlə bağlı aşağıdakıları qeyd edir.

Konstitusiyanın 12-ci maddəsinin I hissəsi insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının təmin edilməsinin dövlətin ali məqsədi olduğunu təsbit edir. Dövlət hər kəsin hüquqlarının və azadlıqlarının müdafiəsinə təminat verir. Konstitusiyada təsbit edilmiş insan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını gözləmək və qorumaq qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının borcudur. Dövlət orqanları yalnız bu Konstitusiya əsasında, qanunla müəyyən edilmiş qaydada və hüdudlarda fəaliyyət göstərə bilirlər (Konstitusiyanın 26-cı maddəsinin II hissəsi və 71-ci maddəsinin I və X hissələri).

Konstitusiyanın 60-cı maddəsinin I və II hissələrinə müvafiq olaraq hər kəsin hüquq və azadlıqlarının inzibati qaydada və məhkəmədə müdafiəsinə təminat verilir. Hər kəsin hüququ var ki, onun işinə qərəzsiz yanaşılsın və həmin iş inzibati icraat və məhkəmə prosesində ağılabatan müddətdə baxılsın.

Bu mənada, qanunla nəzərdə tutulmuş hallarda cinayət təqibinə (cinayət işi üzrə icraata) məhkəmədə xitam verilməsi prosedurları da hüquq və azadlıqların inzibati və məhkəmə təminatı hüququnun tərkib hissəsi kimi qəbul olunmalıdır.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu müraciətdə qaldırılan məsələlərin düzgün həll edilməsi üçün şəraitin dəyişməsi ilə bağlı cinayət məsuliyyətindən azad etməni nəzərdə tutan cinayət qanununun normasının, eləcə də cinayət prosesinin mərhələlərindən biri olan məhkəmənin hazırlıq iclasının mahiyyətinin və hüquqi təbiətinin açıqlanmasını vacib hesab edir.

Cinayət Məcəlləsinin 74-cü maddəsinə görə, şəraitin dəyişməsi nəticəsində törədilmiş əməlin və ya bu əməli törətmiş şəxsin ictimai təhlükəli olmadığı müəyyən edildikdə, böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayət və ya az ağır cinayət törətmiş şəxs cinayət məsuliyyətindən azad edilə bilər.

Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 305.1-ci maddəsinə əsasən, məhkəmənin hazırlıq iclasında bu Məcəllənin 39-cu, habelə 40.3 və 40.4-cü maddələrində nəzərdə tutulmuş hallar müəyyən edildikdə məhkəmə cinayət işi və ya məhkəməyədək sadələşdirilmiş icraatın materialları üzrə icraata xitam verilməsi haqqında əsaslandırılmış qərar çıxarır.

Şəxsin cinayət məsuliyyətindən azad edilməsi üçün Cinayət Məcəlləsinin 72.2, 73.2, 73.3, 73-1.1 və 73-1.2-ci maddələrində, habelə Xüsusi hissəsinin müvafiq maddələrində nəzərdə tutulmuş hallar müəyyən edildikdə təhqiqatçının və ya müstətiqin prokurorla razılaşdırılmış qərarına əsasən cinayət təqibi başlanılmır və ya ona xitam verilir (Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 40.3-cü maddəsi).

Həmin Məcəllənin 40.4-cü maddəsinə uyğun olaraq, şəxsin iqtisadi fəaliyyət sahəsində olan cinayətlərə görə cinayət məsuliyyətindən azad edilməsi üçün Cinayət Məcəlləsinin 73-2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş hallar müəyyən edildikdə təhqiqatçının və ya müstətiqin qərarına əsasən cinayət təqibi başlanılmır və ya ona xitam verilir.

Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 40.2-ci maddəsinə görə isə şəxsin cinayət məsuliyyətindən azad edilməsi üçün Cinayət Məcəlləsinin 72.1, 73.1, 73-1.3 və 74-cü maddələrində nəzərdə tutulmuş hallarda təhqiqatçının və ya müstətiqin prokurorla razılaşdırılmış qərarına əsasən cinayət təqibi başlanılmaya və ya ona xitam verilə bilər.

Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 43.3-cü maddəsində qeyd olunmuşdur ki, məhkəmə baxışının gedişində təqsirləndirilən şəxsə qarşı cinayət təqibinə, həmçinin bu Məcəllənin 39.1.3, 39.1.12 və 40.2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş hallarda müdafiə tərəfinin razılığı ilə xitam verilməsi barədə məhkəmə qərar çıxarmağa haqlıdır.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu “Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 37.4, 39.1.9, 40.2 və 41.7-ci maddələrinin şərh edilməsinə dair” 2011-ci il 15 iyul tarixli Qərarında “cinayət məsuliyyətindən və cəzadan azad etmə” anlayışlarına aydınlıq gətirərək göstərmişdir ki, nəzəriyyədə cinayət məsuliyyətindən azad etmə dedikdə, törədilmiş cinayətə görə dövlətin şəxsi mühakimə etməkdən və ona cəza

tətbiq etməkdən imtina etməsi başa düşülür. Cəzadan azad etmə isə məhkum olunmuş şəxsə cəzanın tətbiq edilməməsini və yaxud cəzanın qalan hissəsini çəkməkdən azad edilməsini nəzərdə tutur. Cinayət məsuliyyətindən azad etmə və cəzadan azad etmə aşağıdakılara görə fərqlənilir:

- cinayət mühakimə icraatının mərhələlərinə görə;
- bu cür qərar qəbul etmək səlahiyyətinə malik olan şəxslərin və orqanların dairəsinə görə.

Cinayət məsuliyyətindən azad etmə həm məhkəməyədək mərhələdə, həm də məhkəmə baxışı mərhələsində mümkündür. Cəzadan azad etmə isə yalnız məhkəmə baxışı mərhələsində mümkündür.

Cinayət məsuliyyətindən prokurorun razılığı ilə təhqiqatçı və ya müstəntiq, habelə məhkəmə azad edə bilər. Cəzadan azad etmə isə məhkəmənin müstəsna səlahiyyətidir.

Cinayət məsuliyyətindən azad etmə müvafiq olaraq cəzadan azad etməni də əhatə edir. Bu zaman cinayət məsuliyyətindən azad etmənin ilkin anı – məhkəməyədək mərhələ, son anı – hökm elan olunanaqədək məhkəmə baxışı mərhələsidir. Bu mərhələdən sonra isə söhbət yalnız cəzadan azad etmədən gedə bilər.

Cinayət məsuliyyətindən azad etmə halları Cinayət Məcəlləsinin 72-75-ci maddələri ilə yanaşı, həmin Məcəllənin 20-ci (cinayət məsuliyyətinə cəlb etməyə imkan verən yaş həddinə çatmamaqla əlaqədar cinayət məsuliyyətindən azad etmə); 21-ci (ictimai təhlükəli əməli anlaşıqız vəziyyətdə törətməklə bağlı cinayət məsuliyyətindən azad etmə); 30.2-ci (cinayət törətməkdən könüllü imtina etməklə əlaqədar cinayət məsuliyyətindən azad etmə) və 81.2-ci (amnistiya aktı ilə cinayət məsuliyyətindən azad etmə) maddələrində də nəzərdə tutulmuşdur. Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin tələblərinə görə, bu maddələrdə sadalanan halların mövcudluğu cinayət təqibinin həyata keçirilməməsi üçün əsas ola bilər.

Cinayət Məcəlləsinin 20, 21, 75 və 81.2-ci maddələrində göstərilən hallar ümumiyyətlə cinayət təqibini istisna edir. Belə ki, Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 39.1.3, 39.1.4, 39.1.10 və 39.1.12-ci maddələrinin imperativ xarakterinə əsasən, yuxarıda göstərilən hallardan hər hansı biri aşkar olunduqda şəxs barəsində cinayət təqibi başlanılmır, artıq başlanmış

icraat gedişində aşkar olunduqda isə cinayət təqibinə xitam verilir.

Bundan fərqli olaraq, Cinayət Məcəlləsinin 72-74-cü maddələrində nəzərdə tutulmuş hallarda cinayət işinin başlanılmaması və ya ona xitam verilməsi təhqiqatçının, müstəntiqin və ya prokurorun vəzifəsi deyil, hüququdur və bu hüququn həyata keçirilməsinin öz xüsusiyyətləri vardır.

Qeyd edildiyi kimi, şəraitin dəyişməsi ilə bağlı cinayət məsuliyyətindən azad etmə Cinayət Məcəlləsinin 74-cü maddəsində nəzərdə tutulmuşdur.

Cinayət hüquq nəzəriyyəsində şəraitin dəyişməsi dedikdə, cinayət törədilən ana qədər mövcud olan vəziyyətlə müqayisədə şəxsin həyatında şəraitin ciddi surətdə dəyişməsi başa düşülür. Belə hallarda şəraitin dəyişməsi şəxsin həyatı ilə bağlı olur. Bu, cinayət törədən şəxsin yaşayış yerini dəyişməsində, ali məktəbə daxil olmasında, həqiqi hərbi xidmətə getməsində və s. ifadə oluna bilər. Bundan başqa, şəraitin dəyişməsi siyasi, iqtisadi və sosial sahələrdə baş verən dəyişikliklərlə də bağlı ola bilər. Belə dəyişiklik ölkə miqyasında və ya müəyyən regionda, şəhərdə və s. ərazidə baş verə bilər. Şəraitin dəyişməsinin nisbətən geniş miqyasda baş verməsi ictimai münasibətlər sistemində elə dəyişikliyi nəzərdə tutur ki, bunun təsiri ilə cinayət əməli öz maddi əlamətini – ictimai təhlükəliliyini itirir.

Cinayət təqibini istisna edən halları nəzərdə tutan Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 39-cu maddəsi bir sıra istisnalarla elə halların sistemini müəyyən edir ki, bu hallar mövcud olarsa, cinayət təqibi (cinayət işi) başlanıla bilməz, başlanmış cinayət təqibinə (cinayət işinə) isə xitam verilməlidir. Həmin maddədə nəzərdə tutulmuş hallarda müvafiq qərarın qəbul edilməsi cinayət prosesini həyata keçirən orqanın hüququ deyil, vəzifəsidir.

Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 40-cı maddəsi də müvafiq halların sistemini müəyyən edir, lakin həmin Məcəllənin 39-cu maddəsində nəzərdə tutulan hallardan fərqli olaraq, bu maddədə sadalanan hallar cinayət təqibinin həyata keçirilməməsinə imkan verir.

Qeyd edilməlidir ki, Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 40-cı maddəsində iki növdə olan hallar təsbit edilmişdir. Birincisi,

cinayət prosesini həyata keçirən orqanların mülahizəsinə görə cinayət təqibinin həyata keçirilməməsinə imkan verən hallar. Belə ki, Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 40.2-ci maddəsinə əsasən, şəxsin cinayət məsuliyyətindən azad edilməsi üçün Cinayət Məcəlləsinin 72.1, 73.1, 73-1.3 və 74-cü maddələrində nəzərdə tutulmuş hallarda təhqiqatçının və ya müstətiqin prokurorla razılaşdırılmış qərarına əsasən cinayət təqibi başlanılmaya və ya ona xitam verilə bilər. Bu hallarda cinayət təqibinin başlanılmaması və ya ona xitam verilməsi cinayət prosesini həyata keçirən orqanların hüququ olaraq qalır (onlar üçün məcburi xarakter kəsb etmir).

İkincisi, cinayət təqibinin həyata keçirilməməsinin cinayət prosesini həyata keçirən orqanların mülahizəsindən asılı olmadığı hallar. Belə ki, Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 40.3-cü maddəsinə əsasən, şəxsin cinayət məsuliyyətindən azad edilməsi üçün Cinayət Məcəlləsinin 72.2, 73.2, 73.3, 73-1.1 və 73-1.2-ci maddələrində, habelə Xüsusi hissəsinin müvafiq maddələrində nəzərdə tutulmuş hallar müəyyən edildikdə təhqiqatçının və ya müstətiqin prokurorla razılaşdırılmış qərarına əsasən cinayət təqibi başlanılmır və ya ona xitam verilir.

Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 40.4-cü maddəsinə əsasən isə şəxsin iqtisadi fəaliyyət sahəsində olan cinayətlərə görə cinayət məsuliyyətindən azad edilməsi üçün Cinayət Məcəlləsinin 73-2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş hallar müəyyən edildikdə təhqiqatçının və ya müstətiqin qərarına əsasən cinayət təqibi başlanılmır və ya ona xitam verilir. Göründüyü kimi, bu hallarda cinayət təqibinin başlanılmaması və ya ona xitam verilməsi artıq cinayət prosesini həyata keçirən orqanların vəzifəsi kimi göstərilir (onlar üçün məcburi xarakter kəsb edir).

Beləliklə, Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 40.3 və 40.4-cü maddələri imperativ qaydada şəxsin cinayət məsuliyyətindən azad edilməsini nəzərdə tutduğu halda, həmin Məcəllənin 40.2-ci maddəsində göstərilən hallar üzrə (Cinayət Məcəlləsinin 72.1, 73.1, 73-1.3 və 74-cü maddələri) şəxsin cinayət məsuliyyətindən azad edilməsi cinayət prosesini həyata keçirən orqanın vəzifəsi kimi nəzərdə tutulmamış və qanunverici bu halları cinayət təqibini həyata keçirən orqanların və ya məhkəmənin mülahizəsinə buraxmışdır.

Qeyd edildiyi kimi, Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 305.1-ci maddəsinə əsasən, məhkəmənin hazırlıq iclasında Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 39-cu (cinayət təqibini istisna edən hallar), habelə 40.3 və 40.4-cü maddələrində nəzərdə tutulmuş hallar (cinayət təqibinin həyata keçirilməməsinin cinayət prosesini həyata keçirən orqanların mülahizəsindən asılı olmadığı hallar) müəyyən edildikdə məhkəmə cinayət işi və ya məhkəməyədək sadələşdirilmiş icraatın materialları üzrə icraata xitam verilməsi haqqında əsaslandırılmış qərar çıxarır.

Göründüyü kimi, Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 305.1-ci maddəsində həmin Məcəllənin 40.2-ci maddəsi ona görə göstərilməmişdir ki, bu maddədəki hallarla, Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 40.3 və 40.4-cü maddələrində nəzərdə tutulmuş hallar cinayət prosesini həyata keçirən orqanlar üçün məcburilik əlamətinə görə bir-birindən fərqlənirlər. Bu, o deməkdir ki, məhkəmə cinayət təqibinə Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 40.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş əsasla, yəni öz mülahizəsinə görə hazırlıq iclasında deyil, yalnız məhkəmə baxışında xitam verə bilər.

Eyni zamanda vurğulanmalıdır ki, Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 40.2-ci maddəsində göstərilən hallarda məhkəmə tərəfindən hazırlıq iclasında cinayət təqibinə xitam verilməsinin nəzərdə tutulmaması cinayət mühakimə icraatının həyata keçirilməsi mərhələlərinin hüquqi təbiəti ilə də əlaqədardır.

Belə ki, Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 299.1-ci maddəsinə müvafiq olaraq, məhkəmənin hazırlıq iclası cinayət işində, məhkəməyədək sadələşdirilmiş icraatın materiallarında və ya xüsusi ittiham qaydasında şikayətdə irəli sürülmüş ittihamın mahiyyəti üzrə cinayət prosesi tərəflərinin iştirakı ilə məhkəmə baxışının təyin edilməsinin mümkünlüyünün yoxlanılması məqsədi ilə ilkin dinləmələrdən ibarətdir. Həmçinin məhkəmənin hazırlıq iclası zamanı ittiham və müdafiə tərəflərinin məhkəmə baxışı zamanı təqdim etdikləri sübutların siyahısı barədə, məhkəmə baxışından sübut kimi yolverilməz materialların xaric edilməsi barədə məsələlər həll edilir (Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 299.4.2 və 299.4.3-cü maddələri).

Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 299-cu maddəsinin məzmunundan göründüyü kimi, məhkəmənin hazırlıq iclasının mahiy-

yəti ondan ibarətdir ki, məhkəmə iş üzrə sübutların qiymətləndirilməsinə yönələn hərəkətlər etmədən və məhkəməyə verilmiş şəxsin təqsirlilik məsələsini həll etmədən, bu məsələlərin məhkəmə iclasında həll edilməsi üçün faktiki halların kifayət edib-etməməsi və məhkəmə baxışının təyin edilməsinin mümkün olub-olmaması ilə bağlı tərəflərin fikrini öyrənərək müəyyən nəticəyə gəlir.

Məhkəmənin hazırlıq iclasının əhəmiyyəti isə ondan ibarət olur ki, məhz bu mərhələ faktiki halları tam şəkildə tədqiq edilməmiş işlərin, eləcə də prosessual qanunun kobud pozulmasına yol verilmiş işlərin məhkəmə baxışına verilməsinin qarşısının alınmasına təminat yaradır. Başqa sözlə, məhkəmənin hazırlıq iclası məhkəmə baxışı üçün zəruri şəraitin yaradılmasını, məhkəmə iclasının uğurla həyata keçirilməsini təmin edir.

Cinayət Məcəlləsinin 74-cü maddəsinin tətbiqi ilə şəxsin cinayət məsuliyyətindən azad edilməsi və bununla əlaqədar olaraq onun barəsində cinayət təqibinə xitam verilməsi üçün, ilk növbədə, şəxsin təqsiri müəyyən edilməli, bundan sonra şəraitin dəyişmiş olmasına dəlalət edən hallar müəyyən edilərək qiymətləndirilməlidir.

Hazırlıq iclasının mahiyyəti və əhəmiyyəti nəzərə alınaraq qeyd edilməlidir ki, Cinayət Məcəlləsinin 74-cü maddəsində göstərilən halların, o cümlədən şəxsin təqsirinin müəyyən edilməsi məhkəmənin hazırlıq iclasında mümkün deyil.

Burada həmçinin nəzərə almaq lazımdır ki, Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 7.0.9-cu maddəsinə əsasən, ədalət mühakiməsi məhkəmə tərəfindən həyata keçirilir. Cinayət mühakimə icraatı zamanı ədalət mühakiməsi həyata keçirilərkən cinayət işlərinə və ya məhkəməyədək sadələşdirilmiş icraatın materiallarına cinayət prosessual qanunvericiliyinin qəbul olunmuş prinsip və vəzifələri çərçivəsində baxılmalıdır.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun formalaşdırdığı hüquqi mövqeyə görə, məhkəmənin nüfuzunun yüksəldilməsi insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi üzrə məhkəmənin qarşısında duran vəzifələrin icrasına xidmət edən ədalət mühakiməsinin demokratik prinsiplərinin təsbiti və həyata keçirilməsi ilə ayrılmaz surətdə bağlıdır. Ədalət mühakiməsinin əsas prinsipləri Konstitusiyanın 127-ci maddəsində müəyyənləşdirilmiş və son-

radan digər qanunvericilik aktlarında, o cümlədən Cinayət Prosesual Məcəlləsində daha geniş əks olunmuşdur. Bu prinsiplər sırasında qanunçuluq prinsipi mühüm və xüsusi yerə malikdir. O, həm Konstitusiyada, həm də maddi və prosesual qanunvericilikdə təsbit olunaraq, yalnız qanunlara dəqiq və dönmədən riayət olunmasını və onların icrasını nəzərdə tutmur. Qanunçuluq həmçinin hüquqi dövlətin mühüm prinsipi, məhkəmə icraatında isə ədalət mühakiməsinin təməlini təşkil edən başlıca əlamətlərdən biridir. Qanunçuluq prinsipinin əsas mahiyyəti ondan ibarətdir ki, o, nəinki hakimlərin yalnız Konstitusiyaya və qanunlara tabe olmasını bərqərar edir, həm də məhkəmə tərəfindən aşkarlanmış qanun pozuntularının aradan qaldırılması vəzifəsinə və iş üzrə hər kəsin məhkəmə müdafiəsinin təminatına, vətəndaşların hüquq və azadlıqlarının təmin olunmasına xidmət etməklə, ədalətli məhkəmə araşdırmasının digər prinsiplərinin həyata keçirilməsi şərti ilə bütövlükdə məhkəmə icraatının məqsədini müəyyənləşdirir. Cinayət məhkəmə icraatı üzrə məhkəmə Konstitusiyaya və prosesual qanunla (Cinayət-Prosesual Məcəlləsinin 8-36-cı maddələri) nəzərdə tutulmuş prinsip və şərtlər üzrə ədalət mühakiməsinə həyata keçirən orqandır (“Azərbaycan Respublikası Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 397.1 və 397.2-ci maddələrinin şərh edilməsinə dair” 2009-cu il 12 may tarixli Qərar).

Cinayət mühakimə icraatının obyektivliyi, qərəzsizliyi və ədalətliliyi prinsipi tələb edir ki, məhkəmələr cinayət işlərinə və cinayət təqibi ilə bağlı digər materiallara məhkəmə iclaslarında yalnız Cinayət-Prosesual Məcəlləsinə müvafiq surətdə müəyyən edilmiş hüquqi prosedurlara uyğun faktlar əsasında, qərəzsiz və ədalətlə baxmalıdırlar (Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 28.1-ci maddəsi).

Cinayət mühakimə icraatında tərəflərin çəkişməsi prinsipi isə Azərbaycan Respublikasında cinayət mühakimə icraatının ittiham və müdafiə tərəfinin çəkişməsi əsasında həyata keçirilməsini nəzərdə tutmaqla, hər bir tərəfin məhkəmədə təmsil olunmasını və öz mövqeyini müdafiə etmək üçün bərabər hüquqlara və imkanlara malik olmalarını ehtiva edir (Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 32.2.1 və 32.2.2-ci maddələri).

Həmçinin Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 33-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş cinayət mühakimə icraatında sübutların qiymətləndirilməsi prinsipi hakimlərdən cinayət mühakimə icraatının həyata keçirilməsində cinayət işi üzrə toplanmış sübutları bu Məcəllənin tələblərinə əsasən qiymətləndirməyi tələb edir. Bu prinsipə görə cinayət mühakimə icraatı həyata keçirilərkən bu Məcəllənin 125, 144-146-cı maddələrinin müddələrinin pozulması, hakimlərin sübutlara və sair materiallara qərəzli münasibət bəsləməsi, mövcud hüquqi prosedur daxilində tədqiq edilənədək sübut və digər materiallardan birinə digərinə nisbətdə çox və ya az əhəmiyyət verilməsi yolverilməzdir və cinayət prosesində heç bir sübutun və digər materialın qabaqcadan müəyyən edilmiş qüvvəsi yoxdur (Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 33.2, 33.3 və 33.4-cü maddələri).

Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 346.1-ci maddəsində məhkəmə baxışının nəticələrinə dair müşavirə otağında məhkəmə tərəfindən müzakirə edilən məsələlər sırasında cinayət hadisəsinin və təqsirləndirilən şəxsin törətdiyi əməldə cinayət tərkibinin olmasının sübuta yetirilib-yetirilməməsi, cinayət məsuliyyətindən azad etmə üçün əsasların olub-olmaması müəyyən olunmuşdur.

Göstərilən normaların təhlilindən görüldüyü kimi, cinayət əməlinin və ya əməli törətmiş şəxsin ictimai təhlükəliliyini itirib-itirməməsi, şəraitin dəyişməsinə görə şəxsin cinayət məsuliyyətindən azad edilməsi üçün əsasların olub-olmamasına dair sübutlara məcmu halında, məhkəmə baxışı mərhələsində qiymət verilməlidir.

Məhz buna görə də Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 43.3-cü maddəsində göstərilmişdir ki, məhkəmə baxışının gedişində təqsirləndirilən şəxsə qarşı cinayət təqibinə, həmçinin bu Məcəllənin 39.1.3, 39.1.12 və 40.2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş hallarda müdafiə tərəfinin razılığı ilə xitam verilməsi barədə məhkəmə qərar çıxarmağa haqlıdır.

Göstərilənləri nəzərə alaraq Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu belə nəticəyə gəlir ki, Konstitusiyanın 60-cı maddəsinin I hissəsinin, 127-ci maddəsinin II hissəsinin, Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 39, 40.2, 43.3, 299 və 305.1-ci maddələrinin tələblərinə uyğun olaraq, Cinayət Məcəlləsinin 74-cü maddə-

sində nəzərdə tutulmuş hallar yalnız məhkəmə baxışının gedişində müəyyən edildikdə cinayət təqibinə müdafiə tərəfinin razılığı ilə xitam verilə bilər.

Bununla yanaşı Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, müraciətdə qaldırılan məsələlərin həlli zamanı hüquqi müəyyənlik prinsipi, eləcə də Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun bununla bağlı formalaşdırdığı hüquqi mövqelər əsas götürülməlidir. Hüquqi müəyyənlik prinsipi hüququn aliliyinin əsas aspektlərindən biri kimi çıxış edir. Hər bir qanunun və ya onun hər hansı bir müddəasının hüquqi müəyyənlik prinsipinə cavab verməsi olduqca vacibdir. Bunun təmin edilməsi üçün hüquq normaları birmənalı və aydın olmalıdır. Bu öz növbəsində hər kəsə onun hüquq və azadlıqlarını müdafiə edəcəyinə, hüquqtətbiqedənin hərəkətlərinin isə proqnozlaşdırıla bilən olacağına əminlik verməlidir (“Azərbaycan Respublikasında hərbi xidmətə çağırışın əsasları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 21-ci maddəsinin və Azərbaycan Respublikası Cəzaların İcrası Məcəlləsinin 180.3-cü maddəsinin müddələrinin şərh edilməsinə dair” 2008-ci il 22 sentyabr tarixli Qərar).

Cinayət hüquq norması qəbul edilərkən qanunçuluğun prinsiplərindən olan qanunun aliliyi, vahidliyi, məqsədüeyğunluğu və qanunçuluğun reallığı prinsiplərinə riayət olunmasına xüsusi diqqət yetirilməlidir. Sadalanan prinsiplərə əməl olunması Konstitusiyada təsbit olunmuş bərabərlik, mütənasiblik, hüquqi müəyyənlik, tarazlıq prinsiplərindən irəli gəlir. Cinayət hüquq normalarının dəqiqliyi, aydınlığı, birmənalılığının ümumhüquqi meyarları hamının qanun və məhkəmə qarşısında bərabərliyi prinsipindən irəli gəlir və bu meyarlar Cinayət Məcəlləsinin qanunçuluq prinsipinin təmin edilməsinə xidmət edir. Belə ki, hamının qanun və məhkəmə qarşısında bərabərlik və qanunçuluq prinsiplərinin təmin edilməsi yalnız cinayət hüquq normalarının bütün hüquqtətbiqedən orqanlar tərəfindən vahid anlaşılması və şərhə nəticəsində mümkündür. Əksinə, qanunçuluq prinsipi baxımından hüquq normalarının məzmununun qeyri-müəyyənliyi hüquq tətbiqetmə prosesində hədsiz mülahizələrə və özbaşınalığa gətirib çıxarmaqla bərabərlik, qanunun aliliyi prinsiplərini pozmuş olar (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan

Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 182.2.4-cü maddəsinin şərh edilməsinə dair” 2011-ci il 21 oktyabr tarixli Qərarı).

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi bir çox qərarlarında göstərmişdir ki, əsas hüquqların məhdudlaşdırılması yalnız o halda qanunla müəyyən olunmuş hesab edilə bilər ki, şüurlu şəxs norma ilə tanış olaraq və hüquqşünasın yardımına və ya məhkəmə təcrübəsinə müraciət etmədən öz hərəkətlərinin nəticələrini kifayət qədər dəqiq dəyərləndirə bilsin. Məhkəmə, həmçinin hesab etmişdir ki, baxılan aspektdə hüquqi müəyyənlik üçün əsas təhlükəni hədsiz ümumi ifadələr, əsas terminlərin açıqlanmaması və ya eyni terminlərin müxtəlif qanunlarda müxtəlif şərhlərinin mövcudluğu yaradır (Landvreugd Hollandiyaya qarşı iş üzrə 2002-ci il 4 iyun tarixli, Brumaresku Rumıniyaya qarşı iş üzrə 1999-cu il 28 oktyabr tarixli Qərarlar).

Qeyd olunanlarla yanaşı Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu xüsusilə vurğulamağı vacib bilir ki, hüquqtətbiqedici tərəfindən mübahisə doğurmayan qanunvericilik normasının yanlış təfsir edilərək başqa qaydada tətbiq olunması hüquqi müəyyənlik prinsipinin pozulmasına gətirib çıxara bilər. Cinayət mühakimə icraatında cinayət prosesini həyata keçirən orqanların hər bir prosesual hərəkətləri qanunvericilikdə dəqiq və birmənalı tənzimlənmişdir. Hüquqi müəyyənlik prinsipi onu da tələb edir ki, bu orqanlar cinayət-prosessual qanunvericiliyindən kənar hərəkətlərə yol verməməli, cinayət təqibi zamanı qanunvericilikdə müəyyən olunmuş cinayət prosesi mərhələlərinin xüsusiyyətlərinə, ardıcılıqlarına, təyinatına, prosesual hədlərinə və s. dəqiq riayət etməlidirlər. Cinayət prosesinin hər bir mərhələsinin qarşısında duran vəzifələrin düzgün yerinə yetirilməsi nəticə etibarlı ilə cinayət mühakimə icraatının vəzifələrinin həyata keçirilməsinə xidmət etməklə, hər kəsin hüquqlarının müdafiəsinə təminat vermiş olur.

Beləliklə, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, Cinayət Məcəlləsinin 74-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş şəraitin dəyişməsinə görə məhkəmənin hazırlıq iclasında cinayət təqibinə xitam verilməsi hüquqi müəyyənlik prinsipinin tələblərinə cavab verməmiş olur.

Müraciətdə qaldırılan digər məsələ Cinayət Məcəlləsinin 74-cü maddəsinə istinad edilərək Cinayət Prosesual Məcəlləsinin

39.1.11-ci maddəsinə əsasən cinayət təqibinə xitam verilməsinin mümkünlüyü və bununla əlaqədar “cinayət qanunu müddəalarının qüvvəsinə görə cinayət məsuliyyətindən azad etmə” normasının mənasının və prosessual əsas kimi tətbiq dairəsinin müəyyənləşdirilməsi ilə bağlıdır.

İlk növbədə qeyd olunmalıdır ki, Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 39.1.11-ci maddəsində “cinayət qanunu müddəalarına” görə deyil, məhz “cinayət qanunu müddəalarının qüvvəsinə görə cinayət məsuliyyətindən azad etmə” anlayışından istifadə edilməsi Cinayət Məcəlləsinin “Cinayət qanununun qüvvəsi”ni təsbit edən 2-ci fəslindən irəli gəlir.

Belə ki, cinayət qanunu müddəalarının qüvvəsinə görə şəxsin cinayət məsuliyyətindən azad edilməsi əsasları cinayət qanununun zamana və məkana görə qüvvəsini təsbit edən normalara şamil edilə bilər. Cinayət qanununun məkana görə qüvvəsinə əsasən cinayət məsuliyyətindən azad etmə Cinayət Məcəlləsinin 12.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş hallarda tətbiq olunur. Həmin maddəyə əsasən, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları və Azərbaycan Respublikasında daimi yaşayan vətəndaşlığı olmayan şəxslər Azərbaycan Respublikasının hüddurlarından kənarında törətdikləri əmələ (hərəkət və ya hərəkətsizliyə) görə, bu əməl həm Azərbaycan Respublikasının, həm də ərazisində törədildiyi xarici dövlətin qanunvericiliyinə əsasən cinayət sayılırsa və bu cinayətə görə həmin şəxslər xarici dövlətdə məhkum olunmamışlarsa, bu Məcəllə əsasında cinayət məsuliyyətinə cəlb edilirlər.

Beləliklə, şəxs tərəfindən törədilən əməl Azərbaycan Respublikasının və ya ərazisində törədildiyi xarici dövlətin qanunvericiliyinə əsasən cinayət sayılmırsa, prosessual hüquq norması kimi Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 39.1.11-ci maddəsinə əsaslanmaqla şəxs cinayət məsuliyyətindən azad edilir.

Cinayət qanununun zamana görə qüvvəsinə əsasən cinayət məsuliyyətindən azad etmə isə Cinayət Məcəlləsinin 10-cu maddəsində nəzərdə tutulmuş hallar mövcud olduqda tətbiq edilir. Həmin maddəyə görə, əməlin (hərəkət və ya hərəkətsizliyin) cinayət sayılması və həmin əmələ görə cəza, bu əməlin (hərəkət və ya hərəkətsizliyin) törədildiyi zaman qüvvədə olan cinayət qanunu ilə müəyyən edilir. Törədildiyi zaman cinayət

sayılmayan əmələ görə heç kəs cinayət məsuliyyətinə cəlb olunma və cəzalandırılı bilməz. İctimai təhlükəli əməlin (hərəkət və ya hərəkətsizliyin) törədilmə vaxtı, onun nəticələrinin baş verdiyi andan asılı olmayaraq, cinayətin törədildiyi vaxt sayılır. Əməlin (hərəkət və ya hərəkətsizliyin) cinayət sayılmasını və bu əmələ görə cəzanı aradan qaldıran, cəzanı yüngülləşdirən, yaxud cinayət etmiş şəxsin vəziyyətini başqa cür yaxşılaşdıran cinayət qanununun geriyə qüvvəsi vardır, yəni həmin qanunun qüvvəyə minməsindən əvvəl müvafiq əməli (hərəkət və ya hərəkətsizliyi) törətmiş şəxslərə şamil edilir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, qeyd edilən hallarda da cinayət təqibini və ya cinayət mühakimə icraatını həyata keçirən orqanlar Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 39.1.11-ci maddəsinə əsaslanmaqla şəxsi cinayət məsuliyyətindən azad edir.

Müraciətdə göstərilən məsələyə münasibətdə isə qeyd olunmalıdır ki, Cinayət Məcəlləsinin 74-cü maddəsinə əsasən şəraitin dəyişməsinə görə cinayət məsuliyyətindən azad etmə cinayət təqibini istisna edən halları nəzərdə tutan Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 39.1.11-ci maddəsindəki halı ona görə ehtiva edə bilməz ki, əks hal cinayət mühakimə icraatını həyata keçirən orqanlar üçün məcburi olan normanın dispoitiv formada şərhinə gətirib çıxarar. Şəraitin dəyişməsi halı (Cinayət Məcəlləsinin 74-cü maddəsi) cinayət-prosessual qanunvericiliyinə müvafiq olaraq cinayət təqibi orqanının mülahizəsinə əsasən xitam verilən cinayət təqibinin həyata keçirilməməsinə imkan verən hallara aid olduğundan, qanunverici onun tətbiqinin prosesual əsası qismində yalnız Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 40.2-ci maddəsinə nəzərdə tutmuşdur.

Odur ki, Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 39.1.11-ci maddəsindəki “cinayət qanunu müddəalarının qüvvəsinə görə” müddəası cinayət qanununun zamana və məkana görə qüvvəsinə əsasən cinayət məsuliyyətindən azad etməni ehtiva edir.

Göstərilənləri nəzərə alaraq Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakı nəticələrə gəlir:

– Konstitusiyanın 60-cı maddəsinin I hissəsinin, 127-ci maddəsinin II hissəsinin, Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 39, 40.2, 43.3, 299 və 305.1-ci maddələrinin tələblərinə uyğun olaraq,

Cinayət Məcəlləsinin 74-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş hallar yalnız məhkəmə baxışının gedişində müəyyən edildikdə cinayət təqibinə müdafiə tərəfinin razılığı ilə xitam verilə bilər;

– Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 39.1.11-ci maddəsinin “cinayət qanunu müddələrinin qüvvəsinə görə” müddəası cinayət qanununun zamana və məkana görə qüvvəsinə əsasən cinayət məsuliyyətindən azad etməni nəzərdə tutur.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsinin və “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

QƏRARA ALDI:

1. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 60-cı maddəsinin I hissəsinin, 127-ci maddəsinin II hissəsinin, Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 39, 40.2, 43.3, 299 və 305.1-ci maddələrinin tələblərinə uyğun olaraq, Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 74-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş hallar yalnız məhkəmə baxışının gedişində müəyyən edildikdə cinayət təqibinə müdafiə tərəfinin razılığı ilə xitam verilə bilər.

2. Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 39.1.11-ci maddəsinin “cinayət qanunu müddələrinin qüvvəsinə görə” müddəası cinayət qanununun zamana və məkana görə qüvvəsinə əsasən cinayət məsuliyyətindən azad etməni nəzərdə tutur.

3. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

4. Qərar “Azərbaycan”, “Respublika”, “Xalq qəzeti”, “Bakinski raboçi” qəzetlərində və “Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin.

5. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

ИМЕНЕМ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

**ПОСТАНОВЛЕНИЕ
ПЛЕНУМА КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

**О толковании статьи 74 Уголовного кодекса
Азербайджанской Республики и статей 39, 40 и 305.1
Уголовно-процессуального кодекса Азербайджанской
Республики в их взаимосвязи**

14 сентября 2021 года

город Баку

Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики в составе Фархада Абдуллаева (председатель), Соны Салмановой Умай Эфендиевой, Ровшана Исмаилова, Джейхуна Гараджаева, Рафаэля Гваладзе, Махира Мурадова (судья-докладчик), Исы Наджафова и Кямрана Шафиева,

с участием секретаря суда Фараида Алиева,

в соответствии с частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 27.2 и 33 Закона Азербайджанской Республики “О Конституционном суде” и статьей 39 Внутреннего устава Конституционного суда Азербайджанской Республики на основании обращения Гянджинского апелляционного суда рассмотрел в судебном заседании, проведенном в порядке письменной процедуры особого конституционного производства, конституционное дело о толковании статьи 74 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики и статей 39, 40 и 305.1 Уголовно-процессуального кодекса Азербайджанской Республики в их взаимосвязи.

Изучив и обсудив доклад судьи М.Мурадова по делу, суждения представителей заинтересованных субъектов председателя Уголовной коллегии Гянджинского апелляционного суда Т. Мухтарова, и заведующей сектором административного законодательства отдела государственного строительства, админи-

стративного и военного законодательства Аппарата Милли Меджлиса Азербайджанской Республики К. Пашаевой, специалистов– председателя уголовной коллегии Верховного суда Азербайджанской Республики Г. Насибова, , председателя Уголовной коллегии Бакинского апелляционного суда Э. Рагимова и, начальника Управления правового обеспечения и вопросов по правам человека Генеральной прокуратуры Азербайджанской Республики А. Османовой; мнения экспертов, заведующей кафедрой уголовного процесса юридического факультета Бакинского государственного университета, доктора юридических наук, профессора Ф.Аббасовой и заведующего кафедрой права Национальной академии авиации, доктора юридических наук А.Рустамзаде Пленум Конституционного Суда Азербайджанской Республики.

УСТАНОВИЛ:

Гянджинский Апелляционный суд обратился в Конституционный суд Азербайджанской Республики (далее – Конституционный суд), с просьбой дать толкование статьи 74 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики (далее – Уголовный кодекс) и статей 39, 40 и 305 Уголовно-процессуального кодекса Азербайджанской Республики (далее – Уголовно-процессуальный кодекс) с точки зрения статей 60, 71, 125 и 127 конституции Азербайджанской Республики (далее-Конституция) и статьи 6 Конвенции “О защите прав человека и основных свобод”.

В обращении отмечается, что по решению подготовительного заседания Тертерского военного суда от 12 февраля 2021 года Р. Мамедов обвиняемый по статье 350.1-1 Уголовного кодекса, был освобожден от уголовной ответственности, и производство по уголовному делу прекращено, так как установлено, что в соответствии со статьей 74 Уголовного кодекса в связи с изменением обстановки он не представляет общественной опасности.

Государственный обвинитель привнес апелляционный протест и просил на основании статьи 399.1.4 Уголовно-процессуального кодекса отменить постановление Татарского военного суда о

прекращении производства по уголовному делу в отношении Р. Мамедова.

Апелляционный протест обоснован тем, что прекращение производства по уголовному делу или материалам упрощенного досудебного производства со ссылкой на статью 74 Уголовного кодекса возможно, именно на основании статьи 40.2 Уголовного процессуального кодекса, а не статей 40.3 и 40.4 Уголовного процессуального кодекса. Не указав в статье 305 Уголовно-процессуального кодекса, устанавливающей основания для прекращения производства по уголовному делу или материалом упрощенного досудебного производства в подготовительном заседании суда статью 40.2 данного кодекса, законодатель отметил, что определение того, представляет ли совершенное деяние или лицо, совершившее деяние, общественную опасность, возможно только на основании доказательств, исследованных в ходе судебного разбирательства. В этом случае прекращение производства по уголовному делу в подготовительном заседании на основании статьи 305 Уголовно-процессуального кодекса со ссылкой на статью 74 Уголовного кодекса суда не соответствовало требованиям законодательства. С другой стороны, статья 39 Уголовно-процессуального кодекса предусматривает обстоятельства, исключающие уголовное преследование, а статья 40 данного Кодекса – обстоятельства, позволяющие не осуществлять уголовное преследование. Как видно из содержания этих статей, обстоятельство, предусмотренное в статье 74 Уголовного кодекса, относится к обстоятельству, позволяющим не осуществлять уголовное преследование. Таким образом, можно прийти к выводу, что статья 74 Уголовного кодекса, то есть освобождение от уголовной ответственности в связи с изменением обстановки, не означает освобождения лица от уголовной ответственности в силу положений уголовного закона, предусмотренного в статье 39.1.11 Уголовно-процессуального кодекса. Прекращение судом производства по уголовному делу на основании указанной нормы противоречит принципу законности.

По мнению обратившегося, в судебной практике существуют различные позиции относительно возможности прекращения уголовного преследования в подготовительном заседании на

основании статей 39.1.11 и 305.1 Уголовно-процессуального кодекса со ссылкой на статью 74 Уголовного кодекса. В этом контексте возникла необходимость толкования вышеуказанных норм в целях формирования единой судебной практики, обеспечения единообразного применения норм уголовного и уголовно-процессуального законодательства и принципа правовой определенности.

В связи с обращением Пленум Конституционного суда отмечает следующее.

Часть I статьи 12 Конституции закрепляет, что обеспечение прав и свобод человека и гражданина высшая цель государства. Государство гарантирует защиту прав и свобод каждого. Соблюдать и защищать права и свободы человека и гражданина, закрепленные в Конституции, является обязанностью органов законодательной, исполнительной и судебной власти. Государственные органы могут осуществлять деятельность лишь на основании настоящей Конституции, в порядке и пределах, установленных законом (часть вторая статьи 26 и части первая и десятая статьи 71 Конституции).

В соответствии с частями I и II статьи 60 Конституции каждому гарантируется защита его прав и свобод в административном порядке и суде. Каждый обладает правом на непредвзятый подход к своему делу и рассмотрению данного дела в разумный срок в административном производстве и судебном процессе.

В этом смысле процедуры прекращения в суде уголовного преследования (производства по уголовному делу) в предусмотренных законом случаях, следует воспринимать как составную часть права на административную и судебную защиту прав и свобод.

Для правильного решения поставленных в обращении вопросов, Пленум Конституционного суда считает важным раскрыть норму уголовного закона, предусматривающую освобождение от уголовной ответственности в связи с изменением обстановки, а также суть и правовую природу подготовительного заседания суда, являющегося одним из этапов уголовного процесса.

Согласно статье 74 Уголовного кодекса, лицо, совершившее преступление, не представляющее большой общественной опасности, или менее тяжкое преступление, может быть осво-

бождено от уголовной ответственности, если обстановки будет установлено, что следствие изменения совершенное деяние или лицо, совершившее деяние, перестали быть общественно опасными.

На основании статьи 305.1 Уголовно-процессуального кодекса если в подготовительном заседании суда будут установлены обстоятельства, предусмотренные статьей 39, а также статьями 40.3 и 40.4 настоящего Кодекса, суд выносит мотивированное постановление о прекращении производства по уголовному делу или материалам упрощенного досудебного производства.

При установлении обстоятельств освобождения лица от уголовной ответственности, предусмотренных статьями 72.2, 73.2, 73.3, 73-1.1 и 73-1.2, а также соответствующими статьями Особенной части, Уголовного кодекса на основании согласованного с прокурором постановления дознавателя или следователя уголовное преследование не возбуждается или прекращается (статья 40.3 Уголовно-процессуального кодекса).

В соответствии со статьей 40.4 данного Кодекса при установлении, предусмотренных статьей 73-2 Уголовного кодекса обстоятельств освобождения лица от уголовной ответственности за преступления в сфере экономической деятельности на основании согласованного с прокурором постановления дознавателя или следователя уголовное преследование не возбуждается или прекращается.

Согласно статье 40.2 Уголовно-процессуального кодекса уголовное преследование может быть возбуждено либо прекращено на основании согласованного с прокурором постановления дознавателя или следователя в случаях освобождения лица от уголовной ответственности, предусмотренных статьями 72.1, 73.1, 73-1.3 и 74 Уголовного кодекса.

В статье 43.3 Уголовно процессуального кодекса отмечается, что в ходе судебного разбирательства суд вправе вынести решение о прекращении уголовного преследования в отношении обвиняемого, а в случаях, предусмотренных статьями 39.1. 3, 39.1.12 и 40.2 настоящего Кодекса, сделать это с согласия стороны защиты.

В Постановлении «О толковании статей 37.4, 39.1.9, 40.2 и 41.7 Уголовно-процессуального кодекса Азербайджанской Республики» Пленум Конституционного Суда от 15 июля 2011 года разъясняя понятия «освобождение от уголовной ответственности и наказания», указал, что в теории под освобождением от уголовной ответственности подразумевается отказ государства от осуждения лица за совершенное преступление и применения наказания. Освобождение от наказания предусматривает неприменение наказания к, осужденному или освобождение его от оставшейся части наказания. Освобождение от уголовной ответственности и освобождение от наказания различаются по следующим признакам:

- стадиям уголовного судопроизводства;
- кругу лиц и органов, уполномоченных принимать такие решения.

Освобождение от уголовной ответственности возможно как на досудебной стадии, так и на стадии судебного разбирательства. Освобождение не от наказания возможно только на стадии судебного разбирательства.

Могут освободить от уголовной ответственности следователь или дознаватель с согласия прокурора, а также суд. Освобождение от наказания является исключительным полномочием суда.

Освобождение от уголовной ответственности включает в себя соответственно и освобождение от наказания. При этом начальным моментом освобождения от уголовной ответственности является – досудебная стадия, а заключительным – стадия судебного разбирательства до оглашения приговора. После данной стадии речь может идти только об освобождении от наказания.

Случаи освобождения от уголовной ответственности, наряду со статьями 72-75 Уголовного кодекса, предусмотрены также в статьях 20 (освобождение от уголовной ответственности в связи с недостижением возраста, с которого наступает уголовная ответственность); 21 (освобождение от уголовной ответственности в связи с совершением общественно опасного деяния в состоянии невменяемости 30.2 (освобождение от уголовной ответственности в связи с добровольным отказом от соверше-

ния преступления) и 81.2 данного кодекса (освобождение от уголовной ответственности актом об амнистии). Согласно требованиям Уголовно-процессуального кодекса наличие фактов, перечисленных в данных статьях, может являться основанием для отказа в осуществлении уголовного преследования.

Случаи, указанные в статьях 20, 21, 75 и 81.2 Уголовного кодекса, в целом исключают уголовное преследование. Так, на основании императивного характера статей 39.1.3, 39.1.4, 39.1.10 и 39.1.12 Уголовно-процессуального кодекса при выявлении одного из выше указанных случаев уголовное преследование в отношении лица не возбуждается, а при его выявлении в ходе уже возбужденного производства уголовное преследование прекращается.

В отличие от этого в случаях, предусмотренных статьями 72-74 Уголовного кодекса, отказ в возбуждении уголовного дела или его прекращение является не обязанностью, а правом следователя, дознавателя или прокурора, причем осуществление этого права имеет свои особенности.

Как уже отмечалось, освобождение от уголовной ответственности в связи с изменением обстановки предусмотрено статьей 74 Уголовного кодекса.

В теории уголовного права под изменением обстановки подразумевается серьезное изменение обстоятельств в жизни лица в сравнении с ситуацией, имевшей место до момента совершения преступления. В таких случаях изменение обстановки связано с жизнью человека. Это может выражаться в смене места жительства лица, совершившего преступление, его поступлении в высшее учебное заведение, призыве на действительную военную службу и т.д. Кроме того, изменение обстановки может быть связано с изменениями, произошедшими в политической, экономической и социальной сферах. Такое изменение может произойти в масштабах страны или в определенном регионе, городе и пр. территории. Изменение обстановки в относительно широких масштабах предполагает такое изменение в системе общественных отношений, когда под его влиянием преступное деяние утрачивает свой материальный признак – общественную опасность.

Статья 39 Уголовно-процессуального кодекса, предусматривающая обстоятельства, исключающие уголовное преследование, определяет за рядом исключений систему таких обстоятельств, при наличии которых уголовное преследование (уголовное дело) не может быть возбуждено, а возбужденное уголовное преследование (уголовное дело) подлежит прекращению. Принятие соответствующего решения в случаях, предусмотренных данной статьей, является не правом, а обязанностью органа, ведущего уголовный процесс.

Статья 40 Уголовно-процессуального кодекса также определяет систему соответствующих обстоятельств, однако, но в отличие от случаев, предусмотренных статьей 39 данного Кодекса, обстоятельства, перечисленные в этой статье, позволяют не осуществлять уголовное преследование.

Следует отметить, что в статье 40 Уголовно-процессуального кодекса закреплены два вида обстоятельств. Во-первых, обстоятельства, позволяющие не осуществлять уголовное преследование по усмотрению органов, ведущих уголовный процесс. Так, на основании статьи 40.2 Уголовно-процессуального кодекса, освобождения от уголовной ответственности, предусмотренных статьями 72.1, 73.1, 73-1.3 и 74 Уголовного кодекса. Уголовное преследование может быть не возбуждено либо прекращено на основании согласованного с прокурором постановления следователя или дознавателя в случаях Уголовного кодекса. В этих случаях отказ в возбуждении уголовного преследования или его прекращение остаются правом органов, ведущих уголовный процесс (не носят для них обязательного характера).

Во-вторых, обстоятельства, когда отказ в осуществлении уголовного преследования не зависит от усмотрения органов, ведущих уголовный процесс. Так, на основании статьи 40.3 Уголовного процессуального кодекса, при установлении обстоятельств, освобождения лица от уголовной ответственности предусмотренных статьями 72.2, 73.2, 73.3, 73-1.1 и 73-1.2 а также соответствующими статьями Особенной части Уголовного кодекса, на основании согласованного с прокурором постановления дознавателя или следователя уголовное преследование не возбуждается или прекращается.

На основании статьи 40.4 Уголовно-процессуального кодекса при установлении предусмотренных статей 73-2 Уголовного кодекса обстоятельств освобождения лица от уголовной ответственности за преступления в сфере экономической деятельности. На основании согласованного с прокурором постановления дознавателя или следователя уголовное преследование не возбуждается или прекращается. Как видно, в этих случаях отказ в возбуждении уголовного преследования или его прекращение указаны, уже как обязанность органов, ведущих уголовный процесс (носят для них обязательный характер).

Таким образом, если статьи 40.3 и 40.4 Уголовно процессуального кодекса предусматривают в императивном порядке освобождение лица от уголовной ответственности, то в случаях, указанных в статье 40.2 данного Кодекса (статьи 72.1, 73.1, 73-1.3 и 74 Уголовного кодекса) Освобождение лица от уголовной ответственности не предусмотрено как обязанность органа, ведущего уголовный процесс, и законодатель оставил эти слугам на усмотрение органов, осуществляющих уголовное преследование, или суда.

Как уже отмечалось, на основании статьи 305.1 Уголовно процессуального кодекса, если в подготовительном судебном заседании будут установлены обстоятельства, предусмотренные статьей 39 (обстоятельства, исключающие уголовное преследование), а также статьями 40.3 и 40.4 Уголовно процессуального кодекса слугам, когда неосуществление уголовного преследования, не зависит от усмотрения органов ведущих уголовный процесс), суд выносит мотивированное постановление о прекращении производства по уголовному делу материалам или упрощенного досудебного производства.

Как видно, статья 40.2 Уголовно процессуального кодекса не указана в статье 305.1 данного Кодекса потому, что обстоятельства, предусмотренные статьями 40.3 и 40.4 Уголовно процессуального кодекса, отличаются друг от друга по признаку обязательности для органов, ведущих уголовный процесс. Это означает, что суд может прекратить уголовное преследование по основаниям, предусмотренным статьей 40.2 Уголовно-процессуального кодекса, то есть по своему усмотрению не в подготовительном заседании, а лишь в судебном разбирательстве.

То же время следует подчеркнуть, что в случаях, указанных в статье 40.2 Уголовно процессуального кодекса, непредусмотренность прекращения судом уголовного преследования в подготовительном судебном заседании, связана также с правовой природой стадий осуществления уголовного судопроизводства.

Так, в соответствии со статьей 299.1 Уголовно процессуального кодекса подготовительное заседание суда состоит из предварительных заслушиваний с целью проверки возможности назначения судебного заседания по существу обвинения, выдвинутого в уголовном деле, материалах упрощенного досудебного производства или жалобе в порядке частного обвинения с участием сторон у головного процесса. Кроме того, в ходе подготовительного заседания суда решаются вопросы о перечне доказательств, представленных сторонами обвинения и защиты в время судебного разбирательства, об устранении из судебного разбирательства не допустимых в качестве доказательств материалов (статьи 299.4.2 и 299.4.3 Уголовной процессуального кодекса).

Как видно из содержания статьи 299 Уголовно процессуального кодекса, суть подготовительного заседания суда заключается в том, что суд, не предпринимая действий, направленных на оценку доказательств по делу и не решая вопроса о виновности лица, отданного под суд, изучив мнения сторон о достаточности фактических обстоятельств для разрешения данных вопросов в судебном заседании, и возможности назначения судебного разбирательства приходит к определенному выводу.

Значение же подготовительного заседания суда заключается в том, что именно эта стадия гарантирует предотвращение передачи на рассмотрение суда дел, фактические обстоятельства которых исследованы не полностью, а также дел, в которых допущено грубое нарушение процессуального закона. Иными словами, подготовительное заседание суда обеспечивает создание необходимых условий для судебного разбирательства и успешного проведения судебного заседания.

Для освобождения лица от уголовной ответственности с применением статьи 74 Уголовного кодекса и прекращения, в связи с этим уголовного преследования в отношении него, в первую очередь, следует определить вину лица, после чего установить

и оценить обстоятельства, свидетельствующие об изменении обстановку.

Принимая во внимание суть и значение подготовительного заседания, следует отметить, что на подготовительном заседании суда невозможно установить обстоятельства, указанные в статье 74 Уголовного кодекса, в том числе вину лица.

Здесь следует также учесть, что согласно статье 7.0.9 Уголовно-процессуального кодекса правосудие осуществляется судом. При осуществлении правосудия в ходе уголовного судопроизводства уголовные дела или материалы упрощенного досудебного производства должны рассматриваться в рамках принятых принципов и задач уголовно-процессуального законодательства.

Согласно правовой позиции, сформированной Пленумом Конституционного Суда, повышение престижа суда неразрывно связано с закреплением и реализацией демократических принципов правосудия, служащих вы исполнению стоящих перед судом задач по защите прав и свободы человека. Основные принципы правосудия были определены в статье 127 Конституции и в последствии нашли отражение в других законодательных актах, в том числе в Уголовно-процессуальном кодексе. Важное и особое место среди этих принципов занимает принцип законности. Будучи закреплен как в Конституции, так и в материальном и процессуальном законодательстве, он предусматривает не только точное и неукоснительное соблюдение законов и их исполнение. Законность также является важным принципом правового государства в судопроизводстве, а в одним из главных признаков, составляющих основу правосудия. Основная суть принципа законности состоит в том, что он не только устанавливает подчинение судей Конституции и законам, но и также служа задаче устранения выявленных судом нарушений закона и обеспечению судебной защиты каждого по делу, прав и свобод граждан при условии реализации других принципов справедливого судебного разбирательства в целом определяет цель судопроизводства. Суд по уголовному судопроизводству является органом, осуществляющим правосудие по принципам и условиям, предусмотренным Конституцией и процессуальным законом (статьи 8-36 Уголовно-процессуаль-

ного кодекса) (Постановление «О толковании статей 397.1 и 397.2 Уголовно-процессуального кодекса Азербайджанской Республики» от 12 мая 2009 года).

Принцип объективности, беспристрастности и справедливости уголовного судопроизводства требует, чтобы суды рассматривали в судебных заседаниях уголовные дела и иные материалы, связанные с уголовным преследованием, только на основании фактов, беспристрастно и справедливо согласно правовым процедурам, установленным в соответствии с Уголовно-процессуальным кодексом (статья 28.1 Уголовно-процессуальной кодекса).

Принцип же состязательности сторон в уголовном судопроизводстве, предусматривая осуществление, уголовного судопроизводства в Азербайджанской Республике на основании сторон состязательности обвинения и защиты, и означает, что каждая из сторона представляется в суде и обладает равными правами и возможностями для поддержания своей позиции (статьи 32.2.1 и 32.2.2 Уголовно-процессуального кодекса, статьи).

В том же время принцип оценки доказательств в уголовном судопроизводстве, предусмотренный статьей 33 Уголовно-процессуального кодекса, обязывает судей при осуществлении уголовного судопроизводства оценивать собранные по уголовному делу доказательства в соответствии с требованиями данного Кодекса. Согласно этому принципу при осуществлении уголовного судопроизводства недопустимо нарушение положений статей 125, 144-146 данного Кодекса, предвзятое отношение судей к доказательствам и иным материалам, придание одному из доказательств и иных материалов большего или меньшего по сравнению с другими значения до исследования в пределах существующей правовой процедуры и ни одно доказательство иной материал не имеют в уголовном процессе заранее установленной силы (статьи 33.2, 33.3 и 33.4 Уголовно-процессуального кодекса).

В статье 346.1 Уголовно-процессуального кодекса в числе вопросов, обсуждаемых судом по результатам судебного разбирательства в совещательной комнате, установлено: доказанно ли, что событие преступления и имело место наличие состава

преступления деянии, вменяемом обвиняемому, имеются ли основания для освобождения от уголовной ответственности.

Как видно из анализа указанных норм, доказательства того, утратило ли уголовное деяние или лицо, совершившее деяние, общественную опасность, имеются ли основания для освобождения лица от уголовной ответственности в связи с изменением обстановки, должны оцениваться на стадии судебного разбирательства.

Именно поэтому в статье 43.3 Уголовно-процессуального кодекса указано, что в ходе судебного разбирательства суд в праве вынести решение о прекращении уголовного преследования в отношении обвиняемого, а в случаях, предусмотренных статьями 39.1.3, 39.1.12 и 40.2 настоящего Кодекса, сделать это с согласия стороны.

С учетом выше изложенного Пленум Конституционного Суда приходит к такому выводу, что в соответствии с требованиями части I статьи 60, части II статьи 127 Конституции, статей 39, 40.2, 43.3, 299 и 305.1 Уголовно-процессуального кодекса, и Уголовное преследование может быть прекращено с согласия стороны защиты при установлении случаев, предусмотренных статьей 74 Уголовного кодекса только в ходе судебного разбирательства.

Вместе тем Пленум Конституционного Суда считает, что при решении поставленных в обращении вопросов следует принять за основу принцип правовой определенности, а также правовые позиции, сформированные, в связи с этим, Пленумом Конституционного суда. Принцип правовой определенности выступает как один из основных аспектов верховенства права. Весьма важно, чтобы любой закон либо то или иное его положение отвечали принципу правовой определенности. Для обеспечения, того правовые нормы должны быть однозначны и ясны. Это, в свою очередь, должно давать каждому уверенность в защите его прав и свобод, и возможности прогнозирования действия правоприменительных органов (“Постановление о толковании положений статьи 21 Закона Азербайджанской Республики «Об основах призыва на военную службу в Азербайджанской Республике» и статьи 180.3 Кодекса об

исполнении наказаний Азербайджанской Республики” от 22 сентября 2008 года).

При принятии уголовно-правовой нормы особое внимание следует уделять соблюдению таких принципов законности, как принципы верховенства, единства, целесообразности закона и реальности законности. Соблюдение перечисленных принципов вытекает из закрепленных в Конституции принципов равноправия, соразмерности, правовой определенности и сбалансированности. Общеправовые критерии точности, ясности и однозначности уголовно-правовых норм вытекают из принципа равенства всех перед законом и судом и служат обеспечению принципа законности Уголовного кодекса. Обеспечение принципов и законности равенства всех перед законом и судом возможно только в результате единого понимания и толкования уголовно-правовых норм всеми правоприменительными органами. Напротив, с точки зрения принципа законности, неопределенность содержания правовых норм в процессе правоприменения, приводит к безграничным заключениям и произволу и может нарушить принципы равенства и верховенства закона (Постановление Пленума Конституционного суда «О толковании» статьи 182.2.4 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики от 21 октября 2011 года).

Европейский суд по правам человека во многих своих постановлениях указывает, что ограничение основных прав может считаться установленным законом только в том случае, если сознательный человек, будучи знаком с нормой и не прибегая к помощи юриста или судебной практике, может достаточно точно оценить последствия своих действий. Суд также считает, что основную угрозу правовой определенности в рассматриваемом аспекте представляют чересчур общие формулировки, нераскрытие ключевых терминов или наличие различных толкований одних и тех же терминов в различных законах (решения по делу Ландвреугд против Нидерландов от 4 июня 2002 г., по делу Брумареску против Румынии от 28 октября 1999 г.)

Наряду с вышеизложенным, Пленум Конституционного Суда считает важным подчеркнуть, что неверное толкование и применение правоприменителем непротиворечивой законодательной нормы в ином порядке могут привести к нарушению прин-

ципа правовой определенности. Либо процессуальные действия органов, осуществляющих уголовный процесс в уголовном судопроизводстве, четко и однозначно регламентированы в законодательстве. Принцип правовой определенности также требует, чтобы данные органы не допускали действий, выходящих за рамки уголовно-процессуального законодательства, в ходе уголовного преследования в точности соблюдали особенности, последовательность, назначение, процессуальные пределы и пр. установленных законодательствам стадий уголовного процесса. Правильное выполнение задач, стоящих перед каждой стадией уголовного процесса, в итоге, служит осуществлению задач уголовного судопроизводства, гарантирует защиту прав каждого.

Таким образом, Пленум Конституционного Суда считает, что прекращение уголовного преследования в подготовительном судебном заседании в связи с изменением обстановки, предусмотренной статьей 74 Уголовного кодекса, не отвечает требованиям принципа правовой определенности.

Еще один вопрос, поставленный в обращении, связан с возможностью прекращения уголовного преследования на основании статьи 39.1.11 Уголовно-процессуального кодекса со ссылкой на статью 74 Уголовного кодекса и определением в связи с этим смысла нормы «при наличии оснований для освобождения лица от уголовной ответственности в силу положений Уголовного закона» и сферы ее применения как процессуального основания.

Прежде всего следует отметить, что использование в статье 39.1.11 Уголовно-процессуального кодекса понятия «освобождение от уголовной ответственности в силу положений уголовного закона», а не согласно «положениям уголовного закона» вытекает из главы II Уголовно-процессуального кодекса, закрепляющей «силу уголовного закона».

Так, согласно силе положений уголовного закона основания освобождения лица от уголовной ответственности могут распространяться на нормы, закрепляющие силу уголовного закона во времени и пространстве. Освобождение от уголовной ответственности на основании силы уголовного закона по месту применяется в случаях, предусмотренных статьей 12.1

Уголовного кодекса. Согласно данной статье граждане Азербайджанской Республики и постоянно проживающие в Азербайджанской Республике лица без гражданства, совершившие деяние (действие или бездействие), в не пределов Азербайджанской Республики, подлежат уголовной ответственности по настоящему Кодексу если это деяние признано преступлением, в Азербайджанской Республике, и в государстве, на территории которого оно было совершено, и если эти лица, не были осуждены в иностранном государстве.

Таким образом, если деяние, совершенное лицом, не признано преступлением по законодательству Азербайджанской Республики или иностранного государства, на территории которого оно было совершено, по лицу освобождается от уголовной ответственности на основании статьи 39.1.11 Уголовно-процессуального Кодекса как процессуально-правовой нормы.

Освобождение от уголовной ответственности на основании действия уголовного закона во времени применяется при наличии случаев, предусмотренных статьей 10 Уголовного кодекса. Согласно данной статье, преступность и наказуемость деяния (действия или бездействия) определяются уголовным законом, действовавшим во время совершения этого деяния (действия или бездействия). Никто не подлежит уголовной ответственности не может быть наказан за деяние, которое, не признав преступлением в момент его совершения. Временам совершения преступления признается время совершения общественно опасного деяния (действия или бездействия), независимо от времени наступления последствий. Уголовный закон, устраняющий преступность деяния (действия или бездействия) и его наказуемость, смягчающий наказание или иным образом улучшающий положение лица, совершившего преступление, имеет обратную силу, то есть распространяется на лиц, совершивших соответствующее деяние (действие или бездействие) до вступления такого закона в силу.

Пленум Конституционного Суда считает, что в отмеченных случаях органы, осуществляющие уголовное преследование или уголовное судопроизводство, также освобождают лицо от уголовной ответственности на основании статьи 39.1.11 Уголовно-процессуального кодекса.

Что касается указанного в обращении вопроса, следует отметить, что освобождение от уголовной ответственности в связи с изменением обстановки на основании статьи 74 Уголовного кодекса не может включать обстоятельство указанное в статье 39.1.11 Уголовно процессуального кодекса, предусматривающей случаи, исключающие уголовное преследование, поскольку обратная ситуация приведет к диспозитивному толкованию нормы, обязательной для органов, осуществляющих уголовное судопроизводство. Поскольку факт изменения обстановки (ст. 74 Уголовного кодекса) относится к обстоятельству, позволяющим не осуществлять уголовное преследование, прекращенное по усмотрению органа уголовного преследования в соответствии с Уголовно-процессуальным законодательством, законодатель в качестве процессуального основания его применения предусмотрел лишь статью 40.2 Уголовно процессуального кодекса.

Поэтому, положение «в силу положений уголовного закона» статьи 39.1.11 Уголовно-процессуального кодекса включает освобождение от уголовной ответственности на основании действия уголовного закона во времени и в пространстве.

С учетом вышеизложенного Пленум Конституционного Суда приходит к следующим выводам:

– В соответствии с требованиями части I статьи 60, части II статьи 127 Конституции, статей 39, 40.2, 43.3, 299 и 305.1 Уголовно-процессуального кодекса уголовное преследование может быть прекращено с согласия стороны защиты в том случае, если обстоятельства, предусмотренные статьей 74 Уголовного кодекса, установлены только в ходе судебного разбирательства.

– Положение «в силу положений уголовного закона» статьи 39.1.11 Уголовно-процессуального кодекса предусматривает освобождение от уголовной ответственности на основании действия уголовного закона во времени и в пространстве.

Руководствуясь частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики и статьями 60, 62, 63, 65-67 и 69 Закона Азербайджанской Республики «О Конституционном Суде», Пленум Конституционного Суда Азербайджанской Республики.

ПОСТАНОВИЛ:

1. В соответствии с законом части I статьи 60, статьи 127, части II Конституции Азербайджанской Республики, статей 39, 40.2, 43.3, 299 и 305.1 Уголовно-процессуального кодекса Азербайджанской Республики дела, предусмотренные и в статье 74 УК Азербайджанской Республики уголовное преследование может быть прекращено с согласия стороны защиты только в том случае, если это будет установлено в ходе судебного разбирательства.

2. . В соответствии с требованиями статей 39.1.11 Уголовно-процессуального кодекса Азербайджанской Республики предусматривает освобождение от уголовной ответственности на основании действия положений уголовного закона.

3. Постановление вступает в силу со дня опубликования.

4. Постановление опубликовать в газетах “Азербайджан”, “Республика”, “Халг газети”, “Бакинский рабочий” и “Вестнике Конституционного суда Азербайджанской Республики”.

5. Постановление является окончательным, и не может быть отменено, изменено или официально истолковано ни одним органом или лицом.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSİYA
MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN
Q Ə R A R I**

“Əmək pensiyaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun bəzi müddələrinin tətbiqi ilə bağlı R.Hacıyevin və R.Axundovun şikayətləri üzrə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin İnzibati Kollegiyasının 20 noyabr 2020-ci il və 14 oktyabr 2020-ci il tarixli qərarlarının Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və qanunlarına uyğunluğunun yoxlanılmasına dair

23 sentyabr 2021-ci il**Bakı şəhəri**

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova (məruzəçi-hakim), Humay Əfəndiyeva, Rövşən İsmayılov, Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən (məruzəçi-hakim) ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin V hissəsinə, “Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 27.2 və 34-cü maddələrinə və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Daxili Nizamnaməsinin 17-ci maddəsinin I hissəsinə və 39-cu maddəsinə müvafiq olaraq, konstitusiyaya məhkəmə icraatının yazılı prosedur qaydasında keçirilən məhkəmə iclasında “Əmək pensiyaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun bəzi müddələrinin tətbiqi ilə bağlı R.Hacıyevin şikayəti üzrə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin İnzibati Kollegiyasının 20 noyabr 2020-ci il və R.Axundovun şikayəti üzrə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin İnzibati Kollegiyasının 14 oktyabr 2020-ci il tarixli qərarlarının Azərbaycan Respublikasının

Konstitusiyasına və qanunlarına uyğunluğunun yoxlanılmasına dair konstitusiya işinə baxdı.

İş üzrə hakimlər S.Salmanova və K.Şəfiyevin məruzələrini, ərizəçilərin şikayətlərini, mütəxəssislər Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının Sosial qanunvericilik şöbəsinin müdiri A.Vəliyevin, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin İnzibati Kollegiyasının sədri X.Məmmədovun və Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin hakimi H.Həmidovun mülahizələrini, ekspertlər Milli Aviasiya Akademiyasının Hüquq kafedrasının müdiri, hüquq üzrə elmlər doktoru A.Rüstəmzadənin və Bakı Dövlət Universitetinin Hüquq fakültəsinin Konstitusiya hüququ kafedrasının müəllimi, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru G.Cəbinin rəylərini və iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

M Ü Ə Y Y Ə N E T D İ :

Rövşən Hacıyev Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun Xüsusi Şərtlərlə Təyinat İdarəsinə (bundan sonra – Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun Xüsusi Şərtlərlə Təyinat İdarəsi) qarşı ona ödənilməli olan 11 il 3 aylıq əmək pensiyasının yenidən hesablanması və birdəfəlik ödənilməsi vəzifəsinin cavabdehə həvalə edilməsi barədə iddia ərizəsi ilə məhkəməyə müraciət etmişdir.

1 sayılı Bakı İnzibati-İqtisadi Məhkəməsinin 18 sentyabr 2019-cu il tarixli qərarı ilə iddia tələbi təmin edilmiş, R.Hacıyevin pensiyasının yenidən hesablanaraq ona 11 il 3 aylıq əmək pensiyasının birdəfəlik ödənilməsinin Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun Xüsusi Şərtlərlə Təyinat İdarəsinə həvalə edilməsi qət edilmişdir.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin İnzibati Kollegiyasının 15 yanvar 2020-ci il tarixli qərarı ilə birinci instansiya məhkəməsinin qərarı dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin İnzibati Kollegiyasının (bundan sonra – Ali Məhkəmənin İnzibati Kollegiyası) 20 noyabr 2020-ci il tarixli qərarı ilə apellyasiya

instansiyası məhkəməsinin qərarı ləğv olunmuş, yeni qərar qəbul edilərək iddia rədd edilmişdir.

Həmçinin digər ərizəçi Ramil Axundov Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun Xüsusi Şərtlərlə Təyinat İdarəsinə qarşı keçmiş dövr üçün pensiyanın hesablanması və yaranmış fərqi ödənilməsi vəzifəsinin cavabdehin üzərinə qoyulması barədə iddia ərizəsi ilə məhkəməyə müraciət etmişdir.

1 sayılı Bakı İnzibati-İqtisadi Məhkəməsinin 10 dekabr 2019-cu il tarixli qərarı ilə iddia təmin edilərək keçmiş dövr üçün əmək pensiyasının hesablanması və yaranmış fərqi R.Axundova ödənilməsi qət edilmişdir.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin İnzibati Kollegiyasının 18 sentyabr 2020-ci il tarixli qərarı ilə birinci instansiya məhkəməsinin qərarı dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

Ali Məhkəmənin İnzibati Kollegiyasının 14 oktyabr 2020-ci il tarixli qərarı ilə apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarı ləğv edilmiş, yeni qərar qəbul edilərək iddia rədd olunmuşdur.

R.Hacıyev və R.Axundov ayrı-ayrılıqda Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiya Məhkəməsi) şikayətlə müraciət edərək Ali Məhkəmənin İnzibati Kollegiyasının 20 noyabr 2020-ci il və 14 oktyabr 2020-ci il tarixli qərarlarının Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına (bundan sonra – Konstitusiya) və qanunlarına uyğunluğunun yoxlanılmasını xahiş etmişlər.

Ərizəçilər şikayətlərini onunla əsaslandırmışlar ki, kassasiya instansiyası məhkəməsinin göstərilən qərarları ilə onların Konstitusiyanın 38 və 60-cı maddələrində təsbit edilmiş sosial təminat, hüquq və azadlıqların inzibati və məhkəmə təminatı hüquqları pozulmuşdur.

İşin məhkəmələr tərəfindən müəyyən edilmiş hallarından görünür ki, ərizəçi R.Hacıyev 1992-ci ildən 2004-cü ilə qədər Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyində xidmət etmişdir. Xidmət illərinin düzgün hesablanmaması nəticəsində R.Hacıyev uzun illər pensiya hüququnu həyata keçirə bilməmişdir. Onun müraciətləri nəticəsində həmin Nazirlik tərəfindən xidmət illəri yenidən hesablanmış və barəsində 793 sayılı “Əmək pensiyası təminatı üçün hərbi qulluqçu (xüsusi rütbəli şəxs) haqqında Azərbaycan Respublikası Dövlət Sosial Müdafiə

Fonduna təqdim olunan məlumat vərəqəsi” tərtib olunmuş, bundan sonra Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun Xüsusi Şərtlərlə Təyinat İdarəsi tərəfindən R.Hacıyev barəsində xidmət illərinə görə 1 may 2018-ci il tarixindən yaşa görə əmək pensiyası təyin edilmiş və “Əmək pensiyaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun (bundan sonra – “Əmək pensiyaları haqqında” Qanun) 32.1-1-ci maddəsinə istinad edilməklə, ona əvvəlki üç il üçün ödənilməmiş pensiya hesablanmışdır.

Digər ərizəçi R.Axundova isə 1992-ci ildə Qarabağ müharibəsində aldığı xəsarətlə bağlı 20 sentyabr 1994-cü ildən Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun Beyləqan rayon şöbəsindən II qrup əlil kimi pensiya təyin olunmuşdur. 31 oktyabr 2017-ci il tarixində R.Axundov ona hərbi qulluqçu kimi əlilliyə görə əmək pensiyası təyin olunması üçün ərizə ilə Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun Xüsusi Şərtlərlə Təyinat İdarəsinə müraciət etmişdir. Bununla əlaqədar olaraq Azərbaycan Respublikasının Müdafiə Nazirliyi tərəfindən təqdim olunmuş 18 oktyabr 2017-ci il tarixli MN-09288 nömrəli məlumat vərəqəsinə əsasən, R.Axundova 1 noyabr 2017-ci il tarixindən “Azərbaycan Respublikasının müdafiəsi zamanı alınmış xəsarətlə əlaqədar” II qrup əlilliyə görə pensiya təyin edilmişdir. Pensiya işinin Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun Xüsusi Şərtlərlə Təyinat İdarəsinə verilməsindən sonra pensiya məbləğində artım olmuşdur. Lakin keçmiş dövr üzrə yalnız üç il müddət üçün pensiya yenidən hesablanaraq ödənilmişdir.

Birinci və apellyasiya instansiyası məhkəmələri hər iki iş üzrə iddianı təmin etsə də, Ali Məhkəmənin İnzibati Kollegiyası həmin Kollegiyanın “Əmək pensiyaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 32.1-1-ci maddəsinin tətbiqinə dair” 8 oktyabr 2020-ci il tarixli qərarına istinad edərək R.Hacıyev və R.Axundovun iddialarını rədd etmişdir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hər iki şikayətin predmetinin eyni məsələyə aid olduğunu nəzərə alaraq, Konstitusiya Məhkəməsinin Daxili Nizamnaməsinin 17-ci maddəsinin I hissəsinə uyğun olaraq onların bir icraatda birləşdirilməsini məqsədmüvafiq hesab etmişdir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu şikayətlərlə bağlı aşağıdakıları qeyd edir.

Konstitusiyanın 60-cı maddəsinin I hissəsinə əsasən, hər kəsin hüquq və azadlıqlarının inzibati qaydada və məhkəmədə müdafiəsinə təminat verilir.

Məhkəmə müdafiəsi hüququ əsas insan və vətəndaş hüquqları və azadlıqları sırasında olmaqla yanaşı, Konstitusiyada təsbit edilmiş digər hüquq və azadlıqların təminatı qismində də çıxış edir. Məhkəmə təminatı bir tərəfdən hər kəsin pozulmuş hüquq və azadlıqlarının bərpası məqsədilə məhkəməyə müraciət etmək hüququnu, digər tərəfdən isə məhkəmələrin həmin müraciətlərə baxmaq və onlara dair ədalətli qərar qəbul etmək vəzifəsini müəyyən edir.

Əsas sosial-iqtisadi hüquqlardan biri olan sosial təminat hüququ Konstitusiyanın 38-ci maddəsində təsbit olunmuşdur. Həmin maddəyə görə, hər kəsin sosial təminat hüququ vardır. Hər kəs qanunla müəyyən edilmiş yaş həddinə çatdıqda, xəstəliyinə, əlilliyinə, ailə başçısını itirdiyinə, əmək qabiliyyətini itirdiyinə, işsizliyə görə və qanunla nəzərdə tutulmuş digər hallarda sosial təminat hüququna malikdir.

Subyektiv hüquq olaraq sosial təminat hüququ, ilk növbədə, hər kəsin qanunla müəyyən edilmiş hallarda və məbləğdə pensiya almaq hüququnu nəzərdə tutur. Bu mənada, pensiya təminatı sosial təminat hüququnun mühüm tərkib hissəsi kimi çıxış edir.

Bu hüquq bir sıra beynəlxalq-hüquqi sənədlərdə də öz əksini tapmışdır. Belə ki, İnsan hüquqları haqqında Ümumi Bəyannamənin 22-ci maddəsinə uyğun olaraq, hər bir insanın cəmiyyətin bir üzvü kimi, sosial təminat, milli səylər və beynəlxalq əməkdaşlıq əsasında, hər bir ölkənin strukturuna və ehtiyatlarına müvafiq olaraq, ləyaqətinin qorunması, şəxsiyyətinin azad inkişafı üçün zəruri olan iqtisadi, sosial və mədəni hüquqlarını həyata keçirmək hüququ vardır.

“İqtisadi, sosial və mədəni hüquqlar haqqında” Beynəlxalq Paktın 9-cu maddəsində nəzərdə tutulmuşdur ki, hər bir şəxsin sosial təminat hüququ vardır.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu şikayətlərdə qaldırılan məsələ ilə bağlı qeyd edir ki, əmək pensiyalarını tənzimləyən yeni “Əmək pensiyaları haqqında” Qanun 2006-cı il 7 fevral tarixində qəbul edilmiş, 2006-cı il 1 yanvar tarixindən isə

qüvvəyə minmişdir. Hazırda qüvvədə olan həmin Qanun vətəndaşların əmək pensiyası hüquqlarının yaranmasının əsaslarını, bu hüquqların həyata keçirilməsi qaydalarını və əmək pensiyası təminatı sistemini müəyyən edir.

“Əmək pensiyaları haqqında” Qanunun 31.1-ci maddəsinin əvvəlki redaksiyasına əsasən, əmək pensiyası hüququ olan şəxslər əmək pensiyası hüququnun yarandığı gündən heç bir müddət məhdudiyəti olmadan istənilən vaxt əmək pensiyasının təyin olunması üçün müraciət edə bilərdilər. Qeyd edilən maddəyə 2017-ci il 10 mart tarixli Azərbaycan Respublikasının Qanunu (1 iyul 2017-ci il tarixindən qüvvəyə minmişdir) ilə edilmiş dəyişikliyə əsasən, bu maddədən “heç bir müddət məhdudiyəti olmadan” sözləri çıxarılmış, həmçinin yeni məzmunlu 32.1-1-ci maddə əlavə edilmişdir. Həmin maddənin hazırda qüvvədə olan redaksiyasına əsasən, əmək pensiyaları onu almaq hüququ yarandığı gündən, lakin bu Qanunun qüvvəyə mindiyi gündən tez olmamaqla və müraciət edilən tarixdən əvvəlki ən çoxu üç il üçün ödənilməklə, bu maddədə müəyyən edilmiş müddətlərə təyin edilir.

Ali Məhkəmənin İnzibati Kollegiyasının 8 oktyabr 2020-ci il tarixli qərarında göstəriləni kimi, qeyd olunan məsələ ilə bağlı əvvəllər Ali Məhkəmənin İnzibati Kollegiyasının hüquqi mövqeyi ondan ibarət olmuşdur ki, 2017-ci il 1 iyul tarixinədək pensiya hüququ yaranmış şəxslər barəsində “Əmək pensiyaları haqqında” Qanunun 32.1-1-ci maddəsi tətbiq edilməməlidir. Kassasiya instansiyası məhkəməsi bu qənaətini Konstitusiyanın normativ hüquqi aktların qüvvəsinin geriye tətbiqinin yolverilməzliyi prinsipini müəyyən edən 149-cu maddəsinin VII hissəsi, habelə “Normativ hüquqi aktlar haqqında” Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Qanununun 87-ci maddəsi ilə əsaslandırır.

Lakin sonradan Ali Məhkəmənin İnzibati Kollegiyası hesab etmişdir ki, mübahisəli hüquqi məsələyə dair kassasiya instansiyası məhkəməsinin əvvəlki qərarlarında müəyyən etdiyi hüquqi mövqedən fərqli yanaşma tətbiq edilməlidir. Ali Məhkəmə sosial və iqtisadi məsələlərin tənzimlənməsində dövlətin daha geniş mülahizə sərbəstliyinə malik olduğu və “Əmək pensiyaları haqqında” Qanunun 32.1-1-ci maddəsinin vətəndaşların hüquqi vəziyyətinin son dərəcədə pisləşməsinə də səbəb olma-

dığı qənaətinə gələrək mübahisəli məsələyə münasibətdə özünün yanaşmasını və hüquqi mövqeyini dəyişmişdir.

Belə ki, Ali Məhkəmənin İnzibati Kollegiyası 8 oktyabr 2020-ci il tarixli qərardadı ilə qeyd edilən maddənin birinci cümləsində nəzərdə tutulan “müraciət edilən tarixdən əvvəlki ən çoxu üç il üçün ödənilməklə” müddəasının pensiya hüququ 2017-ci il 1 iyul tarixinədək yaranmış, lakin əmək pensiyasının təyin edilməsi və ya yenidən hesablanması üçün inzibati orqana həmin tarixdən sonra müraciət etmiş şəxslərə də münasibətdə tətbiq edilməsini qərara almışdır.

Ali Məhkəmənin İnzibati Kollegiyası 8 oktyabr 2020-ci il tarixli qərardadı qəbul edərək sosial-iqtisadi hüquqlardan biri olan sosial təminat hüququ, demoqrafik yaşlanma prosesi, sosial hüquqların səmərəli həyata keçirilməsinin dövlətin maliyyə imkanlarından birbaşa asılı olması, büdcədə nəzərdə tutulmamış əlavə xərc öhdəliklərinin qarşısının alınması, pensiyaçıların pensiyada olma müddətinin artması və s. məsələlərə aydınlıq gətirmişdir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu qeyd edir ki, dövlət hakimiyyəti orqanı kimi məhkəmənin müstəqilliyi onun diskresion səlahiyyətlərini, yəni mülahizə sərbəstliyini də nəzərdə tutur və bu səlahiyyət Konstitusiyada və qanunlarda, habelə Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə təsbit edilmiş insan hüquq və azadlıqlarının ədalət mühakiməsi vasitəsilə təmin olunmasına xidmət edir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “Məhkəmə-hüquq sistemində islahatların dərinləşdirilməsi haqqında” 2019-cu il 3 aprel tarixli Fərmanının 3.2-ci bəndində məhkəmələrin hüquqi məsələlərin həllinə yanaşmasının sabitliyini və normativ hüquqi aktların tətbiqi ilə bağlı hüquqi mövqeyinin proqnozlaşdırılan olmasını təmin etmək məqsədilə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin vahid məhkəmə təcrübəsi formalaşdırmaq vəzifəsinin və həmin vəzifənin icra olunması mexanizminin təsbit edilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Ali Məhkəmə tərəfindən qeyd edilən vəzifə həyata keçirilərkən Konstitusiyanın norma və prinsipləri rəhbər tutulmalı, Əsas Qanunun 147-ci maddəsinin tələbləri baxımından normativ hüquqi aktların müddəaları Əsas Qanuna uyğun şəkildə tətbiq

olunmalı, habelə artıq formalaşmış məhkəmə təcrübəsində əhəmiyyətli dəyişikliklər edilərkən hüquq sisteminin sabitliyinin qorunması, vətəndaşların hüquq və azadlıqlarının üstünlüyü prinsipinin təmin olunmasının zəruriliyi nəzərə alınmalıdır.

Bununla əlaqədar Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu bir daha qeyd edir ki, Konstitusiyanın 131-ci maddəsinin I hissəsinin, habelə “Məhkəmələr və hakimlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 77-ci maddəsinin I hissəsinin, Azərbaycan Respublikası İnzibati Prosesual Məcəlləsinin (bundan sonra – İnzibati Prosesual Məcəllə) 98-1.1-ci maddəsinin müddəaları vahid məhkəmə təcrübəsinin formalaşdırılmasına xidmət edir.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Mülki Prosesual Məcəlləsinin 420-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair” 2012-ci il 28 fevral tarixli Qərarında göstərildiyi kimi, kassasiya məhkəməsi tərəfindən faktiki və hüquqi cəhətlərdən analoji hallara artıq formalaşmış məhkəmə təcrübəsindən müvafiq səbəblər göstərmədən fərqli yanaşma Konstitusiyanın 60-cı maddəsində təsbit edilmiş məhkəmə müdafiəsi təminatının pozulmasına gətirib çıxara bilər.

Həmçinin qeyd edilməlidir ki, Ali Məhkəmənin İnzibati Kollegiyası adıçəkilən qərardadında “Əmək pensiyaları haqqında” Qanunun 32.1-1-ci maddəsi ilə bağlı göstərmişdir ki, yeni tənzimləmələri nəzərdə tutan qanun 2017-ci il 10 mart tarixində qəbul edilmiş, 2017-ci il may ayının 3-də mətbuatda dərc edilmiş, 2017-ci il 1 iyul tarixindən etibarən isə qüvvəyə minmişdir. Yəni faktiki keçid dövrü nəzərdə tutan yeni tənzimləmələr hüququ əvvəlki normalar əsasında yaranmış şəxslərin hüquqlarının həyata keçirilməsini təmin etmək üçün real vaxt və imkanlar nəzərdə tutmuşdur. Bu kateqoriya şəxslər qanunun qüvvəyə mindiyi günədək müraciət etməklə özlərinin hüquqlarının əvvəlki normanın müəyyən etdiyi qaydada həyata keçirilməsinə nail ola bilərdilər. Məhz buna görə də, Kollegiya hesab etmişdir ki, yeni tənzimləmələrin əmək pensiyaçılarının hüquqlarına təsirini minimuma endirmək üçün faktiki imkan və işlək mexanizmlər mövcud olmuşdur. Bunu nəzərə alaraq Ali Məhkəmənin İnzibati Kollegiyası belə nəticəyə gəlmişdir ki, “Əmək pensiyaları haqqında” Qanunun 32.1-1-ci maddəsinin birinci cümləsində

nəzərdə tutulan “müraciət edilən tarixdən əvvəlki ən çoxu üç il üçün ödənilməklə” müddəası pensiya hüququ 2017-ci il 1 iyul tarixinədək yaranmış, lakin əmək pensiyasının təyin edilməsi və ya yenidən hesablanması üçün inzibati orqana həmin tarixdən sonra müraciət etmiş şəxslərə münasibətdə də tətbiq edilməlidir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu bununla bağlı qeyd etməyi zəruri hesab edir ki, göstərilən nəticəyə gələrkən Ali Məhkəmənin İnzibati Kollegiyası tərəfindən müddətin ötürülməsinin bəzi hallarda şəxsin iradəsindən asılı olmayaraq baş verə biləcəyinin mümkünlüyü nəzərə alınmamışdır. Odur ki, müvafiq işlərə baxan məhkəmələr həmin maddənin qüvvəyə minməsindən əvvəl pensiya hüququnu əldə etmiş şəxsin pensiyanın təyin edilməsi üçün 2017-ci il 1 iyul tarixinədək aidiyyəti inzibati orqanlara müraciət etməməsinin səbəblərini (belə müraciətin göstərilən tarixədək təqdim edilməməsinin şəxsin səhhəti ilə və yaxud onun iradəsindən asılı olmayan digər obyektiv və üzrlü səbəblərlə bağlı olmasını) əks etdirən sübutları tam və ətraflı araşdırmalı, onlara əsaslı hüquqi qiymət verməli, Konstitusiya və qanunların tələblərinə uyğun olan qərar qəbul etməlidirlər.

Məhkəmələr tərəfindən bu növ iddialara baxılan zaman, İnzibati Prosesual Məcəllənin 13-cü maddəsinin tələblərinə və Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası İnzibati Prosesual Məcəlləsinin 13-cü maddəsinin şərh edilməsinə dair” 2014-cü il 17 sentyabr tarixli Qərarında əks olunmuş hüquqi mövqelərinə riayət edilməlidir.

Belə ki, İnzibati Prosesual Məcəllənin 13-cü maddəsinə əsasən, məhkəmə qaldırılan iddialarda yol verilən formal xətalardan aradan qaldırılmasında, aydın olmayan iddia tələblərinin dəqiqləşdirilməsində, yanlış iddia növlərinin münasibləri ilə əvəz olunmasında, natamam faktiki məlumatların tamamlanmasında, eləcə də işin hallarının müəyyənləşdirilməsi və qiymətləndirilməsi baxımından əhəmiyyət kəsb edən izahatların təqdim olunmasında proses iştirakçılarında yardım etməyə borcludur.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun yuxarıda qeyd edilən Qərarında müəyyən edilmiş hüquqi mövqeyə görə, hakimlərin yardım etmək vəzifəsi yalnız formal pozuntuların aradan qaldırıl-

ması ilə bağlı deyil, faktiki halların aydınlaşdırılması ilə də bağlı ola bilər.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu onu da göstərməyi vacib hesab edir ki, müvafiq iddialar üzrə işlərə baxan məhkəmələr tərəfindən o da nəzərə alınmalıdır ki, “Əmək pensiyaları haqqında” Qanunun 32.1-1-ci maddəsi əmək pensiyasının təyin edilməsi halını tənzimləyir. Həmin maddəyə 30 noyabr 2018-ci il tarixində yeni məzmunlu 32.1-2-ci maddə əlavə edilmişdir ki, həmin norma ilə əvvəllər təyin edilmiş pensiyanın yenidən hesablanması ilə əlaqədar məsələlər tənzimlənmişdir. Yeni müəyyən edilmiş normaya əsasən, qeyd edilən Qanunun 22-1.1-ci maddəsi nəzərə alınmaqla təyin edilmiş əmək pensiyaları ötən dövr üçün 2019-cu il yanvarın 1-dən tez olmamaqla həmin Qanunun 32.1-1-ci maddəsinə uyğun ödənilir.

Lakin hazırkı işlər üzrə kassasiya instansiyası məhkəməsi işin məhkəmələr tərəfindən müəyyən edilmiş hallarını, ərizəçilərin müvafiq tarixlərdə pensiyanın təyin edilməsi və ya yenidən hesablanması üçün aidiyyəti inzibati orqanlara müraciət etməmələrinin səbəblərini nəzərə almadan, yalnız həmin məhkəmənin yuxarıda qeyd edilmiş qərarına əsaslanmaqla iddiaları rədd etmişdir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, məhkəmələr tərəfindən pensiya təminatı ilə bağlı işlərə baxılarkən hər işin konkret hallarını araşdırmadan, yalnız Ali Məhkəmənin İnzibati Kollegiyasının 8 oktyabr 2020-ci il tarixli qərarına istinadən qərarın qəbul edilməsi Konstitusiyanın 60-cı maddəsinin tələblərinin pozulmasına gətirib çıxara bilər.

Həmçinin, Ali Məhkəmənin İnzibati Kollegiyasının qeyd edilən qərarının “şəxslərin hüquqlarının yarandığı uzun müddət ərzində və hətta yeni qanunun qüvvəyə mindiyi gündə olan keçid dövrü ərzində hüquqlarının reallaşdırılması üçün konkret müraciət etməmələri onların həmin pensiya vəsaitlərinə real ehtiyaclarının olmadığını təsdiq edən hal kimi qiymətləndirilə bilər” müddəası fərziyyələrə əsaslanmaqla pensiya təminatı ilə bağlı işlərin qanunvericiliyə uyğun həll edilməsinə mənfi təsir göstərə bilər.

Beləliklə, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, Ali Məhkəmənin İnzibati Kollegiyasının 20 noyabr 2020-ci

il və 14 oktyabr 2020-ci il tarixli qərarları qəbul edilərkən həmin Kollegiyanın “Əmək pensiyaları haqqında” Qanunun 32.1-1-ci maddəsinin tətbiqinə dair” 8 oktyabr 2020-ci il tarixli qərardadının hər hansı fərqləndirmə etmədən bu tərzdə tətbiq edilməsi nəticəsində ərizəçilərin Konstitusiyanın 38 və 60-cı maddələrində təsbit edilmiş hüquqları pozulmuşdur.

Göstərilənləri nəzərə alaraq Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakı nəticələrə gəlir:

– R.Hacıyevin Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun Xüsusi Şərtlərlə Təyinat İdarəsinə qarşı pensiyanın yenidən hesablanması və ödənilməmiş pensiya məbləğinin ödənilməsi tələbinə dair iş üzrə Ali Məhkəmənin İnzibati Kollegiyasının 20 noyabr 2020-ci il tarixli qərarı Konstitusiyanın 38 və 60-cı maddələrinə və İnzibati Prosesual Məcəllənin 96-cı maddəsinə uyğun olmadığından qüvvədən düşmüş hesab edilməlidir. İşə bu Qərarda əks olunmuş hüquqi mövqelərə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasının inzibati və mülki prosesual qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada və müddətdə yenidən baxılmalıdır;

– R.Axundovun Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun Xüsusi Şərtlərlə Təyinat İdarəsinə qarşı keçmiş dövr üçün pensiyanın hesablanması və yaranmış fərqi ödənilməsi tələbinə dair iş üzrə Ali Məhkəmənin İnzibati Kollegiyasının 14 oktyabr 2020-ci il tarixli qərarı Konstitusiyanın 38 və 60-cı maddələrinə və İnzibati Prosesual Məcəllənin 96-cı maddəsinə uyğun olmadığından qüvvədən düşmüş hesab edilməlidir. İşə bu Qərarda əks olunmuş hüquqi mövqelərə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasının inzibati və mülki prosesual qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada və müddətdə yenidən baxılmalıdır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin V və IX hissələrini, “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 52, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

QƏRARA ALDI:

1. Rövşən Hacıyevin Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun Xüsusi Şərtlərlə Təyinat İdarəsinə qarşı

pensiyanın yenidən hesablanması və ödənilməmiş pensiya məbləğinin ödənilməsi tələbinə dair iş üzrə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin İnzibati Kollegiyasının 20 noyabr 2020-ci il tarixli qərarı Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 38 və 60-cı maddələrinə və Azərbaycan Respublikası İnzibati Prosesual Məcəlləsinin 96-cı maddəsinə uyğun olmadığından qüvvədən düşmüş hesab edilsin. İşə bu Qərarla əks olunmuş hüquqi mövqelərə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasının inzibati və mülki prosesual qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada və müddətdə yenidən baxılsın.

2. Ramil Axundovun Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun Xüsusi Şərtlərlə Təyinat İdarəsinə qarşı keçmiş dövr üçün pensiyanın hesablanması və yaranmış fərqi ödənilməsi tələbinə dair iş üzrə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin İnzibati Kollegiyasının 14 oktyabr 2020-ci il tarixli qərarı Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 38 və 60-cı maddələrinə və Azərbaycan Respublikası İnzibati Prosesual Məcəlləsinin 96-cı maddəsinə uyğun olmadığından qüvvədən düşmüş hesab edilsin. İşə bu Qərarla əks olunmuş hüquqi mövqelərə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasının inzibati və mülki prosesual qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada və müddətdə yenidən baxılsın.

3. Qərar dərc olunduğu gündən qüvvəyə minir.

4. Qərar “Azərbaycan”, “Respublika”, “Xalq qəzeti”, “Bakinski raboçi” qəzetlərində və “Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin.

5. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir oluna bilməz.

ИМЕНЕМ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

**ПОСТАНОВЛЕНИЕ
ПЛЕНУМА КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

**О проверке соответствия постановлений
Административной коллегии Верховного суда
Азербайджанской Республики от 20 ноября 2020 года и
14 октября 2020 года, связанных с применением некоторых
положений Закона Азербайджанской Республики
“О трудовых пенсиях” Конституции и законам
Азербайджанской Республики по жалобам
Р.Гаджиева и Р.Ахундова**

23 сентября 2021 года

город Баку

Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики в составе Фархада Абдуллаева (председатель), Соны Салмановой (судья-докладчик), Умай Эфендиевой, Ровшана Исмаилова, Джейхуна Гараджаева, Рафаэля Гваладзе, Махира Мурадова, Исы Наджафова и Кямрана Шафиева(судья-докладчик), с участием секретаря суда Фараида Алиева,

в соответствии с частью V статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 27.2 и 34 Закона Азербайджанской Республики «О Конституционном суде» и частью I статьи 17 и статьей 39 Внутреннего устава Конституционного суда Азербайджанской Республики рассмотрел в судебном заседании, проведенном в порядке письменной процедуры особого конституционного производства, конституционное дело о проверке соответствия постановлений Административной коллегии Верховного суда Азербайджанской Республики от 20 ноября 2020 года по жалобе Р.Гаджиева и Административной коллегии Верховного суда Азербайджанской Республики от 14 октября 2020 года по жалобе Р.Ахундова

Конституции и законам Азербайджанской Республики в связи с применением некоторых положений Закона Азербайджанской Республики “О трудовых пенсиях”.

Изучив и обсудив доклады судей С.Салмановой и К.Шафиева по делу, жалобы заявителей, суждения специалистов – заведующего отделом социального законодательства Аппарата Милли Меджлиса Азербайджанской Республики А.Велиева, председателя Административной коллегии Верховного суда Азербайджанской Республики Х.Мамедова и судьи Бакинского апелляционного суда Г.Гамидова, мнения экспертов – заведующего кафедрой права Национальной академии авиации, доктора юридических наук А.Рустамзаде и преподавателя кафедры конституционного права юридического факультета Бакинского государственного университета, доктора философии по праву Г.Джаби и материалы дела, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

У С Т А Н О В И Л :

Ровшан Гаджиев обратился в суд с иском заявлением против Управления назначений на особых условиях Государственного фонда социальной защиты при Министерстве труда и социальной защиты населения Азербайджанской Республики (далее – Управление назначений на особых условиях Государственного фонда социальной защиты) о возложении на ответчика обязанности по перерасчету и единовременной выплате причитающейся ему трудовой пенсии за 11 лет 3 месяца.

Решением Бакинского административно-экономического суда номер 1 от 18 сентября 2019 года исковое требование было удовлетворено, постановлено возложить на Управление назначений на особых условиях Государственного фонда социальной защиты перерасчет и единовременную выплату ему трудовой пенсии за 11 лет 3 месяца.

Постановлением Административной коллегии Бакинского апелляционного суда от 15 января 2020 года решение суда первой инстанции было оставлено без изменения.

Постановлением Административной коллегии Верховного суда Азербайджанской Республики (далее – Административная коллегия Верховного суда) от 20 ноября 2020 года решение суда

апелляционной инстанции было отменено, принято новое решение и иск отклонен.

Кроме того, другой заявитель Рамиль Ахундов обратился в суд с исковым заявлением против Управления назначений на особых условиях Государственного фонда социальной защиты о возложении на ответчика обязанности по начислению пенсии за истекший период и выплате возникшей разницы.

Постановлением Бакинского административно-экономического суда номер 1 от 10 декабря 2019 года иск был удовлетворен и принято решение о начислении трудовой пенсии за истекший период и выплате Р.Ахундову возникшей разницы.

Постановлением Административной коллегии Бакинского апелляционного суда от 18 сентября 2020 года решение суда первой инстанции было оставлено без изменения.

Постановлением Административной коллегии Верховного суда от 14 октября 2020 года решение суда апелляционной инстанции было отменено, принято новое решение и иск отклонен.

Р.Гаджиев и Р.Ахундов, обратившись по отдельности с жалобой в Конституционный суд Азербайджанской Республики (далее – Конституционный суд), попросили проверить соответствие постановлений Административной коллегии Верховного суда от 20 ноября 2020 года и 14 октября 2020 года Конституции и законам Азербайджанской Республики (далее – Конституция).

Заявители обосновали жалобы тем, что указанными постановлениями суда кассационной инстанции были нарушены их права на социальное обеспечение, административную и судебную гарантию прав и свобод, закрепленные в статьях 38 и 60 Конституции.

Как видно из установленных судами обстоятельств дела, заявитель Р.Гаджиев с 1992 года по 2004 год служил в Министерстве внутренних дел Азербайджанской Республики. Из-за неверного расчета выслуги лет Р.Гаджиев на протяжении многих лет не мог реализовать пенсионное право. В результате его обращений данным министерством был произведен повторный расчет выслуги лет и в отношении его составлен “Информационный лист о военнослужащем (лице, имеющем специальное звание), представляемый в Государственный фонд

социальной защиты Азербайджанской Республики для назначения трудовой пенсии” номер 793, после чего Управлением назначений на особых условиях Государственного фонда социальной защиты Р.Гаджиеву с 1 мая 2018 года назначена трудовая пенсия за выслугу лет по возрасту и со ссылкой на статью 32.1-1 Закона Азербайджанской Республики “О трудовых пенсиях” (далее – Закон “О трудовых пенсиях”) начислена пенсия, не выплаченная за предыдущие три года.

Другому заявителю – Р.Ахундову в Бейляганском районном отделении Государственного фонда социальной защиты с 20 сентября 1994 года была назначена пенсия как инвалиду II группы в связи с ранением, полученным в 1992 году в Карабахской войне. 31 октября 2017 года Р.Ахундов обратился с заявлением в Управление назначений на особых условиях Государственного фонда социальной защиты для назначения трудовой пенсии по инвалидности как военнослужащему. В связи с этим на основании представленного Министерством обороны Азербайджанской Республики информационного листа от 18 октября 2017 года номер MN-09288 Р.Ахундову с 1 ноября 2017 года была назначена пенсия по инвалидности II группы “в связи с ранением, полученным при обороне Азербайджанской Республики”. После передачи пенсионного дела в Управление назначений на особых условиях Государственного фонда социальной защиты произошло повышение размера пенсии. Однако перерасчет и выплата пенсии по истекшему сроку были произведены лишь за трехлетний период.

Несмотря на то, что суды первой и апелляционной инстанций удовлетворили иски по обоим делам, тем не менее, Административная коллегия Верховного суда, ссылаясь на определение данной коллегии “О применении статьи 32.1-1 Закона Азербайджанской Республики “О трудовых пенсиях” от 8 октября 2020 года, отклонила иски Р.Гаджиева и Р.Ахундова.

Пленум Конституционного суда, учитывая то, что предмет обеих жалоб касается одного и того же вопроса, в соответствии с частью I статьи 17 Внутреннего устава Конституционного суда посчитал целесообразным объединить их в одно производство.

В связи с жалобами Пленум Конституционного суда отмечает следующее.

На основании части I статьи 60 Конституции каждому гарантируются защита его прав и свобод в административном порядке и суде.

Право на судебную защиту, находясь в ряду основных прав и свобод человека и гражданина, одновременно выступает в качестве гарантии закрепленных в Конституции других прав и свобод. Судебная гарантия, с одной стороны, устанавливает право каждого обращаться в суд для восстановления нарушенных прав и свобод, а с другой, – обязанность судов рассматривать данные обращения и принимать по ним справедливое решение.

Право на социальное обеспечение, являющееся одним из основных социально-экономических прав, закреплено в статье 38 Конституции. Согласно данной статье каждый имеет право на социальное обеспечение. Каждый имеет право на социальное обеспечение по достижении установленного законом возраста, в случае болезни, инвалидности, потери кормильца, утраты трудоспособности, безработицы и в иных случаях, предусмотренных законом.

Право на социальное обеспечение, как субъективное право, в первую очередь, предусматривает право каждого на получение пенсии в установленных законом случаях и размере. В этом контексте пенсионное обеспечение выступает в качестве важной составной части права на социальное обеспечение.

Данное право нашло отражение и в ряде международно-правовых документов. Так, в соответствии со статьей 22 Всеобщей декларации прав человека, каждый человек, как член общества, имеет право на социальное обеспечение и на осуществление необходимых для поддержания его достоинства и для свободного развития его личности прав в экономической, социальной и культурной областях через посредство национальных усилий и международного сотрудничества и в соответствии со структурой и ресурсами каждого государства.

Статья 9 Международного пакта “Об экономических, социальных и культурных правах” предусматривает право каждого человека на социальное обеспечение.

В связи с поставленным в жалобах вопросом Пленум Конституционного суда отмечает, что новый Закон “О трудовых пенсиях”, регулирующий трудовые пенсии, был принят 7 февраля 2006 года, и вступил в силу с 1 января 2006 года. Действующий в настоящее время данный закон устанавливает основания возникновения прав граждан на трудовую пенсию, правила реализации этих прав и систему обеспечения трудовой пенсией.

На основании прежней редакции статьи 31.1 Закона “О трудовых пенсиях” лица, обладающие правом на трудовую пенсию, могли обратиться за назначением трудовой пенсии в любое время со дня возникновения права на нее без всякого ограничения сроков. На основании изменения, внесенного в отмеченную статью Законом Азербайджанской Республики от 10 марта 2017 года (вступил в силу с 1 июля 2017 года), из данной статьи исключены слова “без всякого ограничения сроков”, а также добавлена статья 32.1-1 нового содержания. На основании ныне действующей редакции данной статьи, трудовые пенсии назначаются со дня возникновения права на нее, однако не ранее вступления в силу настоящего Закона в установленные в данной статье сроки с выплатой не более, чем за три года до даты обращения.

Как указано в определении Административной коллегии Верховного суда от 8 октября 2020 года, ранее правовая позиция Административной коллегии Верховного суда по отмеченному вопросу заключалась в том, что статья 32.1-1 Закона “О трудовых пенсиях” не должна применяться в отношении лиц, пенсионное право которых возникло до 1 июля 2017 года. Суд кассационной инстанции обосновывал этот вывод частью VII статьи 149 Конституции, устанавливающей принцип недопустимости обратной силы нормативно-правовых актов, а также статьей 87 Конституционного закона Азербайджанской Республики “О нормативных правовых актах”.

Однако впоследствии Административная коллегия Верховного суда признала необходимость применения иного подхода, отличного от правовой позиции, определенной судом кассационной инстанции в предыдущих решениях по спорному правовому вопросу. Верховный суд, придя к такому выводу, что

государство обладает более широкой свободой суждения в регулировании социальных и экономических вопросов, что статья 32.1-1 Закона “О трудовых пенсиях” не повлияла на чрезвычайное ухудшение правового положения граждан, изменил свой подход и правовую позицию в отношении спорного вопроса.

Так, Административная коллегия Верховного суда определением от 8 октября 2020 года приняла решение о применении положения “с выплатой не более, чем за три года до даты обращения”, предусмотренного в первом предложении отмеченной статьи, также в отношении лиц, пенсионное право которых возникло до 1 июля 2017 года, которые, однако обратились в административный орган за назначением или перерасчетом трудовой пенсии после указанной даты.

Принимая определение от 8 октября 2020 года, Административная коллегия Верховного суда внесла ясность в такие вопросы, как право на социальное обеспечение, являющееся одним из социально-экономических прав, процесс демографического старения, непосредственная зависимость эффективной реализации социальных прав от финансовых возможностей государства, предупреждение не предусмотренных в бюджете дополнительных расходных обязательств, увеличение срока пребывания пенсионеров на пенсии и пр.

Пленум Конституционного суда отмечает, что независимость суда, как органа государственной власти, предусматривает также его дискреционные полномочия, то есть свободу суждений, причем данные полномочия служат обеспечению посредством правосудия прав и свобод человека, закрепленных в Конституции и законах, а также международных договорах, стороной которых является Азербайджанская Республика.

Пункт 3.2 Указа Президента Азербайджанской Республики “Об углублении реформ в судебной-правовой системе” от 3 апреля 2019 года предусматривает закрепление обязанности Верховного суда Азербайджанской Республики по формированию единой судебной практики и механизма исполнения данной обязанности с целью обеспечения стабильности подхода судов к решению правовых вопросов и прогнозируемости их правовой позиции в связи с применением нормативно-правовых актов.

При осуществлении Верховным судом отмеченной обязанности следует руководствоваться нормами и принципами Конституции, применять положения нормативно-правовых актов в соответствии с Основным законом с точки зрения требований статьи 147 Основного закона, а также учитывать при внесении существенных изменений в уже сформировавшуюся судебную практику принцип сохранения стабильности правовой системы, приоритета прав и свобод граждан.

В связи с этим Пленум Конституционного суда еще раз отмечает, что положения части I статьи 131 Конституции, а также части I статьи 77 Закона Азербайджанской Республики “О судах и судьях”, статьи 98-1.1 Административно-процессуального кодекса Азербайджанской Республики (далее – Административно-процессуальный кодекс) служат формированию единой судебной практики.

Как указано в Постановлении Пленума Конституционного суда “О толковании статьи 420 Гражданского процессуального кодекса Азербайджанской Республики” от 28 февраля 2012 года, отличающийся от уже сформировавшейся судебной практики подход кассационного суда к аналогичным случаям с фактической и юридической точки зрения без указания соответствующих причин может привести к нарушению гарантии судебной защиты, закрепленной в статье 60 Конституции.

Следует также отметить, что в упомянутом определении Административная коллегия Верховного суда указала в связи со статьей 32.1-1 Закона “О трудовых пенсиях”, что закон, предусматривающий новое регулирование, был принят 10 марта 2017 года, опубликован в печати 3 мая 2017 года, а вступил в силу с 1 июля 2017 года. То есть право нового регулирования, фактически предусматривающее переходный период, устанавливает реальное время и возможности для обеспечения реализации прав лиц, возникших на основании прежних норм. Лица данной категории, обратившись до дня вступления закона в силу, могли добиться реализации своих прав в порядке, установленном прежней нормой. Именно поэтому коллегия посчитала, что имелись фактические возможности и действующие механизмы для сведения до минимума влияния нового регулирования на права трудовых пенсионеров.

Учитывая это, Административная коллегия Верховного суда пришла к такому выводу, что положение “с выплатой не более, чем за три года до даты обращения”, предусмотренное в первом предложении статьи 32.1-1 Закона “О трудовых пенсиях”, должно применяться также в отношении лиц, пенсионное право которых возникло до 1 июля 2017 года, которые, однако обратились в административный орган за назначением или перерасчетом трудовой пенсии после этой даты.

В связи с этим Пленум Конституционного суда считает необходимым отметить, что, приходя к такому выводу, Административная коллегия Верховного суда не приняла во внимание возможность того, что в некоторых случаях истечение срока может иметь место независимо от воли лица. Поэтому судам, рассматривающим соответствующие дела, следует полностью и всесторонне изучить доказательства, отражающие причины того, что лица, получившие право на пенсию до вступления данной статьи в силу, не обратились за назначением пенсии в соответствующие административные органы до 1 июля 2017 года (тот факт, что такое обращение не было представлено до указанной даты, связан с состоянием здоровья лица или не зависящими от его воли другими объективными и уважительными причинами), дать им обоснованную правовую оценку, принять решение, соответствующее требованиям Конституции и законов.

При рассмотрении судами такого рода исков следует соблюдать требования статьи 13 Административно-процессуального кодекса и правовые позиции, отраженные в Постановлении Пленума Конституционного суда “О толковании статьи 13 Административно-процессуального кодекса Азербайджанской Республики” от 17 сентября 2014 года.

Так, на основании статьи 13 Административно-процессуального кодекса, суд обязан оказывать содействие участникам процесса в устранении допущенных в исках формальных нарушений, уточнении неясных исковых требований, замене ошибочных видов иска более подходящими, дополнении неполных фактических данных, а также в представлении объяснений, имеющих значение для определения и оценки обстоятельств дела.

Согласно правовой позиции, определенной в вышеотмеченном Постановлении Пленума Конституционного суда, обязанность судьи по оказанию содействия может быть связана не только с устранением формальных нарушений, но и выяснением фактических обстоятельств.

Пленум Конституционного суда также считает важным указать, что судам, рассматривающим дела по соответствующим искам, следует учесть, что статья 32.1-1 Закона “О трудовых пенсиях” регулирует факт назначения трудовой пенсии. 30 ноября 2018 года данная статья была дополнена статьей 32.1-2 – нормой, регулирующей вопросы, связанные с перерасчетом ранее назначенной пенсии. То есть на основании установленной нормы, трудовые пенсии, назначенные с учетом статьи 22-1.1 отмеченного Закона, выплачиваются за истекший период в соответствии со статьей 32.1-1 данного Закона не ранее, чем с 1 января 2019 года.

Однако, что касается настоящих дел, суд кассационной инстанции, не принимая во внимание установленные судами обстоятельства дела, причины того, почему заявители не обратились в определенные даты в соответствующие административные органы за назначением и перерасчетом пенсии, отклонил иски, сославшись лишь на вышеотмеченное определение данного суда.

Пленум Конституционного суда считает, что принятие судами решения при рассмотрении дел, связанных с пенсионным обеспечением, без изучения конкретных обстоятельств каждого дела, со ссылкой лишь на определение Административной коллегии Верховного суда от 8 октября 2020 года может привести к нарушению требований статьи 60 Конституции.

Кроме того, положение “лица в течение длительного периода возникновения их прав и даже в течение переходного периода до дня вступления в силу нового закона конкретно не обратились за реализацией своих прав, что может быть расценено как обстоятельство, подтверждающее отсутствие у них реальной потребности в данных пенсионных средствах” отмеченного определения Административной коллегии Верховного суда, как основанное на предположениях, может оказать негативное

влияние на разрешение дел, связанных с пенсионным обеспечением, в соответствии с законодательством.

Таким образом, Пленум Конституционного суда считает, что в ходе принятия Административной коллегией Верховного суда постановлений от 20 ноября 2020 года и 14 октября 2020 года в результате применения определения данной коллегии "О применении статьи 32.1-1 Закона "О трудовых пенсиях"" в таком виде без проведения всяких различий были нарушены права заявителей, закрепленные в статьях 38 и 60 Конституции.

Учитывая вышеуказанное, Пленум Конституционного суда приходит к следующим выводам:

– из-за несоответствия постановления Административной коллегии Верховного суда по делу относительно требования Р.Гаджиева к Управлению назначений на особых условиях Государственного фонда социальной защиты о перерасчете пенсии и выплате ее невыплаченной суммы от 20 ноября 2020 года статьям 38 и 60 Конституции и статье 96 Административно-процессуального кодекса следует считать его утратившим силу. Дело следует пересмотреть в порядке и сроки, установленные административным и гражданско-процессуальным законодательством Азербайджанской Республики, в соответствии с позициями, отраженными в настоящем Постановлении;

– из-за несоответствия постановления Административной коллегии Верховного суда по делу относительно требования Р.Ахундова к Управлению назначений на особых условиях Государственного фонда социальной защиты о начислении пенсии за истекший период и выплате возникшей разницы от 14 октября 2020 года статьям 38 и 60 Конституции и статье 96 Административно-процессуального кодекса следует считать его утратившим силу. Дело следует пересмотреть в порядке и сроки, установленные административным и гражданско-процессуальным законодательством Азербайджанской Республики, в соответствии с позициями, отраженными в настоящем Постановлении.

Руководствуясь частями V и IX статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 52, 62, 63, 65-67 и 69 Закона Азербайджанской Республики "О Конституционном суде", Пленум Конституционного суда

ПОСТАНОВИЛ:

1. Из-за несоответствия постановления Административной коллегии Верховного суда Азербайджанской Республики по делу относительно требования Ровшана Гаджиева к Управлению назначений на особых условиях Государственного фонда социальной защиты при Министерстве труда и социальной защиты населения Азербайджанской Республики о перерасчете пенсии и выплате ее невыплаченной суммы от 20 ноября 2020 года статьям 38 и 60 Конституции Азербайджанской Республики и статье 96 Административно-процессуального кодекса Азербайджанской Республики считать его утратившим силу. Дело пересмотреть в порядке и сроки, установленные административным и гражданско-процессуальным законодательством Азербайджанской Республики, в соответствии с позициями, отраженными в настоящем Постановлении.

2. Из-за несоответствия постановления Административной коллегии Верховного суда Азербайджанской Республики по делу относительно требования Рамиля Ахундова к Управлению назначений на особых условиях Государственного фонда при Министерстве труда и социальной защиты населения Азербайджанской Республики о начислении пенсии за истекший период и выплате возникшей разницы от 14 октября 2020 года статьям 38 и 60 Конституции Азербайджанской Республики и статье 96 Административно-процессуального кодекса Азербайджанской Республики считать его утратившим силу. Дело пересмотреть в порядке и сроки, установленные административным и гражданско-процессуальным законодательством Азербайджанской Республики, в соответствии с позициями, отраженными в настоящем Постановлении.

3. Постановление вступает в силу со дня опубликования.

4. Постановление опубликовать в газетах “Азербайджан”, “Республика”, “Халг газети”, “Бакинский рабочий” и “Вестнике Конституционного суда Азербайджанской Республики”.

5. Постановление является окончательным и не может быть отменено, изменено или официально истолковано ни одним органом или лицом.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA
MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN
Q Ə R A R I**

**Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətlər
Məcəlləsinin 132.1.2 və 53-cü maddələrinin
əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair**

11 noyabr 2021-ci il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Humay Əfəndiyeva, Rövşən İsmayılov (məruzəçi-hakim), Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsinə, “Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 27.2 və 33-cü maddələrinə və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Daxili Nizamnaməsinin 39-cu maddəsinə müvafiq olaraq, xüsusi konstitusiyaya icraatının yazılı prosedur qaydasında keçirilən məhkəmə iclasında Sumqayıt Şəhər Məhkəməsinin müraciəti əsasında Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətlər Məcəlləsinin 132.1.2 və 53-cü maddələrinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair konstitusiyaya işinə baxdı.

İş üzrə hakim R.İsmayılovun məruzəsini, maraqlı subyektlərin nümayəndələri Sumqayıt Şəhər Məhkəməsinin hakimi F.Əliyevin, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının Dövlət quruculuğu, inzibati və hərbi qanunvericilik şöbəsinin Hərbi qanunvericilik sektorunun müdiri T.Şeyx-Zamanovun, mütəxəssislər Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının hakimi Ş.Yusifovun, Bakı Apellyasiya Məhkə-

məsinin Cinayət Kollegiyasının sədri E.Rəhimovun mülahizələrini və iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

MÜƏYYƏN ETDİ:

Sumqayıt Şəhər Məhkəməsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiya Məhkəməsi) müraciət edərək Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin (bundan sonra – İnzibati Xətalər Məcəlləsi) 132.1.2-ci maddəsinin ayrılıqda və həmin Məcəllənin 53-cü maddəsi ilə əlaqəli şəkildə şərh edilməsini xahiş etmişdir.

Müraciətdə qeyd olunur ki, E.Baxşəliyev şikayətlə Sumqayıt Şəhər Məhkəməsinə müraciət edərək barəsində olan Azərbaycan Respublikası Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Əmək Müfəttişliyi Xidmətinin (bundan sonra – Dövlət Əmək Müfəttişliyi Xidməti) 21 noyabr 2017-ci il tarixli inzibati tənbeh vermə haqqında qərarının ləğv edilməsi və iş üzrə icraata xitam verilməsi barədə qərar qəbul edilməsini xahiş etmişdir.

Sumqayıt Şəhər Məhkəməsinin 18 iyun 2020-ci il tarixli qərarı ilə şikayət təmin edilməmişdir.

Sumqayıt Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının 27 noyabr 2020-ci il tarixli qərarı ilə E.Baxşəliyevin apellyasiya şikayəti təmin olunmuş, Sumqayıt Şəhər Məhkəməsinin 18 iyun 2020-ci il tarixli qərarı ləğv edilərək iş yenidən baxılması üçün həmin məhkəməyə göndərilmişdir.

Sumqayıt Şəhər Məhkəməsinin 11 mart 2021-ci il tarixli qərarı ilə E.Baxşəliyevin şikayəti təmin olunaraq Dövlət Əmək Müfəttişliyi Xidmətinin 21 noyabr 2017-ci il tarixli qərarı ləğv edilmiş və İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 192.1-ci maddəsi ilə olan inzibati xəta haqqında iş üzrə icraata xitam verilmişdir.

Sumqayıt Şəhər Məhkəməsinin 11 mart 2021-ci il tarixli qərarından Dövlət Əmək Müfəttişliyi Xidmətinin rəisi tərəfindən 27 aprel 2021-ci il tarixində apellyasiya şikayəti verilərək həmin qərarın ləğv edilməsi və inzibati tənbeh vermə haqqında 21 noyabr 2017-ci il tarixli qərarının qüvvədə saxlanması xahiş edilmişdir.

Sumqayıt Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının 3 may 2021-ci il tarixli qərarı ilə Dövlət Əmək Müfəttişliyi Xidmətinin rəisi tərəfindən verilmiş şikayət və toplanmış inzibati xəta haqqında iş üzrə materiallar birinci instansiya məhkəməsinə qaytarılmışdır.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi hesab etmişdir ki, Sumqayıt Şəhər Məhkəməsinin 11 mart 2021-ci il tarixli qərarının inzibati protokolu tərtib etmiş orqanın nümayəndəsinə 15 mart 2021-ci il tarixində rəsmi təqdim edilməsindən 1 aydan artıq müddət keçməsinə baxmayaraq, həmin orqanın nümayəndəsi tərəfindən ötürülmüş prosessual müddətin bərpa olunması barədə vəsatət verilməmiş və birinci instansiya məhkəməsi işə səthi yanaşaraq qeyd olunan hallara hüquqi qiymət verməmişdir.

Sumqayıt Şəhər Məhkəməsinin müraciətində cinayət-prosessual qanunvericiliyinin analogiya üzrə inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat prosesində tətbiqi məsələsinə toxunularaq qeyd olunur ki, cinayət-prosessual qanunvericiliyində analoji məsələləri tənzimləyən normalar mövcud olduğu halda, inzibati xəta haqqında iş üzrə qərardan verilən apellyasiya şikayətlərinin mümkün-lüyünün yoxlanılması ilə bağlı məsələlərin həlli İnzibati Xətalər Məcəlləsində tam öz əksini tapmamışdır.

Müraciətdən hesab edir ki, məsələ İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 132-ci maddəsinin tələblərinə uyğun şəkildə həll edilməlidir. Lakin İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 132.1.2-ci maddəsində göstərilən “inzibati xəta haqqında iş üzrə icraatı rədd edən hallar” ifadəsinə münasibətdə fikir ayrılığının mövcudluğu məhkəmə təcrübəsində çətinliklər yaradır.

Belə ki, apellyasiya instansiyası məhkəməsinin mövqeyinə görə, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 132.1.2-ci maddəsində göstərilən “inzibati xəta haqqında iş üzrə icraatı rədd edən hallar” həmin Məcəllənin 53-cü maddəsində müəyyən edilmiş hallardır və prosessual müddətlərin buraxılıb-buraxılmamasının müəyyən edilməsi ilə bağlı məsələlər İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 130.2-ci maddəsinə əsasən birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən həll edilməlidir.

Müraciətdənin qənaətinə görə isə İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 132.1.2-ci maddəsində göstərilən “inzibati xəta haqqında iş üzrə icraatı rədd edən hallar” qərardan verilən şikayət üzrə

icraatı rədd edən hallar, yəni şikayətin səlahiyyəti olan şəxs tərəfindən verilməməsi, imzalanmaması və s. kimi şikayətin icraata götürülməsini istisna edən prosesual məsələlərdir. Lakin həmin Məcəllənin 53-cü maddəsində göstərilən hallar mahiyyəti üzrə qərar qəbul edilərkən müəyyən olunan hallardır.

Bu səbəbdən Sumqayıt Şəhər Məhkəməsi vahid məhkəmə təcrübəsinin formalaşdırılması məqsədi ilə İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 132.1.2-ci maddəsinin ayrılıqda və həmin Məcəllənin 53-cü maddəsi ilə əlaqəli şəkildə şərh edilməsi üçün Konstitusiya Məhkəməsinə müraciət etmək qərarına gəlmişdir.

Müraciətlə bağlı Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakıların qeyd edilməsini zəruri hesab edir.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun bir sıra qərarlarında qanunverici tərəfindən hər hansı ictimai münasibətlərin tənzimlənməsinə dair normativ hüquqi aktlar qəbul edilməsi zamanı hüquqi dövlətin ali prinsiplərindən olan hüquqi müəyyənlik prinsipinə riayət edilməsinin vacibliyi xüsusi vurğulanmışdır.

Hüquqi müəyyənlik prinsipi hüququn aliliyinin əsas aspektlərindən biri kimi çıxış edir. Hər bir qanunun və ya onun hər hansı bir müddəasının hüquqi müəyyənlik prinsipinə cavab verməsi olduqca vacibdir. Bunun təmin edilməsi üçün hüquq normaları birmənalı və aydın olmalıdır. Bu, öz növbəsində hər kəsə onun hüquq və azadlıqlarının müdafiə ediləcəyinə, hüquq tətbiqedənin hərəkətlərinin isə proqnozlaşdırıla bilən olacağına əminlik verməlidir. Bunun əksi, yəni hüquq normasının məzmununun qeyri-müəyyənliyi hüquq tətbiqetmədə məhdudiyətsiz mülahizə üçün imkan yaratmaqla, hər bir normativ hüquqi aktın əsasında dayanmalı olan qanunun aliliyi, qanun və məhkəmə qarşısında bərabərlik və ədalət prinsiplərinin pozulmasına gətirib çıxara bilər (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun "Azərbaycan Respublikasında hərbi xidmətə çağırışın əsasları haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 21-ci maddəsinin və Azərbaycan Respublikası Cəzaların İcrası Məcəlləsinin 180.3-cü maddəsinin müddələrinin şərh edilməsinə dair" 2008-ci il 22 sentyabr və "Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 59.1.9 və 60-cı maddələrinin bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair" 2012-ci il 2 aprel tarixli Qərarları).

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, qanunun aydın və proqnozlaşdırıla bilən olması hüquqi dövlətin vacib təzahürlərindən biri olan qanunun ümumiliyini təmin etmək zərurəti ilə uzlaşmalıdır. Nəzərə almaq lazımdır ki, qanunun mətninin mütləq aydınlığı (qanunvericinin bütün mümkün ola biləcək həyati halları qanunda nəzərdə tutması) qeyri-realdır. Bu səbəbdən qanunda ümumi anlayışlardan istifadə edilməsi qaçılmazdır.

"Normativ hüquqi aktlar haqqında" Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Qanununun 64.9-cu maddəsinə əsasən, qanunda normaların həddindən artıq detallaşdırılması Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası ilə müəyyən edilmiş icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının səlahiyyətlərinə müdaxiləyə gətirib çıxarmamalıdır.

Hüquqi normaların bəzən qaçılmaz olan natamamlığı və ya qeyri-müəyyənliyi isə məhz məhkəmə təcrübəsi vasitəsilə aradan qaldırılır (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun R.Cəfərovun şikayəti üzrə 2012-ci il 18 may tarixli Qərarı).

Bu zaman məhkəmə təcrübəsində normativ hüquqi aktların müddəaları onların konstitusiya hüquqi mənasına uyğun tətbiq olunmalıdır (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun "M.Məmmədovun şikayəti əsasında Azərbaycan Respublikası İnzibati Prosesual Məcəlləsinin 55-ci maddəsinin bəzi müddələrinin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 60-cı maddəsinin I hissəsinə uyğunluğunun yoxlanılmasına dair" 2014-cü il 29 aprel tarixli Qərarı).

Odur ki, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin qeyri-müəyyən, fərqli yanaşmalara səbəb olan normalarının onların konstitusiya hüquqi mənasına və hüquqi təyinatına uyğun şərh vasitəsilə məzmununun birmənalı və aydın müəyyən edilməsi və vahid mövqeyin formalaşdırılması hüquq tətbiqindən orqanların fəaliyyətində qanunçuluq prinsipinin gözlənilməsinə imkan yaradaraq, inzibati xəta haqqında işin əsassız olaraq uzanmamasına, işlərə ağılabatan müddətlərdə baxılmasına və son nəticədə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının (bundan sonra – Konstitusiya) 60-cı maddəsinin I hissəsi ilə qorunan ədalətli məhkəmə araşdırılması hüququnun təmin edilməsinə xidmət edir.

Nəzərə alınmalıdır ki, Konstitusiyada təsbit olunmuş hər hansı hüququn, o cümlədən hüquq və azadlıqların inzibati və məhkəmə təminatı hüququnun həyata keçirilməsinin tənziplənməsi zamanı hüquqi müəyyənlik prinsipinə riayət olunmaması həmin hüququn pozulması ilə nəticələnməyə bilər (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun Klark Qordon Morrisin şikayəti üzrə 2017-ci il 26 may tarixli Qərarı).

İnzibati Xətalər Məcəlləsi digər məəcəllələşdirilmiş normativ hüquqi aktlardan strukturuna və tənziplədiyi münasibətlərin xarakterinə görə fərqlənir. Belə ki, həmin Məcəllə özündə həm maddi normaları, həm də prosessual, yəni inzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraatın qaydalarını tənzipləyən normaları ehtiva edir.

Qeyd edilən Məcəllənin 48-ci maddəsinə əsasən, inzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraatın vəzifələri şəxslərin hüquqlarını və azadlıqlarını, onların qanuni mənafelərini qorumaqdan, inzibati xəta haqqında hər bir işin hallarını vaxtında, hərtərəfli, tam və obyektiv surətdə aydınlaşdırmaqdan, inzibati xəta törətmiş şəxsi aşkar etməkdən və onu inzibati məsuliyyətə cəlb etməkdən, çıxarılmış qərarın icrasını təmin etməkdən, habelə inzibati xətanın törədilməsinə kömək edən səbəbləri və şəraiti aşkar etməkdən və inzibati xətalərin qarşısını almaqdan ibarətdir.

İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 53-cü maddəsində inzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraatın başlanmasını qadağan edən, habelə artıq başlanmış icraatın davam etdirilməsini mümkün edən hallar təsbit edilmişdir. Bu halların aşkar edilməsi icraatın istənilən mərhələsində mümkün olduğundan, qanunverici inzibati xəta haqqında iş üzrə icraatın hər bir mərhələsində (inzibati xəta haqqında işin baxılmağa hazırlanması, inzibati xəta haqqında işə baxılması və inzibati xəta haqqında iş üzrə qərara yenidən baxılması zamanı) İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 53-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş hallardan birinin müəyyən edilməsi əsaslı ilə icraata xitam verilməsini nəzərdə tutmuşdur (İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 109.2, 114.2.1 və 135.1.5-1-ci maddələri).

İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 17-ci Fəslində inzibati xəta haqqında iş üzrə qərara yenidən baxılmasını tənzipləyir (128-137-ci maddələr).

Həmin Məcəllənin 132-ci maddəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə qərardan verilən şikayətə və ya protestə baxmağa hazırlıq mərhələsində həll edilən prosesual məsələlərin dairəsi müəyyən edilmişdir. Bunlara inzibati xəta haqqında işin həmin işə baxan hakimə, səlahiyyətli orqana (vəzifəli şəxsə) aid olub-olmaması, inzibati xəta haqqında iş üzrə icraatı rədd edən halların mövcud olub-olmaması, vəsatətlərə baxılması, zəruri olduqda ekspertizanın təyin edilməsi, əlavə materialların tələb olunması, şikayətə və ya protestə baxılması üçün lazımı şəxslərin çağırılması aiddir (132.1.1-132.1.3-cü maddələr).

İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 132.1.2-ci maddəsində göstərilən “inzibati xəta haqqında iş üzrə icraatı rədd edən hallar” müddəasının həmin Məcəllənin 53-cü maddəsində müəyyən edilmiş halları ehtiva edib-etməməsi ilə bağlı Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 132.1.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş qeyd edilən müddəanın həmin Məcəllənin 53-cü maddəsində müəyyən edilmiş inzibati xəta haqqında iş üzrə icraatı rədd edən halların bir qismini ehtiva etməsi mümkündür. Belə ki, inzibati xəta haqqında iş üzrə qərardan verilən şikayətə (protestə) baxmağa hazırlıq mərhələsinin təyinatı iş üzrə sübutların qiymətləndirilməsinə yönələn hərəkətləri etmədən, inzibati xəta haqqında iş üzrə qərardan verilən şikayətə (protestə) baxılması üçün şəraitin təşkil edilməsindən, onun uğurla həyata keçirilməsi üçün ilkin təminatların yaradılmasından ibarətdir. İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 53-cü maddəsində nəzərdə tutulan bəzi halların müəyyən edilməsi isə yalnız inzibati xəta haqqında işə mahiyyəti üzrə baxıldıqdan və müvafiq sübutlar qiymətləndirildikdən sonra mümkündür (məsələn 53.1.1, 53.1.2, 53.1.3-cü və s. maddələrdə göstərilən hallar). Bu səbəbdən inzibati xəta haqqında iş üzrə qərardan verilən şikayətə (protestə) baxmağa hazırlıq mərhələsində İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 53-cü maddəsi ilə müəyyən edilmiş icraatı rədd edən hallardan mahiyyəti üzrə işə baxılmanı və sübutların qiymətləndirilməsini tələb etməyən hallar müəyyən olunarsa, inzibati xəta haqqında iş üzrə icraata xitam verilməsi haqqında qərar qəbul edilməlidir.

Beləliklə, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 132.1.2-ci maddəsinin “inzibati xəta haqqında iş üzrə icraatı rədd edən hallar” müd-

dəası həmin Məcəllənin 53-cü maddəsində göstərilən, mahiyyəti üzrə işə baxmadan və sübutları qiymətləndirmədən icraatı rədd edən halları ehtiva edir.

İnzibati xəta haqqında iş üzrə qərardan verilmiş şikayətin və ya protestin mümkünlüyünün yoxlanılması ilə bağlı müraciətdə qaldırılmış məsələyə gəlincə isə qeyd edilməlidir ki, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 130.1-ci maddəsinə əsasən, bu Məcəllənin 126.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla, qərarın surəti bu Məcəllənin 57.1–57.5-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş rəsmi qaydada verildiyi vaxtdan on gün müddətində inzibati xəta haqqında iş üzrə qərardan şikayət və ya protest verilə bilər. İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 130.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş müddət üzrlü səbəbdən buraxıldıqda, şikayət və ya protest verən şəxsin vəsatəti ilə bu müddət hakim, səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) tərəfindən bərpa edilir. Buraxılmış müddətin bərpası qeyri-mümkün hesab edildikdə, bu halda vəsatəti rədd etmə haqqında qərardad qəbul edilir (130.2 və 130.3-cü maddələr).

Göründüyü kimi, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 130-cu maddəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə qərardan şikayət və ya protest vermə müddəti müəyyən edilmiş, habelə buraxılmış müddətin bərpa olunmasının mümkünlüyü nəzərdə tutulmuşdur. Lakin İnzibati Xətalər Məcəlləsinin həmin maddəsi inzibati xəta haqqında iş üzrə qərardan şikayət və ya protest vermə müddətinin buraxıldığı hallarda həmin qərardan verilən şikayətin (protestin) mümkünlüyünün yoxlanılmasına dair prosessual qaydaları təfəsilatı ilə müəyyən etməmişdir.

Beləliklə, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, inzibati xətalər qanunvericiliyində inzibati xəta haqqında iş üzrə qərardan şikayət və ya protest vermə müddətinin buraxılıb-buraxılmamasının müəyyən edilməsi, habelə şikayət və ya protestin mümkünlüyü ilə əlaqədar digər prosessual məsələlər (şikayətin səlahiyyəti olan şəxs tərəfindən verilib-verilməməsi, imzalanıb-imzalanmaması və s.) kifayət qədər tənzimlənməmişdir.

Odur ki, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu mövcud qanunvericilik normalarından, həmçinin özünün əvvəlki hüquqi mövqeyindən çıxış edərək hesab edir ki, inzibati xəta haqqında

iş üzrə məhkəmə qərarından verilmiş şikayət və ya protest vermə müddətinin buraxılıb-buraxılmamasının yoxlanılması ilə əlaqədar prosesual məsələlərin tənzimlənməsi zamanı cinayət-prosessual qanunvericiliyinin müvafiq normaları qanunun analogiyası üzrə tətbiq edilməlidir.

Belə ki, Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 128.1-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair” 2016-cı il 2 noyabr tarixli Qərarında qeyd olunmuşdur ki, cinayət-prosessual qanunvericiliyinin analogiya üzrə inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat prosesində tətbiqi istisna edilmir. İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 6.3-cü maddəsi inzibati xətalər qanunvericiliyinin analogiya üzrə tətbiqinə məhdudiyət qoysa da, bu, həmin hüquq sahəsinin maddi hüquq normalarına (məsuliyyəti müəyyən edən normalara) aiddir. Lakin qanunun analogiya üzrə tətbiqi o zaman mümkündür ki, oxşar prosesual münasibətlər inzibati xətalər qanunvericiliyində müvafiq norma ilə tənzimlənməsin.

Qanunun analogiya üzrə tətbiqi konkret hüquq münasibətlərini tənzimləyən normanın olmamasını və bu hüquq münasibətlərinə oxşar münasibətləri tənzimləyən digər qanun normasının tətbiqini nəzərdə tutur. Məhz konkret normanın olmaması qanunun analogiya üzrə tətbiqini onun təfsirindən fərqləndirən əsas əlamətdir.

Hüquq nəzəriyyəsində formalaşmış fikrə əsasən, hüququn təfsiri normanın mətninin mənasının aydınlaşdırılması və izahıdır. Hüquqi boşluq isə əksinə, hüquqi məsələni tənzimləyən normativ mətnin olmamasını və ya natamam olmasını nəzərdə tutur. Normativ akt konkret mübahisəli məsələnin həlli üçün nəzərdə tutulduqda, lakin nəticə etibarlı ilə mətninin ikimənalılığı və ya qeyri-dəqiqliyinə görə deyil, natamamlığına görə bunu etmək qabiliyyətində olmadıqda boşluq yaranır.

Beləliklə, baxmayaraq ki, hüquqi boşluğun müəyyən edilməsi yalnız hüquq normasının təfsir edilməsindən sonra mümkün olur, onun aradan qaldırılması hüquq normasının təfsiri prosesi çərçivəsində həyata keçirilmir. Hüquq tətbiqindən normanın məzmununu, o cümlədən nəzərdə tutulan mənanı müəyyən etməklə həmin normanın qeyri-müəyyənliyini və ikimənalılığını aradan qaldırmış olur. Boşluğun aradan qaldırılması zamanı isə

hüquq tətbiqedən faktiki olaraq konkret hüquqi mübahisənin birdəfəlik həlli üçün qanunvericiliklə müəyyən edilmiş meyarlara müvafiq davranış qaydası müəyyənləşdirir.

Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra – Cinayət-Prosessual Məcəlləsi) XLVII fəslə məhkəmələrin hökm və qərarlarına apellyasiya qaydasında yenidən baxılmasına dair prosessual münasibətləri tənzimləyir. Həmin Məcəllənin 386.2-ci maddəsinə əsasən, apellyasiya şikayətinin və ya apellyasiya protestinin verilmə müddətinin bərpa edilməsi məsələsi birinci instansiya məhkəməsində məhkəmə iclasında sədrlik edən və ya hakim tərəfindən həll edilir.

Cinayət-Prosessual Məcəlləsində apellyasiya şikayətinin və ya apellyasiya protestinin verilməsi qaydasına, apellyasiya şikayətinə və ya apellyasiya protestinə dair tələblərə, həmçinin apellyasiya şikayətinin və apellyasiya protestinin verilməsinin nəticələrinə dair müddəalar öz əksini tapmışdır (385, 387 və 389-cu maddələr).

Eyni zamanda Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 391.4-cü maddəsinə müvafiq olaraq, bu Məcəllənin 386 və 387-ci maddələrinin tələbləri yerinə yetirilmədikdə apellyasiya instansiyası məhkəməsi apellyasiya şikayətinin və ya apellyasiya protestinin hərəkətsiz saxlanması barədə qərar çıxarır və öz qərarı ilə həmin tələblərin yerinə yetirilməsi üçün 10 (on) gündən 20 (iyirmi) günədək müddət təyin edir. Təyin edilmiş müddət ərzində həmin tələblər yerinə yetirilmədikdə, apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarı ilə apellyasiya şikayəti və ya apellyasiya protesti verilməmiş hesab edilir və baxılmamış saxlanılır.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu özünün bir sıra qərarlarında qeyd etmişdir ki, Konstitusiyanın 7-ci maddəsində təsbit olunmuş hakimiyyətin bölünməsi prinsipinə görə Konstitusiya Məhkəməsi normayaradıcı, yəni hər hansı hüquq münasibətlərinin tənzimlənməsinə dair normativ hüquqi aktı qəbul edən, o cümlədən hər hansı normativ hüquqi akta dəyişikliklərin və əlavələrin edilməsi təşəbbüsünə malik olan orqan deyil, səlahiyyətli subyektlərin sorğu və müraciətləri, vətəndaşların şikayətləri əsasında qanunverici, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanları və yerli özünüidarəetmə orqanları tərəfindən qəbul olunmuş

aktlar üzərində konstitusiya nəzarətini həyata keçirən ali konstitusiya ədalət mühakiməsi orqanıdır (“Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 483-cü maddəsinin Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 208-ci maddəsi ilə əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair” 2020-ci il 25 dekabr, “Azərbaycan Respublikası İnzibati Prosesual Məcəlləsinin 28-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair” 2017-ci il 12 aprel tarixli Qərarlar və s.).

Qanunvericilikdə müxtəlif ictimai münasibətlərin və onlardan irəli gələn hüquqi nəticələrin tənzimlənməməsi son nəticədə həmin münasibətlərin subyektlərinin hüquq və vəzifələrinin həcmnin müəyyən edilməsinə mənfi təsir göstərə bilər. Bu isə öz növbəsində bir çox hallarda əsassız olaraq hüquqların məhdudlaşdırılmasına, vəzifələrin yerinə yetirilməməsinə gətirib çıxarar.

Bu baxımdan Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, hazırda qüvvədə olan inzibati xətalər qanunvericiliyinin inzibati xəta haqqında iş üzrə qərardan şikayət və ya protestin verilməsi ilə əlaqədar prosesual münasibətləri tənzimləyən normalarının təkmilləşdirilməsi məqsədamüvafiqdir.

Qeyd edilənlərə əsasən Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakı nəticələrə gəlir:

– İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 132.1.2-ci maddəsinin “inzibati xəta haqqında iş üzrə icraatı rədd edən hallar” müddəası yalnız həmin Məcəllənin 53-cü maddəsində göstərilən, mahiyyəti üzrə işə baxmadan və sübutları qiymətləndirmədən icraatı rədd edən halları ehtiva edir;

– bu Qərarın təsviri-əsaslandırıcı hissəsində əks olunmuş hüquqi mövqeyə uyğun olaraq, inzibati xəta haqqında iş üzrə qərardan şikayət və ya protestin verilməsi ilə bağlı məsələlər cinayət-prosesual qanunvericiliyinin analoji normaları əsasında həll edilməlidir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsini və “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

QƏRARA ALDI:

1. Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 132.1.2-ci maddəsinin “inzibati xəta haqqında iş üzrə icraatı rədd edən hallar” müddəası yalnız həmin Məcəllənin 53-cü maddəsində göstərilən, mahiyyəti üzrə işə baxmadan və sübutları qiymətləndirmədən icraatı rədd edən halları ehtiva edir.

2. Bu Qərarın təsviri-əsaslandırıcı hissəsində əks olunmuş hüquqi mövqeyə uyğun olaraq, inzibati xəta haqqında iş üzrə qərardan şikayət və ya protestin verilməsi ilə bağlı məsələlər cinayət-prosessual qanunvericiliyinin analoji normaları əsasında həll edilsin.

3. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

4. Qərar “Azərbaycan”, “Respublika”, “Xalq qəzeti”, “Bakinski raboçi” qəzetlərində və “Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin.

5. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

ИМЕНЕМ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

**ПОСТАНОВЛЕНИЕ
ПЛЕНУМА КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

**О толковании статей 132.1.2 и 53 Кодекса
Азербайджанской Республики об Административных
Проступках в их взаимосвязи**

11 ноября 2021 года

город Баку

Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики в составе Фархада Абдуллаева (председатель), Соны Салмановой, Хумай Эфендиевой, Ровшана Исмаилова (судья-докладчик), Джейхуна Гараджаева, Рафаэля Гваладзе, Махира Мурадова, Исы Наджафова и Кямрана Шафиева,

с участием секретаря суда Фараида Алиева,

в соответствии с частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 27.2 и 33 Закона Азербайджанской Республики «О Конституционном суде» и статьей 39 Внутреннего устава Конституционного суда Азербайджанской Республики на основании обращения Сумгайытского городского суда рассмотрел в судебном заседании, проведенном в порядке письменной процедуры особого конституционного производства, конституционное дело о толковании статей 132.1.2 и 53 Кодекса Азербайджанской Республики об Административных проступках в их взаимосвязи.

Изучив и обсудив доклад судьи Р.Исмаилова, по делу суждения представителей заинтересованных субъектов судьи Сумгайытского городского суда Ф.Алиева, заведующего сектором военного законодательства отдела государственного строительства, административного и военного законодательства Аппарата Милли Меджлиса Азербайджанской Республики Т.Шейх-Заманова, специалистов – судьи Уголовной Коллегии

Верховного суда Азербайджанской Республики Ш.Юсифова, председателя Уголовной коллегии Бакинского апелляционного суда Э.Рагимова и материалы дела, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

У С Т А Н О В И Л :

Сумгайтский городской суд обратился в Конституционный суд Азербайджанской Республики (далее конституционный суд) с просьбой дать толкование статье 132.1.2 Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступках (далее – кодекс об административных проступках) в отдельности и во взаимосвязи со статьей 53 данного Кодекса.

В обращении отмечается, что Э.Бахшалиев обратился с жалобой в Сумгайтский городской суд с просьбой принять постановление об отмене решения Государственной службы инспекции труда при Министерстве Труда и социальной защиты населения Азербайджанской Республики (далее – Государственная служба инспекции труда) об административном взыскании от 21 ноября 2017 года и принять решение о прекращении производства по делу.

Решением Сумгайтского городского суда от 18 июня 2020 года жалоба не была удовлетворена.

Решением Уголовной коллегии Сумгайтского апелляционного суда от 27 ноября 2020 года апелляционная жалоба Э.Бахшалиева была удовлетворена, решение Сумгайтского городского суда от 18 июня 2020 года отменено, дело направлено в тот же суд для повторного рассмотрения.

Постановлением Сумгайтского городского суда от 11 марта 2021 года, Жалоба Э.Бахшалиева была удовлетворена решением государственной службы инспекции труда от 21 ноября 2017 года отменено, и производство по делу об административном проступке по статье 192.1 Кодекса об административных проступках прекращено .

27 апреля 2021 года начальник Государственной службы инспекции труда подал апелляционную жалобу на постановление Сумгайтского городского суда от 11 марта 2021 года с просьбой отменить данное постановление и сохранить в силе

решение о наложении административного взыскания от 21 ноября 2017 года .

Определением Уголовной коллегии Сумгайытского апелляционного суда от 3 мая 2021 года поданная начальником Государственной службы инспекции труда жалоба и собранные материалы по делу об административном проступке были возвращены в суд первой инстанции.

Суд апелляционной инстанции посчитал, что, хотя после официального представления 15 марта 2021 года представителем органа, составившего административный протокол, решения Сумгайытского городского суда от 11 марта 2021 года прошло более 1 месяца, представителем данного органа не ходатайствовал о восстановлении истинных процессуальных сроков, и суд первой инстанции, подойдя к делу поверхностно, не дал правовой оценки указанным обстоятельствам.

В своем обращении Сумгайытский городской суд, касаясь вопроса применения уголовно-процессуального законодательства в процессе производства по делу об административном проступке по аналогии, отмечает, что при наличии в уголовно-процессуальном законодательстве норм, регулирующих аналогичные вопросы, решение вопросов, связанных с проверкой возможности подачи апелляционных жалоб, на решение по делу об административном проступке, не нашло полного отражения в Кодексе об административных проступках.

Обратившийся считает, что вопрос должен быть разрешен в соответствии с требованиями статьи 132 Кодекса об административных проступках. Однако наличие разногласий в отношении выражения “обстоятельства, исключающие производство по делу об административном проступке”, указанного в статье 132.1.2 Кодекса об административных проступках, создает трудности в судебной практике.

Так, согласно позиции суда апелляционной инстанции, “обстоятельства, не включающие производство по делу об административном проступке”, указанные в статье 132.1.2 Кодекса об административных проступках, являются обстоятельствами, определенными в статье 53 данного Кодекса, и вопросы, связанные с установлением истечения процессуальных сроков, должны решаться судом первой инстанции на основании статьи 130.2 Кодекса об административных проступках.

Согласно же заключению обратившегося, “обстоятельства, исключающие производство по делу об административном проступке” указанные в статье 132.1.2 Кодекса об административных проступках это обстоятельства, исключающие производство по жалобе, на решение, то есть когда уполномоченное лицо не подало, не подписало жалобу и пр. процессуальные вопросы, исключающие принятие жалобы к производству. Однако обстоятельства, указанные в статье 53 данного Кодекса, по сути являются обстоятельствами, установленными при принятии решения.

Поэтому Сумгайытский городской суд в целях формирования единой судебной практики решил обратиться в Конституционный суд для толкования статьи 132.1.2 Кодекса об административных проступках в отдельности и во взаимосвязи со статьей 53 данного Кодекса.

В связи с обращением Пленум Конституционного суда считает необходимым отметить следующее.

В ряде постановлений Пленума Конституционного суда особо подчеркивалась важность соблюдения законодателем при принятии нормативных правовых актов по регулированию тех или иных общественных отношений принципа правовой определенности, являющегося одним из высших принципов правового государства.

Принцип правовой определенности выступает в качестве одного из основных аспектов верховенства права. Весьма важно, чтобы любой закон, либо то или иное его положение отвечали принципу правовой определенности. Для обеспечения этого правовые нормы должны быть однозначны и ясны. Это, в свою очередь, должно давать каждому уверенность в защите его прав и свобод и возможности прогнозирования действий правоприменителя. Напротив неопределенность содержания правовой нормы, создавая возможность неограниченных суждений в правоприменении, может привести к нарушению принципов верховенства закона, равенства и справедливости перед законом и судом, которое должно стоять в основе каждого нормативного правового акта (постановления Пленума Конституционного суда «о толковании положений статьи 21 Закона Азербайджанской Республики "Об основах призыва на военную службу в Азербайджанской Республике" и статьи 180.3 Кодекса об испол-

нении наказаний Азербайджанской Республики” от 22 сентября 2008 года и “О толковании некоторых положений статей 59.1.9 и 60 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики” от 2 апреля 2012 года).

Пленум Конституционного суда считает, что ясность и прогнозируемость закона должны сочетаться с необходимостью обеспечения общности закона, как одного из важных проявлений правового государства. Следует учесть, что абсолютная ясность текста закона (предусмотрение законодателя в законе всех возможных жизненных обстоятельств) нереальна. Поэтому использование в законе общих понятий неизбежно.

Согласно статье 64.9 Конституционного закона Азербайджанской Республики "О нормативных правовых актах", чрезмерная детализация норм в законе не должна приводить к вмешательству в полномочия органов исполнительной и судебной власти, установленные Конституцией Азербайджанской Республики.

А имеющая место иногда неизбежная неполнота или неопределенность правовых норм устраняется именно судебной практикой (Постановление Пленума Конституционного суда по жалобе Р.Джафарова от 18 мая 2012 года).

При этом в положения нормативных правовых актов должны применяться в судебной практике в соответствии с их конституционно-правовым смыслом (Постановление Пленума Конституционного суда “о проверке соответствия некоторых положений статьи 55 Административно-процессуального кодекса Азербайджанской Республики части I статьи 60 Конституции Азербайджанской Республики на основании жалобы М.Мамедова" от 29 апреля 2014 года).

Так что однозначное и четкое определение содержания норм Кодекса об административных проступках, приводящих к неопределенным, различным подходам, посредством их толкования в соответствии с конституционно-правовым смыслом и правовым назначением и формирование единой позиции, позволяющая соблюдать принцип законности в деятельности правоприменительных органов, служат предотвращению необоснованного затягивания дела об административном проступке, рассмотрению дел в разумные сроки и, как результат – обеспечению права на справедливое судебное разбирательство, защи-

шаемого частью I статьи 60 Конституции Азербайджанской Республики (далее – Конституция).

Следует иметь в виду, что несоблюдение принципа правовой определенности при регулировании реализации всех закрепленных в Конституции прав, в том числе права на административную и судебную гарантию прав и свобод, может привести к нарушению этого права (Постановление Пленума Конституционного суда по жалобе Кларка Гордона Морриса от 26 мая 2017 года).

Кодекс об административных проступках отличается от других кодифицированных нормативных правовых актов по своей структуре и характеру регулируемых им отношений. Так, данный Кодекс содержит как материальные, так и процессуальные нормы, то есть нормы, регулирующие порядок производства по делам об административных проступках.

На основании статьи 48 упомянут Кодекса, задачи производства по делам об административных проступках заключаются в защите прав и свобод лиц, их законных интересов, своевременном, всестороннем, полном и объективном рассмотрении обстоятельств каждого дела об административном проступке, выявлении лица, совершившего административный проступок, и в привлечении его к административной ответственности, обеспечении исполнения принятого решения, а также выявлении причин и условий, способствующих совершению административного проступка и предотвращения административных проступков.

В статье 53 Кодекса об административных проступках закреплены обстоятельства, запрещающие возбуждение производства по делам об административных проступках, а также исключающие продолжение уже начатого производства.

Поскольку выявление данных обстоятельств возможно на любой стадии производства, законодатель предусмотрел прекращение производства по делу об административном проступке на каждом этапе производства (при подготовке дела об административном проступке к рассмотрению, рассмотрении дела об административном правонарушении и пересмотре решения по делу об административном проступке) при установлении одного из обстоятельств, предусмотренных статьей

53 Кодекса об административных проступках (статьи 109.2, 114.2.1 и 135.1.5-1 Кодекса об административных проступках).

Глава 17 Кодекса об Административных проступках регулирует пересмотр решения по делу об административном проступке (статьи 128-137).

Статья 132 данного Кодекса определяет круг процессуальных вопросов, решаемых на стадии подготовки к рассмотрению жалобы или протеста, поданных на решение по делу об административном проступке, то есть относится ли принадлежность дела об административном проступке, то есть, относится ли дело об административном проступке к компетенции судьи, уполномоченного органа (должностного лица), рассматривающих данное дело, имеются ли обстоятельства, исключающие производство по делу об административном проступке, рассмотрение ходатайств, назначение при необходимости экспертизы, истребование дополнительных материалов, вызов нужных для рассмотрения жалобы или протеста лиц (статьи 132.1.1-132.1.3).

Что касается того, включает ли положение «обстоятельства исключающие производство по делу об административном проступке», указанное в статье 132.1.2. Кодекс об административных проступках, обстоятельства, установленные в статье 53 данного кодекса, Пленум Конституционного суда считает, что, отмеченное положение, предусмотренное статьей 132.1.2 Кодекса об административных проступках, может включать часть обстоятельств, исключающих производство по делу об административном проступке, установленных в статье 53 данного Кодекса.

Так, назначение стадии подготовки к рассмотрению жалобы (протеста), поданной на решение по делу об административном правонарушении, заключается в организации условий для рассмотрения жалобы (протеста), поданной на решение по делу об административном проступке, создании предпосылок для ее успешной реализации, без совершения действий, направленных на оценку доказательств по делу. Установление же некоторых обстоятельств, предусмотренных статьей 53 Кодекса об административных проступках, возможно только после рассмотрения дела об административном правонарушении по существу и оценки соответствующих доказательств (к примеру, обстоятель-

ства указанные в 53.1.1, 53.1.2, 53.1.3 и пр.) Поэтому, если на стадии подготовки к рассмотрению жалобы (протеста), поданной на решение по делу об административном проступке, в числе обстоятельств, исключающих производство, установленных в статье 53 Кодекса об административных проступках, будут установлены обстоятельства, не требующие рассмотрения дела по существу и оценки доказательств, то следует принять решение о прекращении производства по делу об административном проступке.

Таким образом, “обстоятельства, исключающие производство по делу об административном проступке” положение статьи 132.1.2 Кодекса об административных проступках включает обстоятельства, указанные в статье 53 данного кодекса, исключающие производство без рассмотрения дела по существу и оценки доказательств.

Что же касается поставленного в обращении вопроса, связанного с проверкой возможности жалобы или протеста, поданных на решение по делу об административном проступке, следует отметить, что на основании статьи 130.1 Кодекса об административных проступках, за исключением случаев, предусмотренных статьей 126.1 настоящего Кодекса, постановление по делу об административном проступке может быть обжаловано или опротестовано в течение десяти дней с даты получения его копии в официальном порядке, предусмотренном в статьях 57.1 – 57.5 настоящего кодекса. При пропуске по уважительным причинам срока, предусмотренного статьей 130.1 Кодекса об административных проступках, по ходатайству жалобщика или протестующего, этот срок может быть восстановлен судьей, полномочным органом (должностным лицом). Если восстановление пропущенного срока признано невозможным, принимается определение об отклонении ходатайства (статьи 130.2 и 130.3).

Как видно, в статье 130 Кодекса об административных проступках, установлен срок обжалования или опротестования постановления по делу об административном проступке, а также предусмотрена возможность восстановления пропущенного срока. Однако эта статья Кодекса об административных проступках не установила детально процессуальных правил относительно проверки возможности обжалования (опротестования) данного постановления в случаях пропуска срока обжа-

лования или опротестования постановления по делу об административном проступке.

Таким образом, Пленум Конституционного суда считает, что определение того, пропущен ли срок обжалования или опротестования постановления по делу об административном проступке, а также иные процессуальные вопросы, связанные с возможностью обжалования или опротестования (подана ли, подписана ли жалоба уполномоченным лицом и т.д.) недостаточно отрегулированы в законодательстве об административных проступках.

Поэтому Пленум Конституционного суда, исходя из действующих законодательных норм, а также своей прежней правовой позиции, считает, что при регулировании процессуальных вопросов, связанных с проверкой факта пропуска срока, обжалования или опротестования постановления суда по делу об административном проступке, соответствующие нормы уголовно-процессуального законодательства должны применяться по аналогии с законом.

Так, в Постановлении Пленума Конституционного суда “о толковании статьи 128.1 Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступках” от 2 ноября 2016 года отмечено, что применение уголовно-процессуального законодательства по аналогии в процессе производства по делу об административном проступке не исключается. Не смотря на то, что статья 6.3 Кодекса об административных проступках вводит ограничение на применение законодательства об административных проступках по аналогии, это относится к материально-правовым нормам (нормам, устанавливающим ответственность) данной отрасли права. Однако применение закона по аналогии возможно в том случае, если аналогичные процессуальные отношения не регулируются в законодательстве об административных проступках соответствующей нормой.

Применение закона по аналогии предполагает отсутствие нормы, регулирующей конкретные правоотношения, и применение к данным правоотношениям другой нормы закона, регулирующей аналогичные отношения. Именно отсутствие конкретной нормы является главным признаком, отличающим применение закона по аналогии от его толкования.

Согласно мнению формировавшемуся в теории права, толкование права-это уточнение и разъяснение смысла текста нормы. А пробел в праве, напротив подразумевает отсутствие или неполноту нормативного текста, регулирующего правовой вопрос. Пробел возникает тогда, когда нормативный акт, предназначенный для разрешения конкретного спорного вопроса, как следствие, не в состоянии сделать это из-за неполноты а не двусмысленности или неточности его текста.

Таким образом, хотя установление пробела в праве становится возможным только после толкования правовой нормы, его устранение, тем не менее не осуществляется в рамках процесса толкования правовой нормы. Устанавливая содержание нормы, в том числе предусматриваемый смысл, правоприменитель устраняет неопределенность и двусмысленность данной нормы. А при устранении пробела правоприменитель фактически устанавливает порядок поведения, соответствующий законодательно установленным критериям для окончательного разрешения конкретного правового спора.

Глава XLVII Уголовно-процессуального кодекса Азербайджанской Республики (далее – Уголовно-процессуальный кодекс) регулирует процессуальные отношения по пересмотру приговоров и постановлений судов в апелляционном порядке. На основании статьи 386.2 данного Кодекса вопрос, о восстановлении срока принесения апелляционной жалобы или апелляционного протеста разрешается в суде первой инстанции председательствующим в судебном заседании или судьей .

Уголовно-процессуальный кодекс содержит положения о порядке принесения апелляционной жалобы или апелляционного протеста, требованиях по апелляционной жалобе или апелляционному протесту, а также последствиях принесения апелляционной жалобы и апелляционного протеста (статьи 385, 387 и 389).

В то же время в соответствии со статьей 391.4 Уголовно процессуального кодекса при неисполнении требований статей 386 и 387 настоящего Кодекса суд апелляционной инстанции выносит постановление об установлении апелляционной жалобы или апелляционного протеста в силу и своим решением устанавливает срок от 10 (десяти) до 20 (двадцати) дней для исполнения этих требований. Если эти требования не будут выполне-

ны в течение указанного периода времени, апелляция или апелляционный протест по решению суда апелляционной инстанции считаются не поданными и остаются без рассмотрения.

Пленум Конституционного суда в ряде своих постановлений отмечает, что согласно принципу разделения властей, закрепленному в статье 7 Конституции, Конституционный суд является не нормотворческим органом, то есть органом, принимающим нормативно-правовой акт по регулированию каких-либо правоотношений, в том числе обладающим инициативой внесения изменений и дополнений в какой-либо нормативно-правовой акт, а высшим органом конституционного правосудия, осуществляющим конституционный контроль за актами, принятыми органами законодательной, исполнительной и судебной власти и органами местного самоуправления, на основании запросов и обращений уполномоченных субъектов, и жалоб граждан (постановление “О толковании статьи 483 Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступках во взаимосвязи со статьей 208 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики” от 25 декабря 2020 года, “О толковании статьи 28 Административно-процессуального кодекса Азербайджанской Республики” от 12 апреля 2017 года и др.).

Отсутствие регулирования в законодательстве различных общественных отношений и вытекающих из них правовых последствий может в конечном итоге отрицательно сказаться на определении объема прав и обязанностей субъектов данных отношений. А это, в свою очередь, зачастую приводит к необоснованному ограничению прав, невыполнению обязанностей.

В связи с этим Пленум Конституционного суда считает целесообразным усовершенствование действующих в настоящее время норм законодательства об административных проступках, регулирующих процессуальные отношения в связи с обжалованием или опротестованием постановления по делу об административном проступке.

На основании изложенного Пленум Конституционного суда приходит к следующим выводам:

– положение “обстоятельства, исключаящие производство по делу об административном проступке” статьи 132.1.2 Кодекса об административных проступках включает лишь обстоятельства, указание в статье 53 данного Кодекса, исклю-

чающие производство без рассмотрения дела по существу и оценки доказательств;

– в соответствии с правовой позицией, отраженной в описательно-мотивировочной части настоящего постановления, вопросы, связанные с обжалованием или обжалованием постановления по делу об административном проступке, должны решаться на основании аналогичных норм уголовно-процессуального законодательства.

Руководствуясь частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 60, 62, 63, 65-67 и 69 Закона Азербайджанской Республики “О Конституционном суде”, Пленум Конституционного Суда Азербайджанской Республики

ПОСТАНОВИЛ:

1. Положение статьи 132.1.2 Кодекса об административных правонарушениях Азербайджанской Республики “обстоятельства, отклоняющие производство по делу об административном правонарушении” содержит только обстоятельства, указанные в статье 53 данного кодекса, которые отклоняют производство без рассмотрения дела по существу и оценки доказательств.

2. В соответствии с правовой позицией, отраженной в описательно-мотивировочной части настоящего постановления, вопросы, связанные с обжалованием или опротестованием постановления по делу об административном проступке, решать на основании аналогичных норм уголовно-процессуального законодательства.

3. Постановление вступает в силу со дня опубликования.

4. Постановление опубликовать в газетах «Азербайджан», «Республика», «Халг газети», «Бакинский рабочий» и «Вестнике Конституционного суда Азербайджанской Республики».

5. Постановление является окончательным и не может быть отменено, изменено или официально истолковано ни одним органом или лицом.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA
MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN
Q Ə R A R I**

**Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətlər Məcəlləsinin
135.1.5 və 135.2-ci maddələrinin
əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair**

16 noyabr 2021-ci il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Humay Əfəndiyeva, Rövşən İsmayılov, Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov (məruzəçi-hakim) və Kamran Şəfiyevdən ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsinə, “Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 27.2 və 33-cü maddələrinə və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Daxili Nizamnaməsinin 39-cu maddəsinə müvafiq olaraq, xüsusi konstitusiyaya icraatının yazılı prosedur qaydasında keçirilən məhkəmə iclasında Sumqayıt Şəhər Məhkəməsinin müraciəti əsasında Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətlər Məcəlləsinin 135.1.5 və 135.2-ci maddələrinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair konstitusiyaya işinə baxdı.

İş üzrə hakim İ.Nəcəfovun məruzəsini, maraqlı subyektlərin nümayəndələri Sumqayıt Şəhər Məhkəməsinin hakimi F.Əliyevin və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının Dövlət quruculuğu, inzibati və hərbi qanunvericilik şöbəsinin müdir müavini E.Əsgərovun mülahizələrini, mütəxəssislər Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının hakimi Ş.Yusifovun, Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğunun

Hüquqi təminat və insan hüquqları məsələləri idarəsinin rəisi A.Osmanovanın, Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Qanunvericilik baş idarəsinin İnzibati və hərbi normativ aktlar idarəsinin baş məsləhətçisi Ü.Yusiflinin mülahizələrini və iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

M Ü Ə Y Y Ə N E T D İ :

Sumqayıt Şəhər Məhkəməsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiya Məhkəməsi) müraciət edərək Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətlər Məcəlləsinin (bundan sonra – İnzibati Xətlər Məcəlləsi) 135.1.5 və 135.2-ci maddələrinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsini xahiş etmişdir.

Müraciətdən görünür ki, Azərbaycan Respublikası Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin 4 saylı Regional Ekologiya və Təbii Sərvətlər İdarəsinin (bundan sonra – 4 saylı Regional Ekologiya və Təbii Sərvətlər İdarəsi) əməkdaşları tərəfindən “Sumqayıt şəhər Təmizlik Departamenti” Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətinin (bundan sonra – “Sumqayıt şəhər Təmizlik Departamenti” MMC) direktoru A.Rüstəmov barəsində İnzibati Xətlər Məcəlləsinin 233.1 və 541-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş inzibati xətlərin törədilməsinə dair 26 avqust 2020-ci il tarixli protokol tərtib edilmişdir.

Həmin protokol əsasında 4 saylı Regional Ekologiya və Təbii Sərvətlər İdarəsinin rəisinin 3 sentyabr 2020-ci il tarixli inzibati tənbeh vermə haqqında qərarı ilə A.Rüstəmov İnzibati Xətlər Məcəlləsinin 541-ci maddəsi ilə ətraf mühitin mühafizəsinə nəzarəti həyata keçirən müvafiq icra hakimiyyəti orqanının tələblərinin yerinə yetirilməməsinə görə cərimə edilmişdir.

Vəzifəli şəxs qismində inzibati məsuliyyətə cəlb edilmiş A.Rüstəmov Sumqayıt Şəhər Məhkəməsinə şikayət verərək barəsində qəbul edilmiş inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərarın ləğv edilməsini və iş üzrə icraata xitam verilməsini xahiş etmişdir.

Sumqayıt Şəhər Məhkəməsinin 6 oktyabr 2020-ci il tarixli qərarı ilə A.Rüstəmovun şikayəti təmin edilmişdir.

Məhkəmə hesab etmişdir ki, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 57-ci maddəsinin tələbləri pozularaq vəzifəli şəxs tərəfindən barəsində inzibati tənbeh tətbiq edilmiş şəxsə 21 may 2020-ci il tarixli məcburi göstəriş rəsmi qaydada verilməmişdir. Qərarda eyni zamanda, həmin Məcəllənin 53.1.2-ci maddəsinin tələbləri baxımından 541-ci maddədə nəzərdə tutulmuş inzibati xətanın törədilməsi ilə əlaqədar məhkəməyə hər hansı mütəbər sübutun təqdim edilməməsi göstərilmişdir.

4 saylı Regional Ekologiya və Təbii Sərvətlər İdarəsi apellyasiya şikayəti verərək birinci instansiya məhkəməsinin qərarının ləğv edilməsini, özünün 3 sentyabr 2020-ci il tarixli qərarının qüvvədə saxlanılmasını xahiş etmişdir.

Sumqayıt Apellyasiya Məhkəməsinin 23 fevral 2021-ci il tarixli qərarı ilə apellyasiya şikayəti qismən təmin edilərək birinci instansiya məhkəməsinin qərarı ləğv edilmiş, iş yəni baxılması üçün materiallar Sumqayıt Şəhər Məhkəməsinə göndərilmişdir.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi belə qənaətə gəlmişdir ki, 26 avqust 2020-ci il tarixli inzibati xəta haqqında protokolda İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 233.1 və 541-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş inzibati xətalərin törədilməsi göstərilə də, 3 sentyabr 2020-ci il tarixli inzibati tənbeh vermə haqqında qərarda Məcəllənin 233.1-ci maddəsində müəyyən edilən inzibati xətaya münasibət bildirilməmiş, birinci instansiya məhkəməsi isə bu halı araşdırmamışdır.

Sumqayıt Apellyasiya Məhkəməsi qərarında İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 134.1.4-cü maddəsinə istinad edərək hesab etmişdir ki, yeni məhkəmə araşdırması zamanı yuxarıda göstərilən hal hərtərəfli araşdırılmaqla qanunamüvafiq qərar qəbul edilə bilər.

Sumqayıt Şəhər Məhkəməsi işə təkrar baxarkən belə qənaətə gəlmişdir ki, apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən səlahiyyətli orqanın şikayəti əsasında işə baxılaraq şikayətdə mübahisələndirilməyən, yəni səlahiyyətli orqanın qərarının qanuniliyi ilə bağlı başqa məsələlərin araşdırılması barədə göstəriş verilməmişdir. Birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən o da müəyyən olunmuşdur ki, Sumqayıt Apellyasiya Məhkəməsinin qərarında göstərilən İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 233.1-ci

maddəsi ilə bağlı halın araşdırılması şikayət vermiş şəxsin (A.Rüstəmovun) vəziyyətini pisləşdirir.

Odur ki, Sumqayıt Şəhər Məhkəməsi, barəsində inzibati tənbeh tətbiq edilmiş “Sumqayıt şəhər Təmizlik Departamenti” MMC-nin direktoru A.Rüstəmovun Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası (bundan sonra – Konstitusiya) ilə nəzərdə tutulmuş hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsi ilə bağlı Konstitusiya Məhkəməsinə müraciət etmək qərarına gəlmişdir.

Müraciətdə qeyd edilir ki, vəzifəli şəxs tərəfindən tənbeh tətbiq edilərkən İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 34-cü maddəsinin tələblərinə və Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun həmin maddənin tətbiqi ilə bağlı qərarlarında formalaşdırdığı hüquqi mövqelərə əməl edilməməsi ehtimalı vardır. Belə halda məhkəmə tərəfindən inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında müvafiq icra hakimiyyəti orqanının qərarının ləğv edilməsi və inzibati xəta haqqında işin yenidən baxılmaq üçün səlahiyyətli orqana göndərilməsi haqqında qərar qəbul edilə bilər. Lakin bu halda İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 135.2-ci maddəsinin tələblərinə uyğun olmayan vəziyyətin yaranması baş verir. Belə ki, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 135.1.5-ci maddəsində tətbiq edilmiş tənbehin bu Məcəllənin 31 – 34-cü maddələrinin tələblərinə uyğun olmaması inzibati xəta haqqında iş üzrə qərarın ləğv edilməsi və ya dəyişdirilməsi üçün əsaslardan biri kimi göstərilmişdir. Həmin Məcəllənin 135.2-ci maddəsinə əsasən isə inzibati xəta haqqında iş üzrə qərardan verilən şikayətə və ya protestə baxan hakim, səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs), barəsində qərar qəbul edilmiş şəxsin vəziyyətini ağırlaşdıran qərarı yalnız bununla əlaqədar zərər çəkmiş şəxsin, bu Məcəllənin 43.2-ci maddəsində nəzərdə tutulan vəzifəli şəxsin şikayəti və ya prokurorun protesti olduqda qəbul edə bilər.

Göstərilənləri nəzərə alaraq, barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsin mənafeyi baxımından və vahid məhkəmə təcrübəsinin formalaşdırılması məqsədi ilə İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 135.1.5 və 135.2-ci maddələrinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsi, səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) və ya hakimin inzibati xəta haqqında iş üzrə qərarından verilən şikayətlərə baxılmasının oxşar və fərqli xüsusiyyətlərinə, inzibati xəta haqqında iş üzrə qərardan verilən şikayətin hüdudlarından kənara çıxılmasının mümkünlüyünə, şəxsin şikayəti əsa-

sında özünün vəziyyətinin pisləşməsi ilə bağlı qərar qəbul edilməsinə İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 135.2-ci maddəsinin tələbləri baxımından aydınlıq gətirilməsi xahiş olunmuşdur.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu müraciətdə qaldırılan məsələlərin həlli üçün inzibati xətalər qanunvericiliyinin vəzifələrinin və prinsiplərinin açıqlanmasını, eləcə də İnzibati Xətalər Məcəlləsinin inzibati xəta haqqında iş üzrə qərara yəndən baxılmasını tənzimləyən müvafiq normalarının nəzərdən keçirilməsini zəruri hesab edir.

Azərbaycan Respublikasında məhkəmə hakimiyyətini ədalət mühakiməsi yolu ilə yalnız məhkəmələr həyata keçirirlər. Hakimlər işlərə qərəzsiz, ədalətlə, tərəflərin hüquq bərabərliyinə, faktlara əsasən və qanuna müvafiq baxırlar. Məhkəmə qərarı qanuna və sübutlara əsaslanmalıdır (Konstitusiyanın 125-ci maddəsinin I hissəsi, 127-ci maddəsinin II hissəsi və 129-cu maddəsinin III hissəsi).

Konstitusiyanın 12-ci maddəsinin I hissəsinə, 71-ci maddəsinin I və X hissələrinə görə, insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarına layiqli həyat səviyyəsinin təmin edilməsi dövlətin ali məqsədidir. Konstitusiyada təsbit edilmiş insan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını gözləmək və qorumaq qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının borcudur. Dövlət orqanları yalnız bu Konstitusiya əsasında, qanunla müəyyən edilmiş qaydada və hüdudlarda fəaliyyət göstərə bilərlər. Konstitusiyanın qeyd olunan normaları insan hüquq və azadlıqlarının müdafiə vasitələri ilə yanaşı, həmin hüquqların təminatı kimi cinayət, inzibati-delikt və digər repressiv və preventiv hüquq sahələrinin qoruyucu normalarının mövcudluğunu da nəzərdə tutur. Hər bir dövlət orqanı öz səlahiyyətləri çərçivəsində insan hüquq və azadlıqlarını qorumaq şərti ilə qanunçuluğu təmin etməlidir.

Ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsinin, insan hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsinin Konstitusiyada öz əksini tapmış təməl prinsipləri sahəvi qanunvericilik aktlarında, o cümlədən İnzibati Xətalər Məcəlləsində daha da inkişaf etdirilmişdir.

İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 2-ci maddəsinə əsasən, Azərbaycan Respublikasının inzibati xətalər qanunvericiliyinin vəzifələri insan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını, onların sağlamlığını, əhalinin sanitariya-epidemioloji salamatlığını,

ictimai mənəviyyəti, mülkiyyəti, şəxslərin iqtisadi maraqlarını, ictimai qaydanı və ictimai təhlükəsizliyi, ətraf mühiti, idarəçilik qaydalarını qorumaqdan, qanunçuluğu möhkəmləndirməkdən və inzibati xətalara qarşısını almaqdan ibarətdir.

İnzibati Xətalara Məcəlləsinin qanunçuluq prinsipini özündə ehtiva edən 6-cı maddəsinə müvafiq olaraq, inzibati xəta görə inzibati tənbeh bu Məcəlləyə uyğun olaraq tətbiq edilir. İnzibati xəta haqqında iş üzrə icraatın təmin olunması tədbirləri tətbiq edilərkən qanunvericiliyin tələblərinə əməl olunması yuxarı orqanların və vəzifəli şəxslərin idarə nəzarəti ilə, məhkəmə və prokuror nəzarəti ilə və şikayət etmək hüququ ilə təmin edilir.

İnzibati xəta haqqında iş üzrə icraatın yekununda səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) və ya məhkəmə tərəfindən şəxsin hüquq və azadlıqlarını məhdudlaşdırma biləcək qərar qəbul olunur. Həmin qərarla şəxsin hansı inzibati xəta törətməsi müəyyən edilərək müvafiq inzibati tənbeh tədbiri (inzibati cəza) seçilir və bunun hüquqi nəticələri öz əksini tapır. Məhz bu baxımdan inzibati xəta törətmiş fiziki, hüquqi və vəzifəli şəxs barəsində seçilən tənbeh tədbiri həmin şəxsin hüquq və azadlıqlarını məhdudlaşdırdığına görə, qanunverici belə tədbirdən müdafiə mexanizmləri müəyyən etmişdir.

Bu məqsədlə İnzibati Xətalara Məcəlləsində inzibati tənbehin tətbiqi ilə bağlı səlahiyyətli orqanlar və məhkəmələr tərəfindən qəbul edilən qərardan şikayət və ya protest verilməsinin prosesual qaydaları nəzərdə tutulmuşdur. Məcəllədə inzibati xətalara haqqında işlər üzrə icraatın qanuniliyini, inzibati tənbehin tətbiqinin ədalətliyini təmin etmək, ilkin icraat mərhələsində yaranan səhvlərin qarşısını almaq və ya digər qanuni məqsədlərə nail olmaq üçün proses subyektlərinə yuxarı məhkəmə instansiyasına (apellyasiya məhkəməsinə) şikayət və ya protest vermək imkanı yaradılmışdır (Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalara Məcəlləsinin 128-ci maddəsi baxımından həmin Məcəllənin 109-cu maddəsinin şərh edilməsinə dair” 2019-cu il 3 may tarixli Qərarı).

İnzibati xəta haqqında iş üzrə qərara yenidən baxılması həmin qərarı qəbul etmiş orqanın səhvlərinin düzəldilməsinin vasitəsi kimi çıxış edir. Bu növ icraatda məhkəmə (birinci və ya apellyasiya instansiyası məhkəməsi) araşdırması zamanı işin hallarının hərtərəfli və tam öyrənilməsinə, törədilmiş inzibati

xətaya lazımi hüquqi qiymətin verilməsinə və barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsin hüquqlarının təmin edilməsinə maneə yaratmış qanun pozuntusu müəyyən edilərək aradan qaldırılır.

Bu isə məhkəməyə imkan verir ki, səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) və ya hakim tərəfindən qəbul olunmuş qərarın qanuniliyinin yoxlanılması nəticəsində həmin qərarın işin faktiki hallarına və ya inzibati xətalar qanunvericiliyinin tələblərinə uyğun olmadığı təqdirdə onu dəyişdirsin, ləğv edərək yeni qərar çıxarsın və ya işin yenidən baxılması üçün göndərilməsi haqqında qərar qəbul etsin. Bununla da səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) və ya hakimin icraat zamanı yol verdiyi səhvlər aradan qaldırılır.

İnzibati xəta haqqında iş üzrə qərardan şikayət və ya protest vermək hüququ, şikayət və ya protest vermə qaydası və müddətləri, şikayətə və ya protestə baxmağa hazırlıq, baxılma və baxılma nəticəsində hansı qərarın qəbul edilməsi, inzibati xəta haqqında iş üzrə qərarın ləğv edilməsi və ya dəyişdirilməsi üçün əsaslar və s. İnzibati Xətalar Məcəlləsinin “İnzibati xəta haqqında iş üzrə qərara yenidən baxılma” adlı 17-ci Fəslində göstərilmişdir.

İnzibati xəta haqqında iş üzrə qərara yenidən baxılması şikayət və ya protestin olduğu təqdirdə mümkündür. Belə ki, İnzibati Xətalar Məcəlləsinin 128.1-ci maddəsinə əsasən, barəsində qərar çıxarılmış fiziki şəxs, yetkinlik yaşına çatmayanların qanuni nümayəndəsi, hüquqi şəxsin nümayəndəsi, zərər çəkmiş şəxs, müdafiəçi və nümayəndə, həmçinin bu Məcəllənin 43.2-ci maddəsində nəzərdə tutulan vəzifəli şəxs inzibati xəta haqqında iş üzrə qərardan şikayət, prokuror isə protest verə bilər.

Həmin Məcəllənin 128.2-ci maddəsinə görə, inzibati xəta haqqında iş üzrə qərardan şikayət və ya protest aşağıdakı məhkəməyə və ya səlahiyyətli orqana (vəzifəli şəxsə) verilir:

- hakimin qərarından – apellyasiya instansiyası məhkəməsinə;
- kollegial orqanın qərarından – kollegial orqanın olduğu yerin məhkəməsinə;
- səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) qərarından – yuxarı səlahiyyətli orqana (vəzifəli şəxsə) və ya məhkəməyə.

İnzibati xəta haqqında iş üzrə qərarın ləğv edilməsi və ya dəyişdirilməsi üçün əsaslar İnzibati Xətalar Məcəlləsinin 135-ci

maddəsində müəyyən edilmişdir. Həmin Məcəllənin 134-cü maddəsində isə bu əsaslara müvafiq olaraq səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) və ya məhkəmə tərəfindən qəbul edilə biləcək qərarların tam siyahısı göstərilmişdir.

İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 135-ci maddəsinə müvafiq olaraq, hakimin, səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) gəldiyi nəticələr üzrə mühüm əhəmiyyət kəsb edən bütün faktiki halların araşdırılmaması, nəticələrin işin faktiki hallarına uyğun olmaması, müəyyən edilmiş iş üçün əhəmiyyətli olan halların sübuta yetirilməməsi, inzibati məsuliyyət müəyyən edən qanunun normasının düzgün tətbiq edilməməsi, tətbiq edilmiş tənbehin bu Məcəllənin 31–34-cü maddələrinin tələblərinə uyğun olmaması, inzibati xəta haqqında iş üzrə icraatı rədd edən halların müəyyən olunması, bu Məcəllə ilə müəyyən edilmiş tələblərin işin hallarının hərtərəfli, tam və obyektiv araşdırılmasına maneə törədəcək dərəcədə pozulması inzibati xəta haqqında iş üzrə qərarın ləğv edilməsi və ya dəyişdirilməsi üçün əsaslardır.

Eyni zamanda İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 137-ci maddəsinə əsasən, inzibati xəta haqqında iş üzrə qərardan verilən şikayət və ya protest üzrə qəbul edilmiş qərardan fiziki şəxs, yetkinlik yaşına çatmayanın qanuni nümayəndəsi, hüquqi şəxsin nümayəndəsi, zərər çəkmiş şəxs, habelə müdafiəçi və nümayəndə tərəfindən verilən şikayətə, habelə prokurorun protestinə məhkəmələrdə bu Məcəllədə müəyyən edilmiş qaydada və müddətdə baxılır. İnzibati xəta haqqında iş üzrə qərardan şikayət və ya protest üzrə hakim (vəzifəli şəxs) tərəfindən qəbul edilmiş qərardan bu Məcəllənin 130-cu maddəsində nəzərdə tutulmuş müddətdə şikayət verilə bilər.

İnzibati Xətalər Məcəlləsinin yuxarıda qeyd olunan normalarının təhlilindən görünür ki, qanunverici səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) inzibati xətalara dair iş üzrə qəbul etdiyi qərara yuxarı səlahiyyətli orqan və ya məhkəmə tərəfindən yenidən baxılması, məhkəmənin inzibati xətaya dair iş üzrə qərarından verilmiş şikayətə apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən baxılması, o cümlədən inzibati xəta haqqında iş üzrə səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) qərarından verilən şikayət və ya protest üzrə qəbul edilmiş qərara məhkəmədə yenidən baxılmasının prosedur qaydalarını fərqləndirməmiş və onları eyni Fəslin normaları ilə tənzimləmişdir.

Müraciətdən göründüyü kimi, mübahisəli məsələ İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 135.1.5-ci maddəsinin tətbiqi zamanı həmin Məcəllənin 135.2-ci maddəsinin göstərişinə riayət edilməsi ilə bağlıdır. Belə ki, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 135.1.5-ci maddəsində tənbehin bu Məcəllənin 31-34-cü maddələrinin tələblərinə uyğun olmaması halı qərarın dəyişdirilməsi və ya ləğv edilərək yeni qərarın çıxarılması üçün əsas kimi göstərilmişdir.

İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 135.2-ci maddəsində isə müəyyən edilmişdir ki, inzibati xəta haqqında iş üzrə qərardan verilən şikayətə və ya protestə baxan hakim, səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs), barəsində qərar qəbul edilmiş şəxsin vəziyyətini ağırlaşdıran qərarı yalnız bununla əlaqədar zərər çəkmiş şəxsin, bu Məcəllənin 43.2-ci maddəsində nəzərdə tutulan vəzifəli şəxsin şikayəti və ya prokurorun protesti olduqda qəbul edə bilər.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu qeyd olunan məsələlərə aydınlıq gətirilməsi üçün, ilk növbədə, inzibati xəta haqqında protokolun hüquqi mahiyyətinin və əhəmiyyətinin açıqlanmasını zəruri hesab edir.

İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 76.1-ci maddəsinə əsasən, inzibati xətanın olub-olmamasını, inzibati xəta törədən şəxsin təqsirini və işin düzgün həlli üçün əhəmiyyətli olan digər halları müəyyən etmək üçün hakimin, səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) əsaslına bildiyi hər cür faktik məlumatlar inzibati xətalər haqqında işlər üzrə sübutlar sayılır. Bu məlumatlar maddi sübutlarla, barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsin, zərər çəkmiş şəxsin, şahidlərin izahatları ilə, digər sənədlərlə, xüsusi texniki vasitələrin göstəriciləri ilə, müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi orqanın (qurumun) informasiya sistemində, habelə digər dövlət informasiya sistemlərində (ehtiyatlarında) aşkar olunan məlumatlarla, ekspertin rəyi ilə, inzibati xəta haqqında protokolla, bu Məcəllə ilə müəyyən edilmiş digər protokollarla müəyyən edilir.

İnzibati xəta haqqında protokol inzibati xəta haqqında işin həlli üçün zəruri olan məlumatları (iş üzrə icraatın iştirakçılarının izahatları və ifadələri, həmçinin təmin tədbirləri barədə məlumatlar da daxil olmaqla) əks etdirən sənəd olaraq inzibati-delikt prosesi üçün sübut əhəmiyyətinə malikdir.

Səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) və ya hakim şəxs barəsində inzibati tənbehi inzibati xəta haqqında işin həlli üçün bütün zəruri məlumatları özündə əks etdirən protokol əsasında tətbiq edir.

İnzibati Xətalər Məcəlləsində inzibati xəta haqqında protokol ciddi hesabat sənədi kimi müəyyən edilərək tərtib olunmasının qaydası, müddəti, əks etdirməli olduğu məlumatlar dəqiq göstərilmişdir.

Qeyd olunmalıdır ki, inzibati xəta haqqında protokola məhkəmə tərəfindən baxılaraq müvafiq qərarın qəbul edilməsi ilə səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) inzibati xəta haqqında iş üzrə qərarından verilən şikayətə məhkəmə tərəfindən baxılmasının qayda və şərtləri fərqlidir.

İnzibati xəta haqqında protokola baxaraq iş üzrə qərar qəbul edən məhkəmə bu protokolu İnzibati Xətalər Məcəlləsinin tələblərinə müvafiq olaraq qiymətləndirir.

Belə ki, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin inzibati xəta haqqında işin baxılmağa hazırlanması zamanı hakimin və ya səlahiyyətli şəxsin həll etməli olduğu məsələlərin dairəsini müəyyən edən 106.0.3-cü maddəsinə müvafiq olaraq, hakim, səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) inzibati xətalər haqqında işlərə baxarkən inzibati xəta haqqında protokol və işin digər materiallarının bu Məcəllənin tələblərinə müvafiq olaraq tərtib edilməsini yoxlayır.

Burada vəzifəli şəxs tərəfindən tərtib edilmiş inzibati xəta haqqında protokol qəbul ediləcək qərar üçün əsas olmaqla, həmin iş üzrə ittiham yönümlü prosesual sənəd qismində çıxış edir.

Lakin inzibati xətaya dair qərarın qəbul edilməsi səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) səlahiyyətinə aid olduğu hallarda, belə qərardan verilmiş şikayət üzrə həyata keçirilən məhkəmə araşdırmasının predmetini məhz həmin qərar təşkil edir. Belə olan təqdirdə işə baxan məhkəmə üçün səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) qərarı həmin iş üzrə ittiham yönümlü prosesual sənəd qismində çıxış edir. Həmin qərarın qəbul edilməsinə əsas olmuş protokol isə artıq sübutedici əhəmiyyət daşıyır.

İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 133.2.8-ci maddəsinə əsasən, inzibati xəta haqqında iş üzrə qərardan verilən şikayətə və ya protestə baxılarkən qəbul edilmiş qərarın qanuniliyi və əsaslılı-

ğ ı iş üzrə olan və əlavə təqdim edilmiş materiallar əsasında yoxlanılır.

Lakin qanunverici inzibati xəta haqqında iş üzrə qərardan verilmiş şikayətə səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) və ya məhkəmə tərəfindən baxılmasının bəzi məhdudiyyətlərini müəyyən etmişdir. Bu məhdudiyyətlər, ilk növbədə, inzibati xətalər qanunvericiliyinin əsaslandığı prinsiplərdən irəli gəlir.

İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 6-cı maddəsində əks olunmuş qanunçuluq prinsipinə əsasən, inzibati xəta haqqında işə yenidən baxan səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) və ya məhkəmə əvvəlki icraat zamanı qanunvericiliyin tələblərinə əməl olunmasını yoxlamaq səlahiyyətinə malik olsa da, bu araşdırma qərarın məzmununun hüdudları ilə məhdudlaşır.

İnzibati xəta haqqında iş üzrə qərara yenidən baxan səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) və ya məhkəmənin araşdırmasının digər zəruri şərti, barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə qərar qəbul edilmiş şəxsin vəziyyətinin pisləşdirilməsinin müəyyən şərtlərlə məhdudlaşdırılması ilə bağlıdır.

Belə ki, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 135.2-ci maddəsinə uyğun olaraq, inzibati xəta haqqında iş üzrə qəbul edilmiş qərardan şikayətə və ya protestə baxan məhkəmə, səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) inzibati xətalər qanunvericiliyində dairəsi dəqiq müəyyən edilmiş subyektlərin (zərər çəkmiş şəxsin, vəzifəli şəxsin və prokurorun) bu barədə müvafiq şikayəti və ya protesti olduqda bərəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsin vəziyyətini ağırlaşdıran qərar qəbul edə bilər. Beləliklə, qanunverici şəxsin vəziyyətinin ağırlaşdırılması ilə bağlı qərar qəbul edilməsini məhkəmənin, səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) öz təşəbbüsü ilə deyil, yalnız konkret subyektlərin bu barədə müvafiq şikayəti və ya protesti olduqda mümkün hesab etmiş və bu inzibati xəta haqqında iş üzrə ilkin qərarın hüdudları ilə məhdudlaşdırılmışdır.

Müraciətdə qaldırılan digər məsələ inzibati xəta haqqında iş üzrə qərardan verilmiş şikayətdə mübahisələndirilməyən və şəxsin vəziyyətinin pisləşməsinə səbəb olan halın həmin qərara yenidən baxan səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) və ya məhkəmə tərəfindən yoxlanılması, yəni şikayətin hədlərindən kənara çıxmanın mümkünlüyü ilə bağlıdır.

Bununla bağlı Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu qeyd edir ki, inzibati xətalara dair işlər üzrə icraatda apellyasiya baxışının hədləri ilə bağlı müvafiq tənzipetmə İnzibati Xətalər Məcəlləsində nəzərdə tutulmamışdır.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 128.1-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair” 2016-cı il 2 noyabr tarixli Qərarında formalaşdırdığı hüquqi mövqeyə görə, cinayət-prosessual qanunvericiliyinin analogiya üzrə inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat prosesində tətbiqi istisna edilmir. İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 6.3-cü maddəsi inzibati xətalər qanunvericiliyinin analogiya üzrə tətbiqinə məhdudiyət qoysa da, bu həmin hüquq sahəsinin maddi hüquq normalarına (məsuliyyəti müəyyən edən normalara) aiddir. Lakin qanunun analogiya üzrə tətbiqi o zaman mümkündür ki, oxşar prosessual münasibətlər inzibati xətalər qanunvericiliyində müvafiq norma ilə tənzipetməsin.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 397.1 və 397.2-ci maddələrinin şərh edilməsinə dair” 2009-cu il 12 may tarixli Qərarında qeyd olunmuşdur ki, prosessual qanun məhkəmə baxışının hədlərini müəyyənləşdirərkən, onu yalnız təqsirləndirilən şəxsə qarşı irəli sürülmüş və ya məhkəməyə verilən ittihamın hədləri ilə məhdudlaşdırır. Məhkəmə baxışı nəticəsində məhkəmə təqsirləndirilən şəxsin əməlini ağır cinayətdən daha yüngül cinayət əməlinə tövsif etmək, habelə ona qarşı irəli sürülmüş ittihamdan ayrı-ayrı bəndləri çıxartmaq hüququna malikdir. Lakin qanunvericiliyin mənasına görə ittiham funksiyası olmadığından, məhkəmə təqsirləndirilən şəxsin hüquqi vəziyyətini məhkəmə baxışı zamanı ağırlaşdırma bilməz (təqsirləndirilən şəxsin əməlini məhkəmədə ona qarşı irəli sürülmüş və ya onun məhkəməyə verildiyi ittiham üzrə daha ağır cəza nəzərdə tutan normaya özü tövsif edə bilməz).

Həmçinin həmin Qərarla göstərilir ki, apellyasiya müraciətinin hüquqi məzmununu həmin müraciətdə əks olunmuş xahiş təşkil etdiyi üçün apellyasiya instansiyası məhkəməsi apellyasiya müraciətində göstərilən xahişdən daha ağır nəticələrə gəlib çıxmamalıdır. Bunun üçün də məhkum edilmiş şəxsin müdafiəçisi həmin şəxsin xeyrinə apellyasiya müraciəti vermişdirsə və ya ittihamçının apellyasiya müraciətində müvafiq xahiş olma-

mışdırsa, birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən məhkum edilmiş şəxsin hüquqi vəziyyəti ağırlaşdırıla (pisləşdirilə) bilməz. Apellyasiya müraciətini həmin şəxs özü vermişdirsə, apellyasiya icraatının nəticəsində bu şəxsin hüquqi vəziyyətinin pisləşdirilməsi mövcud qanunvericilik normalarına əsasən ümumiyyətlə yol verilməzdir. Belə ki, Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 91.7-ci maddəsi birmənalı müəyyənləşdirir ki, təqsirləndirilən şəxsin öz hüquqlarından istifadə və ya bundan imtina etməsi onun ziyanına şərh edilməməli və ona münasib olmayan nəticələrə gətirib çıxarmamalıdır.

O da qeyd olunmalıdır ki, pisləşməyə doğru çevrilmənin yol-verilməzliyi prinsipinin mahiyyəti ondan ibarətdir ki, məhkum edilmiş şəxsin birinci instansiya məhkəməsinin hökmündən yuxarı məhkəməyə verdiyi şikayət onun üçün arzuolunmaz nəticələr doğura bilməz. İşə apellyasiya qaydasında baxılması zamanı hökmün ləğvindən sonra belə apellyasiya instansiyası məhkəməsi cəzanı artırmaq və ya ittihamı daha ağır və yaxud faktiki hallar üzrə əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənən ittihamla əvəz etmək, habelə digər cinayət-hüquqi məsələləri həll edərkən məhkum edilmiş şəxsin vəziyyətini ağırlaşdırmaqda haqlı deyil. Əks təqdirdə məhkum edilmiş şəxsin öz vəziyyətini ağırlaşdırmaq təhlükəsi bu şəxsi hətta hökmün mübahisələndirilməsinə əsaslar olduğu halda öz hüququndan istifadə etməkdən imtinaya məcbur edəcəkdir.

Beləliklə, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 135.2-ci maddəsinə və Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun əvvəlki qərarlarında formalaşdırdığı hüquqi mövqelərə uyğun olaraq, inzibati xəta haqqında iş üzrə qərardan verilən şikayətə və ya protestə baxan hakim və ya səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs), barəsində qərar qəbul edilmiş şəxsin vəziyyətini ağırlaşdıran qərarı yalnız bununla bağlı zərər çəkmiş şəxsin, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 43.2-ci maddəsində nəzərdə tutulan vəzifəli şəxsin şikayəti və ya prokurorun protesti olduqda qəbul edə bilər. İnzibati xəta haqqında qərardan verilmiş şikayətin hüdudlarından kənara çıxılması yolverilməzdir.

Odur ki, barəsində qərar qəbul edilmiş şəxsin özünün şikayətinə əsasən inzibati xəta haqqında iş üzrə qərara yenidən baxılması zamanı onun vəziyyətini pisləşdirən qərarın qəbul edilməsi qanunçuluq prinsipinin təminatı kimi İnzibati Xətalər Məcəllə-

ləsinin 61.1.6 və 128-ci maddələrində müəyyən edilmiş şəxsi qərardan şikayət vermək hüququnun realizəsindən çəkindirməklə onun ədalətli məhkəmə araşdırılması hüququnun pozulmasına gətirib çıxara bilər.

Göstərilənlərlə yanaşı Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu onu da vurğulayır ki, inzibati xətlər qanunvericiliyinin insan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını, onların sağlamlığını, ictimai mənəviyyatı, mülkiyyəti, ictimai təhlükəsizliyi, ətraf mühiti qorumaq və s. vəzifələrinin icrasına nail olunması, prinsiplərinin həyata keçirilməsinin təmin edilməsi üçün müvafiq orqanlar inzibati tənbeh tətbiq edilməsi haqqında qərar qəbul edərkən inzibati tənbeh tətbiq etmənin ümumi qaydalarına, habelə bununla bağlı Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun qərarlarında formalaşdırılmış hüquqi mövqelərə ciddi riayət etməlidirlər.

Qeyd olunanlara əsasən Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakı nəticələrə gəlir:

– İnzibati Xətlər Məcəlləsinin 6-cı maddəsinə uyğun olaraq, səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) və ya məhkəmənin inzibati xəta haqqında iş üzrə qərarından verilmiş şikayətə baxılmanın predmeti həmin qərarla məhdudlaşır;

– İnzibati Xətlər Məcəlləsinin 135.2-ci maddəsinin mənasına görə, inzibati xəta haqqında iş üzrə qərardan verilən şikayətə və ya protestə baxan hakim və ya səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs), barəsində qərar qəbul edilmiş şəxsin vəziyyətini ağırlaşdıran qərarı öz təşəbbüsü ilə deyil, yalnız bununla əlaqədar zərər çəkmiş şəxsin, həmin Məcəllənin 43.2-ci maddəsində nəzərdə tutulan vəzifəli şəxsin şikayəti və ya prokurorun protesti olduqda qəbul edə bilər.

Barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsin şikayəti əsasında qəbul edilmiş qərara yenidən baxılarkən onun vəziyyətinin pisləşməsi ilə nəticələnən qərarın qəbul edilməsi yolverilməzdir;

– müvafiq orqanlar tərəfindən inzibati tənbeh tətbiq edilməsi haqqında qərar qəbul edilərkən inzibati tənbeh tətbiq etmənin ümumi qaydalarına, habelə bununla bağlı Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun qərarlarında formalaşdırılmış hüquqi mövqelərə ciddi riayət edilməlidir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsini, “Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu

QƏRARA ALDI:

1. Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 6-cı maddəsinə uyğun olaraq, səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxs) və ya məhkəmənin inzibati xəta haqqında iş üzrə qərarından verilmiş şikayətə baxılmanın predmeti həmin qərarla məhdudlaşır.

2. Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 135.2-ci maddəsinin mənasına görə, inzibati xəta haqqında iş üzrə qərardan verilən şikayətə və ya protestə baxan hakim və ya səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs), barəsində qərar qəbul edilmiş şəxsin vəziyyətini ağırlaşdıran qərarı öz təşəbbüsü ilə deyil, yalnız bununla əlaqədar zərər çəkmiş şəxsin, həmin Məcəllənin 43.2-ci maddəsində nəzərdə tutulan vəzifəli şəxsin şikayəti və ya prokurorun protesti olduqda qəbul edə bilər.

Barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsin şikayəti əsasında qəbul edilmiş qərara yenidən baxılarkən onun vəziyyətinin pisləşməsi ilə nəticələnən qərarın qəbul edilməsi yolverilməzdir.

3. Müvafiq orqanlar tərəfindən inzibati tənbeh tətbiq edilməsi haqqında qərar qəbul edilərkən inzibati tənbeh tətbiq etmənin ümumi qaydalarına, habelə bununla bağlı Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun qərarlarında formalaşdırılmış hüquqi mövqelərə ciddi riayət edilməlidir.

4. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

5. Qərar “Azərbaycan”, “Respublika”, “Xalq qəzeti”, “Bakinski raboçi” qəzetlərində və “Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin.

6. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

ИМЕНЕМ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**ПОСТАНОВЛЕНИЕ
ПЛЕНУМА КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ****О толковании статей 135.1.5 и 135.2 Кодекса
Азербайджанской Республики об административных
проступках в их взаимосвязи****16 ноября 2021 года****город Баку**

Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики в составе Фархада Абдуллаева (председатель), Соны Салмановой, Умай Эфендиевой, Ровшана Исмаилова, Джейхуна Гараджаева, Рафаэля Гваладзе, Махира Мурадова, Исы Наджафова (судья-докладчик) и Кямрана Шафиева,

с участием секретаря суда Фараида Алиева,

в соответствии с частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 27.2 и 33 Закона Азербайджанской Республики "О Конституционном суде" и статьей 39 Внутреннего устава Конституционного суда Азербайджанской Республики, на основании обращения Сумгайытского городского суда рассмотрел в судебном заседании, проведенном в порядке письменной процедуры особого конституционного производства, конституционное дело о толковании статей 135.1.5 и 135.2 Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступках в их взаимосвязи.

Изучив и обсудив доклад судьи И.Наджафова по делу, суждения представителей заинтересованных субъектов – судьи Сумгайытского городского суда Ф.Алиева и заведующего отделом Государственного строительства, административного и военного законодательства Аппарата Милли Меджлиса Азербайджанской Республики Э.Аскерова, специалистов – судьи Уголовной коллегии Верховного суда Азербайджанской

Республики Ш.Юсифова, начальника Управления по вопросам правового обеспечения и прав человека Генеральной прокуратуры Азербайджанской Республики А.Османовой, старшего консультанта Управления административных и военных нормативных актов Главного управления законодательства Министерства юстиции Азербайджанской Республики У.Юсифли и материалы дела, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

У С Т А Н О В И Л:

Сумгайытский городской суд обратился в Конституционный суд Азербайджанской Республики (далее – Конституционный суд) с просьбой о толковании статей 135.1.5 и 135.2 Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступках (далее – Кодекс об административных проступках) в их взаимосвязи.

Из обращения следует, что сотрудники Регионального управления экологии и природных ресурсов номер 4 Министерства экологии и природных ресурсов Азербайджанской Республики (далее – Региональное управление экологии и природных ресурсов номер 4) составили в отношении директора Общества с ограниченной ответственностью “Департамент чистоты города Сумгайыт” (далее – ООО “Департамент чистоты города Сумгайыт”) А.Рустамова протокол от 26 августа 2020 года о совершении административных проступков, предусмотренных статьями 233.1 и 541 Кодекса об административных проступках.

На основании данного протокола А.Рустамов решением начальника Регионального управления экологии и природных ресурсов номер 4 от 3 сентября 2020 года о наложении административного взыскания был оштрафован по статье 541 Кодекса об административных проступках за невыполнение требований соответствующего органа исполнительной власти, осуществляющего надзор за охраной окружающей среды.

Привлеченный к административной ответственности в качестве должностного лица А.Рустамов подал жалобу в Сумгайытский городской суд с просьбой отменить принятое в

отношении него решение о применении административного взыскания и прекратить производство по делу.

Решением Сумгайытского городского суда от 6 октября 2020 года жалоба А. Рустамова была удовлетворена.

Суд посчитал, что в нарушение требований статьи 57 Кодекса об административных проступках лицу, в отношении которого было применено административное взыскание, в официальном порядке не было дано должностным лицом обязательного указания от 21 мая 2020 года. В решении одновременно указано, что суду не представлены согласно требованиям статьи 53.1.2 данного Кодекса какие-либо весомые доказательства совершения административного проступка, предусмотренного статьей 541.

Региональное управление экологии и природных ресурсов номер 4 подало апелляционную жалобу с просьбой отменить решение суда первой инстанции и оставить в силе их решение от 3 сентября 2020 года.

Решением Сумгайытского апелляционного суда от 23 февраля 2021 года апелляционная жалоба была частично удовлетворена, решение суда первой инстанции отменено, материалы дела направлены в Сумгайытский городской суд для повторного рассмотрения.

Суд апелляционной инстанции пришел к такому выводу, что, хотя в протоколе об административном проступке от 26 августа 2020 года было указано совершение административных проступков, предусмотренных статьями 233.1 и 541 Кодекса об административных проступках, тем не менее, в решении о наложении административного взыскания от 3 сентября 2020 года не выражено отношения к административному проступку, установленному в статье 233.1 Кодекса, а суд первой инстанции не исследовал данное обстоятельство.

Сумгайытский апелляционный суд, ссылаясь в своем решении на статью 134.1.4 Кодекса об административных проступках, счел, что в ходе нового судебного разбирательства вышеуказанное обстоятельство должно быть всесторонне изучено и принято соответствующее закону решение.

При повторном рассмотрении дела Сумгайытский городской суд пришел к такому выводу, что суд апелляционной инстанции, рассмотрев дело на основании жалобы полномочного органа,

дал указание об изучении не оспариваемых в жалобе, то есть других вопросов, связанных с законностью решения полномочного органа. Судом первой инстанции также было установлено, что изучение указанного в решении Сумгайытского апелляционного суда обстоятельства, связанного со статьей 233.1 Кодекса об административных проступках, ухудшает положение подавшего жалобу лица (А.Рустамова).

Поэтому, Сумгайытский городской суд решил обратиться в Конституционный суд в связи с осуществлением предусмотренных Конституцией Азербайджанской Республики (далее – Конституция) прав и свобод директора ООО "Департамент чистоты города Сумгайыт" А.Рустамова, в отношении которого было применено административное взыскание.

В обращении отмечается, что есть вероятность несоблюдения должностным лицом при применении взыскания требований статьи 34 Кодекса об административных проступках и правовых позиций, сформированных Пленумом Конституционного суда в постановлениях о применении данной статьи. В этом случае суд может принять постановление об отмене решения соответствующего органа исполнительной власти о применении административного взыскания и направлении дела об административном проступке полномочному органу для повторного рассмотрения. Однако при этом возникает ситуация, не соответствующая требованиям статьи 135.2 Кодекса об административных проступках. Так, в статье 135.1.5 Кодекса об административных проступках в качестве одного из оснований для отмены или изменения постановления по делу об административном проступке указано несоответствие примененного взыскания требованиям статей 31-34 настоящего Кодекса. На основании же статьи 135.2 данного Кодекса, судья, полномочный орган (должностное лицо), рассматривающий протест или жалобу на постановление по делу об административном проступке, может принять решение, отягчающее положение лица, в отношении которого принято постановление, только при наличии связанной с этим жалобы потерпевшего, должностного лица, предусмотренного в статье 43.2 настоящего Кодекса, или протеста прокурора.

С учетом вышеизложенного, выражена просьба с точки зрения интересов лица, в отношении которого ведется производство по делу об административном проступке, и в целях формирования единой судебной практики дать толкование статей 135.1.5 и 135.2 Кодекса об административных проступках, внести ясность в схожие и отличительные особенности рассмотрения жалоб, поданных на решение полномочного органа (должностного лица) или судьи по делу об административном проступке, в возможность выхода за пределы жалобы, поданной по делу об административном проступке, в принятие на основании жалобы лица решения, связанного с ухудшением его положения, с точки зрения требований статьи 135.2 Кодекса об административных проступках.

Для решения поставленных в обращении вопросов Пленум Конституционного суда считает необходимым раскрыть задачи и принципы законодательства об административных проступках, а также проанализировать соответствующие нормы Кодекса об административных проступках, регулирующих пересмотр постановления по делу об административном проступке.

Судебную власть в Азербайджанской Республике осуществляют посредством правосудия только суды. Судьи рассматривают дела беспристрастно, справедливо, соблюдая равноправие сторон, на основе фактов и в соответствии с законом. Решение суда должно основываться на законе и доказательствах (часть I статьи 125, часть II статьи 127 и часть III статьи 129 Конституции).

Согласно части I статьи 12, частям I и X статьи 71 Конституции, обеспечение прав и свобод человека и гражданина, достойного уровня жизни гражданам Азербайджанской Республики – высшая цель государства. Соблюдать и защищать права и свободы человека и гражданина, закрепленные в Конституции, является обязанностью органов законодательной, исполнительной и судебной властей. Государственные органы могут осуществлять деятельность лишь на основании настоящей Конституции, в порядке и пределах, установленных законом. Указанные нормы Конституции, наряду со средствами защиты прав и свобод человека, предусматривают в качестве

гарантии этих прав также наличие защищающих норм уголовного, административно-деликтного и других репрессивных и превентивных отраслей права. Каждый государственный орган в рамках своих полномочий должен обеспечивать законность при условии защиты прав и свобод человека.

Нашедшие отражение в Конституции основополагающие принципы осуществления правосудия, обеспечения прав и свобод человека получили дальнейшее развитие в отраслевых законодательных актах, в том числе в Кодексе об административных проступках.

На основании статьи 2 Кодекса об административных проступках законодательство Азербайджанской Республики об административных проступках имеет задачей охрану прав и свобод человека и гражданина, человеческого здоровья, санитарно-эпидемиологического благополучия населения, общественной морали, собственности, экономических интересов лиц, общественного порядка и общественной безопасности, окружающей среды, правил управления, укрепление законности и предупреждение административных проступков.

В соответствии со статьей 6 Кодекса об административных проступках, включающей принцип законности, административные взыскания за административные проступки применяются в соответствии с настоящим Кодексом. Соблюдение требований законодательства при применении мер обеспечения производства по делам об административных проступках обеспечивается управленческим надзором вышестоящих органов и должностных лиц, судебным и прокурорским надзором и правом обжалования.

По окончании производства по делу об административном проступке полномочным органом (должностным лицом) или судом принимается постановление, которое может ограничивать права и свободы лица. В данном постановлении устанавливается, какой административный проступок, совершило лицо, избирается соответствующая мера административного взыскания (административное наказание) и отражаются юридические последствия этого. В этом контексте, поскольку мера взыскания, избранная в отношении физического, юридического и должностного лица, совершившего административный про-

ступок, ограничивает права и свободы данного лица, законодатель установил механизмы защиты от такой меры.

С этой целью в Кодексе об административных проступках предусмотрен процессуальный порядок обжалования или опротестования постановлений о применении административного взыскания, принятых судами и полномочными органами. В Кодексе субъектам процесса предоставляется возможность подачи жалобы или принесения протеста в вышестоящую судебную инстанцию (апелляционный суд) для обеспечения законности производства по делам об административных проступках, справедливости применения административного взыскания, предотвращения возможных ошибок на начальной стадии производства или достижения иных законных целей (Постановление Пленума Конституционного суда "О толковании статьи 109 Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступках с точки зрения статьи 128 данного Кодекса" от 3 мая 2019 года).

Пересмотр постановления по делу об административном проступке выступает как средство исправления ошибок органа, принявшего данное решение. При этом виде производства суд (суд первой или апелляционной инстанции) в ходе расследования выявляет и устраняет нарушение закона, создавшее препятствие для всестороннего и полного изучения обстоятельств дела, дачи надлежащей правовой оценки совершенному административному проступку и обеспечения прав лица, в отношении которого ведется производство по делу об административном проступке.

А это позволяет суду в результате проверки законности решения, принятого полномочным органом (должностным лицом) или судьей, в случае несоответствия данного решения фактическим обстоятельствам дела или требованиям законодательства об административных проступках изменить его, отменив, вынести новое решение или принять решение о направлении дела на повторное рассмотрение. Тем самым устраняются ошибки, допущенные в ходе производства по делу полномочным органом (должностным лицом) или судьей.

Право обжалования или опротестования постановления по делу об административном проступке, порядок и сроки обжа-

вания или опротестования, подготовка к рассмотрению жалобы или протеста, рассмотрение и решение, принятое в результате рассмотрения, основания для отмены или изменения постановления по делу об административном проступке и пр. указаны в главе 17 Кодекса об административных проступках под названием “Пересмотр постановлений по делу об административном проступке”.

Пересмотр постановления по делу об административном проступке возможен при наличии жалобы или протеста. Так, на основании статьи 128.1 Кодекса об административных проступках, физическое лицо, законный представитель несовершеннолетнего, представитель юридического лица, в отношении которых принято постановление, потерпевший, защитник и представитель, а также должностное лицо, предусмотренное в статье 43.2 настоящего Кодекса, вправе обжаловать постановление по делу об административном проступке, а прокурор – опротестовать его.

Согласно статье 128.2 данного Кодекса, жалоба или протест на постановление по делу об административном проступке приносятся следующим суду или полномочному органу (должностному лицу):

- на постановление судьи – в суд апелляционной инстанции;
- на постановление коллегиального органа – в суд по месту нахождения коллегиального органа;
- на постановление полномочного органа (должностного лица) – вышестоящему полномочному органу (должностному лицу) либо в суд.

Основания для отмены или изменения постановления по делу об административном проступке установлены статьей 135 Кодекса об административных проступках. А в статье 134 данного Кодекса указан полный перечень решений, которые могут быть приняты полномочным органом (должностным лицом) или судом в соответствии с этими основаниями.

В соответствии со статьей 135 Кодекса об административных проступках основаниями для отмены или изменения постановления по делу об административном проступке являются не расследование всех фактических обстоятельств, имеющих важное значение по результатам, к которым пришел судья, полно-

мочный орган (должностное лицо), несоответствие результатов, к которым пришел судья, полномочный орган (должностное лицо), с фактическими обстоятельствами дела, недоказанность важных для дела обстоятельств, определенных судьей, полномочным органом (должностным лицом), неправильное применение нормы закона, устанавливающей административную ответственность, несоответствие примененного взыскания с требованиями статей 31–34 настоящего Кодекса, установление обстоятельств, исключающих производство по делам об административных проступках, нарушение требований, определенных настоящим Кодексом, в степени, мешающей всестороннему, полному и объективному расследованию обстоятельств дела.

Вместе с тем, на основании статьи 137 Кодекса об административных проступках, жалоба физического лица, законного представителя несовершеннолетнего, представителя юридического лица, потерпевшего, защитника или представителя, а также протест прокурора на решение по жалобе или протесту на постановление по делу об административном проступке, рассматриваются судами в порядке и сроки, установленные настоящим Кодексом. Решение, принятое судьей (должностным лицом) по жалобе или протесту на постановление по делу об административном проступке, может быть обжаловано в сроки, предусмотренные в статье 130 настоящего Кодекса.

Из анализа вышеотмеченных норм Кодекса об административных проступках следует, что законодатель не различает процедурные правила пересмотра решения полномочного органа (должностного лица), принятого по делу об административном проступке, вышестоящим полномочным органом или судом, рассмотрения жалобы на решение суда по делу об административном проступке судом апелляционной инстанции, в том числе пересмотра в суде решения, принятого по жалобе или протесту, поданным на решение полномочного органа (должностного лица) по делу об административном проступке, и регулирует их нормами той же главы.

Как следует из обращения, спорный вопрос связан с соблюдением предписания статьи 135.2 Кодекса об административных проступках при применении статьи 135.1.5 данного

Кодекса. Так, в статье 135.1.5 Кодекса об административных проступках в качестве основания для изменения постановления или его отмены и принятия нового решения указан факт несоответствия примененного взыскания требованиям статей 31-34 настоящего Кодекса.

Однако в статье 135.2 Кодекса об административных проступках установлено, что судья, полномочный орган (должностное лицо), рассматривающий протест или жалобу на постановление по делу об административном проступке, может принять решение, отягчающее положение лица, в отношении которого принято постановление, только при наличии связанной с этим жалобы потерпевшего, должностного лица, предусмотренного в статье 43.2 настоящего Кодекса, или протеста прокурора.

Для внесения ясности в указанные вопросы, Пленум Конституционного суда, в первую очередь, считает необходимым раскрыть юридическую сущность и значение протокола об административном проступке.

На основании статьи 76.1 Кодекса об административных проступках доказательствами по делу об административном проступке признаются любые фактические сведения, на основании которых судья, полномочный орган (должностное лицо) устанавливает наличие или отсутствие административного проступка, виновность лица, совершившего административный проступок и иные обстоятельства, имеющие значение для правильного разрешения дела. Эти сведения устанавливаются по вещественным уликам, объяснениям лица, в отношении которого ведется производство об административном проступке, показаниям потерпевшего, свидетелей, иным документам, показаниям специальных технических средств, сведениям, обнаруженным в информационной системе органа (структуры), установленного соответствующим органом исполнительной власти, а также в иных государственных информационных системах (ресурсах), заключению эксперта, протоколу об административном проступке, иным протоколам, определенным в настоящем Кодексе.

Протокол об административном проступке как документ, содержащий сведения, необходимые для разрешения дела об административном проступке (в том числе объяснения и пока-

зания участников производства по делу, а также сведения о мерах обеспечения), имеет доказательственное значение для административно-деликтного процесса.

Полномочный орган (должностное лицо) или судья применяют административное взыскание в отношении лица на основании протокола, содержащего все необходимые сведения для разрешения дела об административном проступке.

В Кодексе об административных проступках дано определение протокола об административном проступке как документа строгой отчетности и четко указаны порядок и сроки его составления, сведения, которые он должен содержать.

Следует отметить, что порядок и условия принятия судом решения после рассмотрения протокола об административном проступке и рассмотрения судом жалобы, поданной на постановление полномочного органа (должностного лица) по делу об административном проступке, отличаются.

Суд, принимая решение по делу, после рассмотрения протокола об административном проступке оценивает данный протокол в соответствии с требованиями Кодекса об административных проступках.

Так, в соответствии со статьей 106.0.3 Кодекса об административных проступках, определяющей круг вопросов, подлежащих решению судьей или полномочным лицом при подготовке к рассмотрению дела об административном проступке, судья, полномочный орган (должностное лицо), рассматривая дела об административных проступках, проверяет, составлены ли протокол об административном проступке и другие материалы дела в соответствии с требованиями настоящего Кодекса.

Здесь протокол об административном проступке, составленный должностным лицом, являясь основанием для принятия решения, выступает в качестве процессуального документа обвинительного типа по данному делу.

Однако в случаях, когда принятие решения в связи с административным проступком относится к компетенции полномочного органа (должностного лица), предметом судебного разбирательства, проводимого по жалобе на такое решение, является именно данное решение. В этом случае решение полномочного органа (должностного лица) выступает для суда, рассматриваю-

шего дело, в качестве процессуального документа обвинительного типа по данному делу. А протокол, послуживший основанием для принятия данного решения, представляет уже доказательственное значение.

На основании статьи 133.2.8 Кодекса об административных проступках при рассмотрении жалобы или протеста на постановление по делу об административном проступке по имеющимся в деле и дополнительно предоставленным материалам проверяются законность и обоснованность решения, принятого при рассмотрении жалобы или протеста, поданных на решение по делу об административном проступке.

Однако законодатель установил некоторые ограничения на рассмотрение полномочным органом (должностным лицом) или судом жалобы, поданной на решение по делу об административном проступке. Эти ограничения, в первую очередь, вытекают из принципов, на которые опирается законодательство об административных проступках.

На основании принципа законности, отраженного в статье 6 Кодекса об административных проступках, хотя полномочный орган (должностное лицо) или суд, пересматривающий дело об административном проступке, уполномочены проверять соблюдение требований законодательства в ходе предыдущего производства, тем не менее, данное разбирательство ограничивается пределами содержания решения.

Еще одно необходимое условие рассмотрения уполномоченным органом (должностным лицом) или судом, пересматривающим решение по делу об административном проступке, связано с ограничением на определенных условиях ухудшения положения лица, в отношении которого принято постановление по делу об административном проступке.

Так, в соответствии со статьей 135.2 Кодекса об административных проступках, суд, полномочный орган (должностное лицо) рассматривающий жалобу или протест на постановление по делу об административном проступке, может принять решение, отягчающее положение лица, в отношении которого ведется производство по делу об административном проступке, только при наличии связанной с этим жалобы или протеста субъектов (потерпевшего, должностного лица и прокурора), круг кото-

рых четко установлен в законодательстве об административных проступках. Таким образом, законодатель счел возможным принятие решения, отягчающего положение лица, не по собственной инициативе суда, полномочного органа (должностного лица), а только при наличии связанной с этим соответствующей жалобы или протеста конкретных субъектов, что было ограничено пределами первоначального постановления по делу об административном проступке.

Еще один поставленный в обращении вопрос связан с проверкой полномочным органом (должностным лицом) или судом, пересматривающим решение по делу об административном проступке, обстоятельства, которое не оспаривалось в жалобе, поданной на постановление по делу об административном проступке и явилось причиной ухудшения положения лица, то есть с возможностью выхода за пределы жалобы.

В этой связи Пленум Конституционного суда отмечает, что в Кодексе об административных проступках не предусмотрено соответствующее регулирование, связанное с пределами апелляционного рассмотрения в производстве по делам об административных проступках.

Согласно правовой позиции, сформированной Пленумом Конституционного суда в Постановлении “О толковании статьи 128.1 Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступках ” от 2 ноября 2016 года, что касается применения законодательства об административных проступках по аналогии, следует отметить, что применение уголовно-процессуального законодательства по аналогии в процессе производства по делу об административном проступке не исключается. Несмотря на то, что статья 6.3 Кодекса об административных проступках вводит ограничение на применение законодательства об административных проступках по аналогии, это, тем не менее, относится к материально-правовым нормам (нормам, устанавливающим ответственность) данной области права. Однако применение закона по аналогии возможно в том случае, если аналогичные процессуальные отношения не регулируются в законодательстве об административных проступках соответствующей нормой.

В Постановлении Пленума Конституционного суда “О толковании статей 397.1 и 397.2 Уголовно-процессуального кодекса Азербайджанской Республики” от 12 мая 2009 года отмечено, что процессуальный закон, устанавливая пределы судебного разбирательства, ограничивает его пределами обвинения, лишь выдвинутого против обвиняемого или представленного суду. В результате судебного разбирательства суд вправе переквалифицировать деяние обвиняемого из тяжкого преступления на более мягкое преступное деяние, а также исключить из выдвинутого против него обвинения отдельные пункты. Однако по смыслу законодательства, ввиду отсутствия функции обвинения, суд не может отягчить правовое положение обвиняемого во время судебного разбирательства (не может самостоятельно квалифицировать деяние обвиняемого на норму, предусматривающую более тяжкое наказание по обвинению, выдвинутому против него в суде или представленному суду).

Кроме того, в данном Постановлении указано, что поскольку правовое содержание апелляционного обращения составляет просьба, отраженная в данном обращении, суд апелляционной инстанции не должен приходиться к выводам, более тяжким, нежели просьба, указанная в апелляционном обращении. Поэтому, если защитник осужденного подал апелляционное обращение в пользу данного лица, или в апелляционном обращении обвинителя не содержалась соответствующая просьба, то правовое положение лица, осужденного судом первой инстанции, не может быть отягчено (усугублено). Если апелляционное обращение подано самим данным лицом, то ухудшение правового положения этого лица в результате апелляционного производства согласно действующим нормам законодательства вообще недопустимо. Так, статья 91.7 УПК однозначно устанавливает, что использование обвиняемым своих прав или отказ от этого не должны быть истолкованы ему в ущерб и не должны повлечь нежелательных для него последствий.

Следует также отметить, что суть принципа недопустимости изменения к худшему состоит в том, что жалоба, поданная осужденным на приговор суда первой инстанции в вышестоящий суд, не может вызвать для него нежелательных последствий. Суд апелляционной инстанции при рассмотрении дела в

апелляционном порядке, даже после отмены приговора, не вправе увеличить наказание или заменить обвинение более тяжким, либо в значительной степени отличающимся по фактическим обстоятельствам обвинением, а также ухудшить положение осужденного при разрешении других уголовно-правовых вопросов. В противном случае опасение за отягчение своего положения заставит осужденного отказаться от использования своего права даже при наличии оснований для оспаривания приговора.

Таким образом, в соответствии со статьей 135.2 Кодекса об административных проступках и правовыми позициями, сформированными в предыдущих постановлениях Пленума Конституционного суда, судья или полномочный орган (должностное лицо), рассматривающий жалобу или протест на постановление по делу об административном проступке, может принять решение, отягчающее положение лица, в отношении которого принято решение, только при наличии связанной с этим жалобы потерпевшего, должностного лица, предусмотренного статьей 43.2 Кодекса об административных проступках или протеста прокурора. Выход за пределы жалобы, поданной на решение об административном проступке, не допускается.

Поэтому, принятие решения, ухудшающего положение лица, в отношении которого принято постановление, при пересмотре постановления по делу об административном проступке по его жалобе может привести к отказу лица, определенного статьями 61.1.6 и 128 Кодекса об административных проступках, от реализации права обжалования постановления и как результат – к нарушению права на справедливое судебное разбирательство как гарантию принципа законности.

Наряду с вышеизложенным, Пленум Конституционного суда подчеркивает, что для достижения исполнения таких задач законодательства об административных проступках, как защита прав и свобод человека и гражданина, охрана их здоровья, общественной нравственности, собственности, общественной безопасности, окружающей среды и пр., обеспечения реализации принципов соответствующие органы, принимая решение о применении административного взыскания, должны строго соблюдать общие правила применения административного

взыскания, а также связанные с этим правовые позиции, сформированные в постановлениях Пленума Конституционного суда.

На основании вышеотмеченного Пленум Конституционного суда приходит к следующим выводам:

-в соответствии со статьей 6 Кодекса об административных проступках предмет рассмотрения жалобы на постановление полномочного органа (должностного лица) или суда по делу об административном проступке ограничивается данным постановлением;

-согласно смыслу статьи 135.2 Кодекса об административных проступках судья или полномочный орган (должностное лицо), рассматривающий жалобу или протест на постановление по делу об административном проступке, может принять решение, отягчающее положение лица, в отношении которого принято постановление, не по собственной инициативе, а только при наличии связанной с этим жалобы потерпевшего, должностного лица, предусмотренного в статье 43.2 данного Кодекса, или протеста прокурора.

При пересмотре постановления, принятого по жалобе лица, в отношении которого ведется производство по делу об административном проступке, принятие решения, влекущего ухудшение его состояния, не допускается;

– при принятии соответствующими органами решения о применении административного взыскания должны строго соблюдаться общие правила применения административного взыскания, а также связанные с этим правовые позиции, сформированные в постановлениях Пленума Конституционного суда.

Руководствуясь частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 60, 62, 63, 65-67 и 69 Закона Азербайджанской Республики “О Конституционном суде”, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

ПОСТАНОВИЛ:

1. В соответствии со статьей 6 Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступках предмет рас-

смотрения жалобы на постановление полномочного органа (должностного лица) или суда по делу об административном проступке ограничивается данным постановлением;

2. Согласно смыслу статьи 135.2 Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступках судья или полномочный орган (должностное лицо), рассматривающий жалобу или протест на постановление по делу об административном проступке, может принять решение, отягчающее положение лица, в отношении которого принято постановление, не по собственной инициативе, а только при наличии связанной с этим жалобы потерпевшего, должностного лица, предусмотренного в статье 43.2 данного Кодекса, или протеста прокурора.

При пересмотре постановления, принятого по жалобе лица, в отношении которого ведется производство по делу об административном проступке, принятие решения, влекущего ухудшение его состояния, не допускается;

3. При принятии соответствующими органами решения о применении административного взыскания должны строго соблюдаться общие правила применения административного взыскания, а также связанные с этим правовые позиции, сформированные в постановлениях Пленума Конституционного суда Азербайджанской Республики.

4. Постановление вступает в силу со дня опубликования.

5. Постановление опубликовать в газетах «Азербайджан», «Республика», «Халг газети», «Бакинский рабочий» и «Вестнике Конституционного суда Азербайджанской Республики».

6. Постановление является окончательным и не может быть отменено, изменено или официально истолковано ни одним органом или лицом.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA
MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN
Q Ə R A R I**

**Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin
109-1.1-ci maddəsinin Azərbaycan Respublikası
Mənzil Məcəlləsinin 110.1 və 110.3-cü maddələri
ilə əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair**

21 dekabr 2021-ci il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova (məruzəçi-hakim), Humay Əfəndiyeva, Rövşən İsmayılov, Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsinə, “Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 27.2 və 33-cü maddələrinə və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Daxili Nizamnaməsinin 39-cu maddəsinə müvafiq olaraq, xüsusi konstitusiyaya icraatının yazılı prosedur qaydasında keçirilən məhkəmə iclasında Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin müraciəti əsasında Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 109-1.1-ci maddəsinin Azərbaycan Respublikası Mənzil Məcəlləsinin 110.1 və 110.3-cü maddələri ilə əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair konstitusiyaya işinə baxdı.

İş üzrə hakim S.Salmanovanın məruzəsini, maraqlı subyektlərin nümayəndələri Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin hakimi İ.Şirinovun və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının şöbə müdiri M.Bazıqovun, mütəxəssislər Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının sədri

S.Hacıyevin, Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyi yanında Dövlət Vergi Xidmətinin rəis müavini S.Musayevanın mülahizələrini, ekspertlər Bakı Dövlət Universitetinin Hüquq fakültəsinin Mülki hüquq kafedrasının dosenti, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru S.Süleymanlının, Mülki proses və kommertiya hüququ kafedrasının dosenti, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru A.Mirzəyevanın rəylərini və iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

M Ü Ə Y Y Ə N E T D İ :

Bakı Apellyasiya Məhkəməsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiya Məhkəməsi) müraciət edərək Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin (bundan sonra – Mülki Məcəllə) 109-1.1-ci maddəsinin Azərbaycan Respublikası Mənzil Məcəlləsinin (bundan sonra – Mənzil Məcəlləsi) 110.1 və 110.3-cü maddələri ilə əlaqəli şəkildə şərh edilməsini xahiş etmişdir.

Müraciətdə göstərilmişdir ki, “Etalon İnşaat” Mənzil-Tikinti Kooperativi (bundan sonra – “Etalon İnşaat” MTK) 1 may 2006-cı il tarixində Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Hüquqi şəxslərin dövlət qeydiyyatı üzrə Bakı bölgə şöbəsi tərəfindən dövlət qeydiyyatına alınmışdır.

İ.Mehti 2019-cu ildə həmin MTK-da üzvlüyünə xitam verilməsi üçün Kooperativin nizamnaməsinə uyğun olaraq növbədənənkənar ümumi yığıncağın çağırılması təşəbbüsü ilə çıxış edərək digər üzvlərə – təsisçilərə rəsmi bildiriş göndərmişdir. Lakin yetərsay təmin olunmadığından ümumi yığıncağın keçirilməsi və onun MTK-nın üzvlüyündən könüllü çıxmaq istəyi baş tutmamışdır.

İ.Mehti MTK-nın digər üzvlərinə qarşı iddia ərizəsi ilə məhkəməyə müraciət edərək “Etalon İnşaat” MTK-nın üzvlüyündən çıxarılması barədə qətnamə qəbul edilməsini xahiş etmişdir.

Bakı şəhəri Nərimanov Rayon Məhkəməsinin 25 dekabr 2019-cu il tarixli qətnaməsi ilə iddia tələbi təmin edilmişdir.

Birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən iş müstəqil tələb irəli sürməyən üçüncü şəxs qismində cəlb edilmiş Azərbaycan

Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyi yanında Dövlət Vergi Xidməti Milli Gəlirlər Baş İdarəsinin Hüquqi Şəxslərin Dövlət Qeydiyyatı İdarəsi həmin qətnaməni apellyasiya qaydasında mübahisələndirmişdir.

Apellyasiya şikayəti onunla əsaslandırılmışdır ki, İ.Mehtinin hansı formada (məhkəmə qaydasında və ya ümumi yığıncağın qərarına əsasən) Mənzil-Tikinti Kooperativinin üzvlüyündən çıxarılmasından asılı olmayaraq, qanunvericiliyin tələbləri baxımından onlar tərəfindən həmin qərarın icrası mümkün deyildir. Belə ki, kooperativlərin fəaliyyət göstərməsi üçün ən azı beş üzvün olması tələb olduğundan, beş üzvü olan kooperativdən hər hansı üzvün çıxması və ya çıxarılması qüvvədə olan Mülki və Mənzil Məcəllələrinin tələbləri baxımından yolverilməzdir.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsi işə baxarkən belə qənaətə gəlmişdir ki, Mənzil Məcəlləsinin 110.3-cü maddəsindən fərqli olaraq, Mülki Məcəllənin kooperativlərlə bağlı münasibətləri tənzimləyən 109, 109-1, 109-2, 109-3, 109-4 və 112.1-ci maddələrində kooperativ üzvünün kooperativdən çıxmasını hər hansı qaydada məhdudlaşdıran və ya onu kooperativ üzvlərinin sayı (o cümlədən də zəruri təsis sayı) ilə şərtləndirən norma mövcud deyildir. Belə ki, Mənzil Məcəlləsinin 110.3-cü maddəsinə əsasən, qalan üzvlərin sayının beşdən az olmaması şərti ilə pay haqqını tam ödəmiş və ona ayrılmış yaşayış (qeyri-yaşayış) sahəsinə mülkiyyət hüququnu əldə etmiş mənzil-tikinti kooperativi üzvünün müvafiq sahəyə mülkiyyət hüququnu özündə saxlamaqla mənzil-tikinti kooperativindən çıxmaq hüququ vardır. Bu isə onu ifadə edir ki, iki Məcəllə arasında eyni məsələnin hüquqi tənzimlənməsində fərqlər mövcuddur.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsi, həmçinin hesab edir ki, Mülki Məcəllənin kooperativin yaradılmasını tənzimləyən 109-1.1-ci, eləcə də Mənzil Məcəlləsinin mənzil-tikinti kooperativlərinə üzvlük ilə bağlı məsələləri müəyyən edən 110.1-ci maddələrində kooperativlərin yaradılması (təsis olunması) üçün ən azı beş şəxsin iştirakının məcburiliyi, habelə Mənzil Məcəlləsinin 110.3-cü maddəsində kooperativ üzvlüyündən çıxmanın ən azı beş üzvün qalması ilə şərtləndirilməsi anlaşılan deyildir.

Göstərilənləri nəzərə alaraq, müraciətdən vahid məhkəmə təcrübəsinin formalaşdırılması məqsədi ilə Mülki Məcəllənin

109-1.1-ci maddəsinin Mənzil Məcəlləsinin 110.1 və 110.3-cü maddələri ilə əlaqəli şəkildə şərh edilməsi üçün Konstitusiya Məhkəməsinə müraciət etmək qərarına gəlmişdir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, müraciətdə qaldırılan məsələyə aydınlıq gətirilməsi üçün təşkilati-hüquqi forma olaraq kooperativlərin mahiyyətinin, digər hüquqi şəxslərdən fərqləndirən cəhətlərinin, eləcə də kooperativə üzvlüyə qəbul, üzvlükdən çıxarılma, habelə çıxma ilə bağlı münasibətləri tənzimləyən qanunvericilik normalarının açıqlanması zəruridir.

Qeyd edilməlidir ki, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının (bundan sonra – Konstitusiya) hüquqi şəxsin yaradılmasının və fəaliyyətinin həyata keçirilməsinin əsaslarını təsbit edən 58-ci maddəsinin I, II və III hissələrinə və 59-cu maddəsinin I hissəsinə əsasən, hər kəsin başqaları ilə birləşmək hüququ vardır. Hər kəs istənilən birlik, o cümlədən siyasi partiya, həmkarlar ittifaqı və digər ictimai birlik yaratmaq və ya mövcud birliyə daxil olmaq hüququna malikdir. Bütün birliklərin sərbəst fəaliyyətinə təminat verilir. Heç kəs hər hansı birliyə daxil olmağa və ya onun üzvlüyündə qalmağa məcbur edilə bilməz. Hər kəs öz imkanlarından, qabiliyyətindən və əmlakından sərbəst istifadə edərək təkbaşına və ya başqaları ilə birlikdə azad sahibkarlıq fəaliyyəti və ya qanunla qadağan edilməmiş digər iqtisadi fəaliyyət növü ilə məşğul ola bilər.

Göründüyü kimi, konstitusiya hüququ olan birləşmək hüququ könüllülük prinsipinə söykəndiyindən, özündə həm də hər hansı birlikdən könüllü çıxmaq hüququnu ehtiva edir.

Mülki Məcəllənin 109.1-ci maddəsinə əsasən, kooperativ fiziki və (və ya) hüquqi şəxslərin birgə fəaliyyət göstərmək üçün üzvlüyə əsaslanan könüllü birliyi olub iştirakçılarının maddi və başqa tələbatının onun üzvlərinin əmlak pay haqlarının birləşdirilməsi yolu ilə ödənilməsi məqsədilə yaradılır. Bu anlayışda kooperativin mahiyyətini xarakterizə edən, onu təşkilati-hüquqi forma olaraq digər hüquqi şəxslərdən fərqləndirən cəhətlər öz əksini tapmışdır. Qanunverici kooperativi hər hansı gəlir əldə etmək niyyəti olmadan, fiziki və ya hüquqi şəxslərin əsasən eyni (oxşar) olan şəxsi tələbat və maraqlarını təmin etmək məqsədi ilə könüllü şəkildə öz imkan və vəsaitlərini

birləşdirməklə yaratdıqları xüsusi növ hüquqi şəxs kimi müəyyən etmişdir.

Kooperativlərin ən geniş yayılmış növü olan mənzil-tikinti kooperativlərinin anlayışı Mənzil Məcəlləsinin 109.1-ci maddəsində müəyyən edilmişdir. Həmin maddəyə görə, yaşayış sahələrinə olan ehtiyacın ödənilməsi üçün üzvlərinin əmlak pay haqlarının birləşdirilməsi yolu ilə müvafiq binaların tikintisi və (və ya) yenidənqurulması, habelə müəyyən dövr ərzində kooperativ binada yaşayış və qeyri-yaşayış sahələrinin bu Məcəllənin 141-1-ci maddəsinə uyğun olaraq idarə edilməsi məqsədi ilə fiziki və (və ya) hüquqi şəxslərin üzvlüyə əsaslanan könüllü birliyi mənzil-tikinti kooperativləri hesab edilir.

Məhz üzvlərin konkret ehtiyacının (yaşayış sahəsinə olan tələbatın) təmin edilməsi məqsədilə yaradıldığı üçün mənzil-tikinti kooperativləri istehlak xarakterli olmaqla müəyyən müddətə təşkil edilir, nəzərdə tutulmuş məqsədə nail olunduğu halda kooperativin fəaliyyətinə son qoyulur.

Bununla bağlı Mənzil Məcəlləsinin 109.4 və 109.5-ci maddələrində qeyd edilir ki, mənzil-tikinti kooperativləri kooperativ binanın tikilməsi və (və ya) yenidən qurulması, həmin binada mövcud olan yaşayış və qeyri-yaşayış sahələrinin öz üzvləri arasında tam bölüşdürülməsi, üzvlərinin pay haqlarını tam həcmdə ödəmələri üçün tələb olunan müddətə yaradılırlar. Kooperativ binanın tikintisi və (və ya) yenidən qurulması tam başa çatdıqdan və həmin binada mövcud olan yaşayış və qeyri-yaşayış sahələrinin ümumi sayının əlli faizindən çoxuna mülkiyyət hüququ bu Məcəllə, Mülki Məcəllə və digər qanunlar ilə müəyyən olunmuş qaydada mənzil-tikinti kooperativinin üzvlərinə keçdikdən sonra bir ay ərzində mənzil-tikinti kooperativinin qanunla müəyyən olunmuş qaydada ləğvi və ya mənzil mülkiyyətçilərinin müştərək cəmiyyətinə çevrilməsi barədə qərar qəbul edilərək, hüquqi şəxslərin dövlət qeydiyyatı haqqında qanunvericiliyə uyğun olaraq zəruri tədbirlər görülməlidir.

Mənzil-tikinti kooperativinə üzvlüklə bağlı digər məsələlər Mülki Məcəllənin kooperativlər haqqında müvafiq müddəaları ilə tənzimlənir (Mənzil Məcəlləsinin 110.5-ci maddəsi).

Kooperativin üzvlüyünə daxilolma şərtləri (yaş həddi və müəyyən vəzifələrin yerinə yetirilməsi) Mülki Məcəllənin

109-2.1-ci maddəsində göstərilmişdir. Kooperativin nizamnaməsini qəbul edən və nizamnamə ilə müəyyənləşdirilmiş qaydada və həcmdə üzvlük haqqı və əmlak pay haqqı ödəyən 16 yaşına çatmış fiziki şəxslər və (və ya) hüquqi şəxslər kooperativin üzvü ola bilərlər.

Kooperativin üzvlüyünə qəbul, üzv olmaq istəyən şəxsin kooperativə rəsmi müraciəti əsasında nizamnamə ilə müəyyənləşdirilmiş qaydada həyata keçirilir (Mülki Məcəllənin 109-3-cü maddəsi).

Qeyd edilməlidir ki, kooperativ üzvlüyünə qəbul və üzvlükdən çıxarılma kooperativ üzvlərinin ümumi yığıncağının müvafiq qərarı əsasında mümkündür. Belə ki, Mülki Məcəllənin kooperativdə idarəetmə qaydalarını tənzimləyən 111-ci maddəsinə əsasən, kooperativin ali idarəetmə orqanı onun üzvlərinin ümumi yığıncağıdır. Həmin maddədə ümumi yığıncağın müstəsna səlahiyyətləri də müəyyən edilmişdir ki, bunlardan biri də kooperativ üzvlərini qəbul etmək və çıxarmaqdır.

Mülki Məcəllənin 112.2-ci maddəsinə uyğun olaraq, kooperativin üzvü kooperativin nizamnaməsi ilə ona həvalə olunmuş vəzifələri icra etmədikdə və ya lazımınca icra etmədikdə, habelə kooperativin nizamnaməsi ilə nəzərdə tutulan başqa hallarda ümumi yığıncağın qərarı ilə kooperativdən çıxarıla bilər. Kooperativdən çıxarılmış kooperativ üzvünün bu Məcəllənin 112.1-ci maddəsinə uyğun olaraq, payını və kooperativin nizamnaməsində nəzərdə tutulan digər ödənişləri almaq hüququ vardır.

Nəzərə alınmalıdır ki, kooperativ üzvlüyündən çıxarmadan fərqli olaraq üzvlükdən çıxma kooperativ üzvünün azad iradə ifadəsi kimi müəyyən edilmişdir. Bu, ilk növbədə, ictimai münasibətlərin, o cümlədən mülki münasibətlərin tənzimlənməsində təməl qayda və prinsipləri müəyyən edən Konstitusiyadan irəli gəlir.

Həmçinin Mülki Məcəllənin kooperativ üzvlərinin hüquq və vəzifələrini müəyyən edən 109-4-cü maddəsi ilə kooperativə daxil olmaq və könüllü qaydada kooperativdən çıxmaq əsas hüquqlardan biri kimi təsbit edilmişdir.

Həmin Məcəllənin 112.1-ci maddəsinə görə də kooperativ üzvünün kooperativdən çıxmaq ixtiyarı vardır.

Qeyd olunan qanunvericilik normalarından görünür ki, kooperativ üzvlüyündən çıxma hər hansı şərtlə məhdudlaşdırılmamışdır. Kooperativ fiziki və (və ya) hüquqi şəxslərin birgə fəaliyyət göstərmək üçün üzvlüyə əsaslanan könüllü birliyi olduğundan, qanunvericilikdə onun üzvlərinin də kooperativdən azad şəkildə çıxma biləcəyi nəzərdə tutulmuşdur.

Nəticə etibarlı ilə, Mülki Məcəllənin 5.3 və 560-cı maddələrinə uyğun olaraq, sui-istifadə olunmaması şərtilə, kooperativ üzvləri kooperativdən azad şəkildə çıxmaq hüququna malikdirlər.

Bu halda ona payının dəyəri ödənilməli və ya payına uyğun əmlak verilməli, habelə kooperativin nizamnaməsində nəzərdə tutulan digər ödənişlər verilməlidir. Kooperativin çıxan üzvünə payın dəyərinin ödənilməsi və ya başqa əmlakın verilməsi, əgər kooperativin nizamnaməsində ayrı qayda nəzərdə tutulmayıbsa, maliyyə ili qurtardıqdan və kooperativin maliyyə hesabatları təsdiq edildikdən sonra həyata keçirilir.

Kooperativdə üzvlüyə könüllü qaydada xitam verilməsinin digər əsası – payın və ya onun bir hissəsinin kooperativin digər üzvünə verilməsi Mülki Məcəllənin 112.3-cü maddəsi ilə müəyyən edilmişdir.

Göründüyü kimi, payın və digər ödənişlərin təqdim edildiyi andan hüquqi baxımdan şəxsin kooperativ üzvlüyündən çıxması halı baş vermiş olur.

Beləliklə, yuxarıda istinad edilən mülki qanunvericiliyin müddəaları ilə kooperativin üzvlüyünə xitam verilməsinin səbəblərindən asılı olmayaraq, belə xitamın verilməsi kooperativin idarəetmə orqanlarının (idarə heyəti və s.) deyil, kooperativ üzvlərinin ümumi yığıncağının səlahiyyətlərinə aid edilmişdir (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun N.Babayevin şikayəti üzrə 2011-ci il 28 dekabr tarixli Qərarı).

Kooperativ üzvü isə kooperativdən çıxmaq niyyətini təsisçilərə deyil, kooperativ üzvlərinin ümumi yığıncağına bildirməlidir. Ümumi yığıncağın diskresion səlahiyyəti olaraq “kooperativ üzvlərini qəbul etmək və çıxarmaq” səlahiyyəti həm kooperativ üzvünün ona həvalə olunmuş vəzifələri icra etmədikdə və ya lazımınca icra etmədikdə çıxarılmasını, həm də kooperativ üzvünün könüllü iradəsi olduğu təqdirdə onun çıxarılmasını ehtiva edir.

Müraciətedənin qənaətinə görə, təcrübədə kooperativ üzvünün kooperativdən könüllü şəkildə çıxmaq hüququnun realizəsinə maneə yaradan və qeyri-müəyyənliyə səbəb olan məsələ Mülki Məcəllənin kooperativin yaradılmasını tənzimləyən 109-1.1-ci maddəsi ilə kooperativlərin yaradılması (təsis olunması) üçün ən azı beş şəxsin iştirakının məcburiliyi, Mənzil Məcəlləsinin 110.1 və 110.3-cü maddələrinə əsasən isə artıq yaradılmış mənzil-tikinti kooperativinin sonradan üzvlərinin sayının beşdən az olmasının yolverilməzliyi ilə bağlı qaydalardır.

Bununla bağlı qeyd edilməlidir ki, kooperativin yaradılması və fəaliyyət göstərməsi üçün üzvlərin sayının beşdən az olmaması tələbi onunla izah olunur ki, kooperativ üzvlüyə əsaslanan və üzvlərin ehtiyaclarının qarşılınması məqsədini daşıyan təşkilati-hüquqi formadır. Bu səbəbdən qanunverici ən azından müəyyən sayda şəxslərin birliyinin kooperativ kimi tanınmasını mümkün hesab etmişdir. Yəni ən azından beş sayda şəxsin tələbatlarının təmin edilməsi üçün toplaşması mütləqdir ki, kooperativ olaraq tanınsınlar və fəaliyyət göstərə bilsinlər.

Mənzil-tikinti kooperativləri hüquqi şəxs olaraq üzvlərin yaşayış sahəsinə olan ehtiyaclarını təmin etməyi hədəf aldıkları üçün, Mənzil Məcəlləsinin 110.1-ci maddəsində mənzil-tikinti kooperativinin üzvlərinin maksimal sayı da müəyyən edilmişdir. Bu maddəyə əsasən, mənzil-tikinti kooperativinin üzvlərinin sayı beşdən az, lakin kooperativin inşa etdiyi çoxmənzilli binada yaşayış və inşası nəzərdə tutulduğu hallarda qeyri-yaşayış sahələrinin sayından çox ola bilməz. Məqsədi məhz üzvlərin yaşayış sahəsinə olan ehtiyacı təmin etmək olduğundandır ki, Mənzil Məcəlləsində bu məqsədə nail olunduğu halda kooperativin mövcudluğuna son qoyulması istiqamətində müvafiq tədbirlərin görülməsi zərurəti də təsbit edilmişdir (Mənzil Məcəlləsinin 109.5-ci maddəsi).

Həmin səbəbdən mənzil-tikinti kooperativi üzvlərinin sayının beşdən az olması və bunun daimi xarakter alması özlüyündə hüquqi şəxs olaraq mənzil-tikinti kooperativi üçün qanunvericiliyə zidd vəziyyətin yaranmasını ifadə edir. Belə halın mövcudluğu Mülki Məcəllənin 59.2.3-cü maddəsinə uyğun olaraq kooperativin ləğvinin bir səbəbini təşkil edir. Qeyd edilən maddəyə əsasən, qanunvericiliyin davamlı şəkildə pozulması hüquqi

şəxsin ləğvi səbəblərindən biri kimi çıxış edir. Lakin bu qayda (hüquqdan sui-istifadə halı istisna olmaqla) kooperativ üzvünün könüllü şəkildə kooperativdən çıxmaq hüququnun məhdudlaşdırılması əsası kimi çıxış edə bilməz.

Beləliklə, Mülki Məcəllənin 109-1.1-ci maddəsinin, habelə Mənzil Məcəlləsinin 110.1 və 110.3-cü maddələrinin əlaqəli şəkildə təhlili bu nəticəyə gəlməyə əsas verir ki, qeyd edilən maddələrdə nəzərdə tutulmuş qaydalar heç bir halda mənzil-tikinti kooperativinin üzvünün kooperativdən çıxmaq hüququnu məhdudlaşdıran şərt kimi təfsir edilə bilməz. Əks yanaşma Konstitusiyanın 58-ci maddəsinin III hissəsində və Mülki Məcəllənin 6-cı maddəsində təsbit olunan prinsiplərə zidd olardı.

Belə ki, Konstitusiyanın 58-ci maddəsinin III hissəsində əks olunmuş könüllülük (heç kəsin hər hansı birliyə daxil olmağa və onun üzvlüyündə qalmağa məcbur edilə bilməməsi) və Mülki Məcəllənin 6-cı maddəsində sadalanan mülki hüquq subyektlərinin iradə sərbəstliyi, mülki hüquqların maneəsiz həyata keçirilməsinə şərait yaradılması prinsipləri mülki dövrüyyənin və mülki hüquq münasibətləri iştirakçılarının maraqlarının təmin edilməsinə, sərbəst seçim etmək imkanının əsassız məhdudlaşdırılmasının qarşısının alınmasına xidmət edir.

Qeyd edildiyi kimi, Mülki Məcəllənin 109-1.1-ci, Mənzil Məcəlləsinin 110.1 və 110.3-cü maddələrinin "kooperativ beşdən az olmayan fiziki və (və ya) hüquqi şəxslər tərəfindən yaradılır", "mənzil-tikinti kooperativinin üzvlərinin sayı beşdən az ola bilməz", "qalan üzvlərin sayının beşdən az olmaması şərti ilə kooperativ üzvünün kooperativdən çıxmaq hüququ var" müddəaları kooperativin yaradılması və fəaliyyət göstərməsinin təmin edilməsinə yönələn ümumi tələbləri (göstərişləri) ifadə edir. Bu səbəbdən beşdən az üzvü olan birlik kooperativ formasında yaradıla bilməz. Üzvlüyə xitam verilmə zamanı kooperativ üzvlərinin sayı beşdən az qaldığı halda isə kooperativ ləğv edilməli və ya yenidən təşkil edilməlidir.

Bununla belə, kooperativ üzvünün kooperativdən çıxma barədə ərizəsinə kooperativdə əqləbatan müddətdə baxılmadığı təqdirdə o, məhkəməyə müraciət edə bilər. Bu halda cavabdeh qismində digər kooperativ üzvləri deyil, birbaşa hüquqi şəxs olaraq kooperativin özü göstərilməlidir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu bir daha vurğulayır ki, kooperativin yaradılması zamanı qarşıya qoyulmuş məqsədə nail olunmuşsa, o cümlədən mənzil-tikinti kooperativi halında binanın inşası başa çatmışsa, həmin kooperativ mövcud və təsdiq olunmuş balans və maliyyə vəziyyətinə görə hər bir üzvə düşən pay müəyyən edilib verilərək ləğv edilməli və ya mənzil mülkiyyətçilərinin müştərək cəmiyyətinə çevrilməsi barədə qərar qəbul edilərək, hüquqi şəxslərin dövlət qeydiyyatı haqqında qanunvericiliyə uyğun olaraq zəruri tədbirlər görülməlidir.

Qeyd olunanlara əsasən Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakı nəticələrə gəlir:

– Konstitusiyanın 58-ci maddəsinə, Mülki Məcəllənin 109-4.1.1 və 112.1-ci maddələrinə uyğun olaraq, hər kəs könüllülük prinsipi əsasında, qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydada kooperativə daxil olmaq və kooperativdən çıxmaq hüququna malikdir;

– Mülki Məcəllənin 109-1.1-ci maddəsinin "kooperativ beşdən az olmayan fiziki və (və ya) hüquqi şəxslər tərəfindən yaradılır" və Mənzil Məcəlləsinin 110.1-ci maddəsinin "mənzil-tikinti kooperativinin üzvlərinin sayı beşdən az ola bilməz" müddəaları təşkilati-hüquqi formasına görə kooperativin yaradılmasına və fəaliyyət göstərməsinə yönələn ümumi tələbdir. Beşdən az üzvü olan hüquqi şəxs mənzil-tikinti kooperativi formasında yaradıla və ya fəaliyyətini davam etdirə bilməz;

– Mülki Məcəllənin 111.3.3-cü maddəsinə müvafiq olaraq, kooperativ üzvlərini kooperativə qəbul etmək və çıxarmaq kooperativ üzvlərinin ümumi yığıncağının müstəsna səlahiyyətinə aiddir. Bu səlahiyyət kooperativ üzvünün könüllü qaydada kooperativdən çıxarılmasını da ehtiva edir;

– kooperativin yaradılması zamanı qarşıya qoyulan məqsədə nail olunduqda, Mənzil Məcəlləsinin 109.5-ci maddəsinin tələbinə görə, kooperativin qanunla müəyyən olunmuş qaydada ləğvi və ya mənzil mülkiyyətçilərinin müştərək cəmiyyətinə çevrilməsi barədə qərar qəbul edilərək, hüquqi şəxslərin dövlət qeydiyyatı haqqında qanunvericiliyə uyğun olaraq zəruri tədbirlər görülməlidir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsini, "Konstitusiya Məhkəməsi haqqında" Azərbaycan

Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

QƏRARA ALDI:

1. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 58-ci maddəsinə, Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 109-4.1.1 və 112.1-ci maddələrinə uyğun olaraq, hər kəs könüllülük prinsipi əsasında, qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydada kooperativə daxil olmaq və kooperativdən çıxmaq hüququna malikdir.

2. Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 109-1.1-ci maddəsinin "kooperativ beşdən az olmayan fiziki və (və ya) hüquqi şəxslər tərəfindən yaradılır" və Azərbaycan Respublikası Mənzil Məcəlləsinin 110.1-ci maddəsinin "mənzil-tikinti kooperativinin üzvlərinin sayı beşdən az ola bilməz" müddəaları təşkilati-hüquqi formasına görə kooperativin yaradılmasına və fəaliyyət göstərməsinə yönələn ümumi tələbdir. Beşdən az üzvü olan hüquqi şəxs mənzil-tikinti kooperativi formasında yaradıla və ya fəaliyyətini davam etdirə bilməz.

3. Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 111.3.3-cü maddəsinə müvafiq olaraq, kooperativ üzvlərini kooperativə qəbul etmək və çıxarmaq kooperativ üzvlərinin ümumi yığıncağının müstəsna səlahiyyətinə aiddir. Bu səlahiyyət kooperativ üzvünün könüllü qaydada kooperativdən çıxarılmasını da ehtiva edir.

4. Kooperativin yaradılması zamanı qarşıya qoyulan məqsədə nail olunduqda, Azərbaycan Respublikası Mənzil Məcəlləsinin 109.5-ci maddəsinin tələbinə görə, kooperativin qanunla müəyyən olunmuş qaydada ləğvi və ya mənzil mülkiyyətçilərinin müştərək cəmiyyətinə çevrilməsi barədə qərar qəbul edilərək, hüquqi şəxslərin dövlət qeydiyyatı haqqında qanunvericiliyə uyğun olaraq zəruri tədbirlər görülməlidir.

5. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

6. Qərar "Azərbaycan", "Respublika", "Xalq qəzeti", "Bakinski raboçi" qəzetlərində və "Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı"nda dərc edilsin.

7. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

ИМЕНЕМ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**ПОСТАНОВЛЕНИЕ
ПЛЕНУМА КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ****О толковании статьи 109-1.1 Гражданского кодекса
Азербайджанской Республики во взаимосвязи со статьями
110.1 и 110.3 Жилищного кодекса Азербайджанской
Республики****21 декабря 2021 года****город Баку**

Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики в составе Фархада Абдуллаева (председатель), Соны Салмановой (судья-докладчик), Умай Эфендиевой, Ровшана Исмаилова, Джейхуна Гараджаева, Рафаэля Гваладзе, Махира Мурадова, Исы Наджафова и Кямрана Шафиева,

с участием секретаря суда Фараида Алиева,

в соответствии с частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 27.2 и 33 Закона Азербайджанской Республики «О Конституционном суде» и статьей 39 Внутреннего устава Конституционного суда Азербайджанской Республики на основании обращения Бакинского апелляционного суда рассмотрел в судебном заседании, проведенном в порядке письменной процедуры особого конституционного производства, конституционное дело о толковании статьи 109-1.1 Гражданского кодекса Азербайджанской Республики во взаимосвязи со статьями 110.1 и 110.3 Жилищного кодекса Азербайджанской Республики.

Изучив и обсудив доклад судьи С.Салмановой по делу, суждения представителей заинтересованных субъектов – судьи Бакинского апелляционного суда И.Ширинова и заведующего отделом Аппарата Милли Меджлиса Азербайджанской Республики М.Базыгова, специалистов – председателя Гражданской

коллегии Верховного суда Азербайджанской Республики С.Гаджиева, заместителя начальника Государственной налоговой службы при Министерстве экономики Азербайджанской Республики С.Мусаевой, мнения экспертов – доцента кафедры гражданского права юридического факультета Бакинского государственного университета, доктора философии по праву С.Сулейманлы, доцента кафедры гражданского процесса и коммерческого права, доктора философии по праву А.Мирзоевой и материалы дела, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

У С Т А Н О В И Л :

Бакинский апелляционный суд обратился в Конституционный суд Азербайджанской Республики (далее – Конституционный суд) с просьбой дать толкование статьи 109-1.1 Гражданского кодекса Азербайджанской Республики (далее – Гражданский кодекс) во взаимосвязи со статьями 110.1 и 110.3 Жилищного кодекса Азербайджанской Республики (далее – Жилищный кодекс).

В обращении указано, что 1 мая 2006 года Бакинский региональный отдел по государственной регистрации юридических лиц Министерства юстиции Азербайджанской Республики осуществил государственную регистрацию Жилищно-строительного кооператива “Эталон Иншаат” (далее – ЖСК “Эталон Иншаат”).

В 2019 году И.Мехти, выступив в соответствии с уставом кооператива с инициативой созыва внеочередного общего собрания для прекращения своего членства в ЖСК, направил другим членам – учредителям официальное уведомление. Однако из-за отсутствия кворума проведение общего собрания и его желание добровольного выхода из ЖСК не состоялись.

И.Мехти, обратился в суд с исковым заявлением против других членов ЖСК с просьбой принять решение об исключении его из ЖСК “Эталон Иншаат”.

Решением Наримановского районного суда города Баку от 25 декабря 2019 года исковое требование было удовлетворено.

Управление государственной регистрации юридических лиц Главного управления национальных доходов Государственной налоговой службы при Министерстве экономики Азербайджанской Республики, привлеченное судом первой инстанции к делу в качестве третьего лица, не выдвинувшего самостоятельных требований, оспорило данное решение в апелляционном порядке.

Апелляционная жалоба была обоснована тем, что независимо от того, в какой форме И.Мехти исключается из жилищно-строительного кооператива (в судебном порядке или на основании решения общего собрания), исполнение ими данного решения с точки зрения требований законодательства невозможно. Так, поскольку для деятельности кооперативов требуется участие не менее пяти членов, выход или исключение одного из них из кооператива, насчитывающего пять членов, недопустимо с точки зрения требований действующих Гражданского и Жилищного кодексов.

Бакинский апелляционный суд при рассмотрении дела пришел к такому выводу, что в отличие от статьи 110.3 Жилищного кодекса, в статьях 109, 109-1, 109-2, 109-3, 109-4 и 112.1 Гражданского кодекса, регулирующих отношения, связанные с кооперативами, нет нормы, ограничивающей в том или ином порядке выход члена кооператива из него или обуславливающей его количеством членов (в том числе необходимым количеством учредителей) кооператива. Так, на основании статьи 110.3 Жилищного кодекса, член жилищно-строительного кооператива, который полностью внес паевой взнос и получил право собственности на выделенное ему жилое (нежилое) помещение, вправе выйти из жилищно-строительного кооператива с сохранением за ним права собственности на соответствующее помещение, при условии, что количество оставшихся членов будет не менее чем пять. А это означает, что между двумя кодексами существуют различия в правовом регулировании одного и того же вопроса.

Бакинский апелляционный суд также считает, что обязательность участия не менее пяти членов для образования (учреждения) кооперативов в статье 109-1.1 Гражданского кодекса, регуливающей образование кооператива, и статье 110.1 Жилищного кодекса, определяющей вопросы, связанные с членством в

жилищно-строительных кооперативах, а также обусловленность выхода из кооператива тем, что количество оставшихся членов будет не менее чем пять, в статье 110.3 Жилищного кодекса остаются непонятными.

Учитывая вышеотмеченное, обратившийся в целях формирования единой судебной практики решил обратиться в Конституционный суд для толкования статьи 109-1.1 Гражданского кодекса во взаимосвязи со статьями 110.1 и 110.3 Жилищного кодекса.

Пленум Конституционного суда считает, что для внесения ясности в поставленный в обращении вопрос необходимо раскрыть сущность кооперативов как организационно-правовой формы, особенности, отличающие их от других юридических лиц, и законодательные нормы, регулирующие отношения, связанные с принятием в кооператив, исключением, а также выходом из кооператива.

Следует отметить, что на основании частей I, II и III статьи 58 и части I статьи 59 Конституции Азербайджанской Республики (далее – Конституция), закрепляющих основы образования и деятельности юридического лица, каждый имеет право объединяться с другими. Каждый вправе создавать любое объединение, в том числе политическую партию, профессиональный союз и другое общественное объединение, или вступить в существующее объединение. Свободная деятельность всех объединений гарантируется. Никто не может быть принужден вступать в какое-либо объединение или оставаться его членом. Каждый может, свободно используя свои возможности, способности и имущество, отдельно или совместно с другими заниматься предпринимательской или иной не запрещенной законом экономической деятельностью.

Как видно, право на объединение, являясь конституционным правом, опирается на принцип добровольности, поэтому включает в себя также право добровольного выхода из того или иного объединения.

На основании статьи 109.1 Гражданского кодекса, кооператив, являясь добровольным объединением физических и (или) юридических лиц на основе членства для совместной деятельности, создается в целях удовлетворения материальных и иных

потребностей участников путем объединения его членами имущественных паевых взносов. В этом понятии нашли отражение особенности, характеризующие сущность кооператива и отличающие его как организационно-правовую форму от других юридических лиц. Законодатель определил кооператив как особый вид юридического лица, созданный физическими и юридическими лицами путем добровольно объединения своих возможностей и средств в целях удовлетворения в основном одинаковых (схожих) личных потребностей и интересов без намерения получить тот или иной доход.

Понятие жилищно-строительных кооперативов, являющихся наиболее широко распространенным видом кооперативов, определено в статье 109.1 Жилищного кодекса. Согласно данной статье, жилищно-строительным кооперативом признается добровольное объединение физических и (или) юридических лиц на основе членства в целях строительства и (или) реконструкции соответствующих зданий путем объединения имущественных паевых взносов его членов для удовлетворения потребностей в жилых помещениях в соответствии со статьей 141-1 настоящего Кодекса, а также управления жилыми и нежилыми помещениями в кооперативном здании в течение определенного периода.

Поскольку жилищно-строительные кооперативы образуются именно в целях удовлетворения конкретной потребности членов (потребности в жилье), они носят потребительский характер, организуются на определенный период, и после достижения намеченной цели деятельность кооператива прекращается.

В этом контексте, в статьях 109.4 и 109.5 Жилищного кодекса отмечается, что жилищно-строительные кооперативы создаются на период, который требуется для строительства и (или) реконструкции кооперативного здания, полного распределения между своими членами жилых и нежилых помещений в данном здании, выплаты в полном размере паевых взносов их членов. После полного завершения строительства и (или) реконструкции кооперативного здания и перехода к членам жилищно-строительного кооператива в установленном настоящим Кодексом, Гражданским кодексом и иными законами порядке права собственности на более пятидесяти процентов общего

количества жилых и нежилых помещений в данном здании в течение одного месяца принимается решение о ликвидации жилищно-строительный кооператива в установленном законом порядке или преобразовании в товарищество собственников жилья и предпринимаются необходимые меры в соответствии с законодательством о государственной регистрации юридических лиц.

Другие вопросы, связанные с членством в жилищно-строительном кооперативе, регулируются соответствующими положениями Гражданского кодекса о кооперативах (статья 110.5 Жилищного кодекса).

Условия вступления в кооператив (возрастной предел и выполнение определенных обязанностей) указаны в статье 109-2.1 Гражданского кодекса. Членами кооператива могут быть физические и (или) юридические лица, принимающие устав кооператива, внесшие в установленном уставом порядке и объеме членский взнос и имущественный паевой взнос, достигшие возраста 16 лет.

Прием в членство в кооперативе осуществляется в установленном уставом порядке по официальному обращению к кооперативу лица, желающего стать членом (статья 109-3 Гражданского кодекса).

Следует отметить, что принятие и исключение членов кооператива возможно на основании соответствующего решения общего собрания членов кооператива. Так, на основании статьи 111 Гражданского кодекса, регулирующей правила управления в кооперативе, высшим органом управления кооперативом является общее собрание его членов. В данной статье также определены исключительные компетенции общего собрания, одна из которых заключается в принятии и исключении членов кооператива.

В соответствии со статьей 112.2 Гражданского кодекса член кооператива может быть исключен из кооператива по решению общего собрания в случае неисполнения или ненадлежащего исполнения обязанностей, возложенных на него уставом кооператива, а также в других случаях, предусмотренных уставом кооператива. Член кооператива, исключенный из него, имеет право на получение пая и других выплат, предусмотренных

уставом кооператива, в соответствии со статьей 112.1 настоящего Кодекса.

Следует учесть, что в отличие от исключения из кооператива выход из членства определен как свободное волеизъявление члена кооператива. Это, в первую очередь, вытекает из Конституции, определяющей основополагающие правила и принципы в регулировании общественных отношений, в том числе гражданских отношений.

Кроме того, статьей 109-4 Гражданского кодекса, устанавливающей права и обязанности членов кооператива, вступление в кооператив и добровольный выход из него закреплены как одно из основных прав.

Член кооператива вправе выйти из кооператива также согласно статье 112.1 данного Кодекса.

Из вышеотмеченных законодательных норм следует, что выход из кооператива не ограничивается теми или иными условиями. Поскольку кооператив является добровольным объединением физических и (или) юридических лиц на основе членства для осуществления совместной деятельности, в законодательстве предусмотрена возможность свободного выхода его членов из кооператива.

В итоге в соответствии со статьями 5.3 и 560 Гражданского кодекса члены кооператива вправе свободно выйти из кооператива при отсутствии злоупотребления.

В этом случае ему должна быть выплачена стоимость пая или выдано имущество, соответствующее его паю, а также осуществлены другие выплаты, предусмотренные уставом кооператива. Выплата стоимости пая или выдача другого имущества выходящему члену кооператива производится по окончании финансового года и утверждении финансовыми отчетами кооператива, если иное не предусмотрено уставом кооператива.

Еще одно основание добровольного прекращения членства в кооперативе – передача своего пая или его части другому члену кооператива – установлено статьей 112.3 Гражданского кодекса.

Как видно, факт выхода лица из кооператива с юридической точки зрения имеет место с момента предоставления пая и других выплат.

Таким образом, независимо от оснований прекращения членства в кооперативе вышеотмеченными положениями гражданского законодательства, такое прекращении отнесено к полномочиям общего собрания членов, а не органов управления кооператива (правления и т.д.) (Постановление Пленума Конституционного суда по жалобе Н.Бабаева от 28 декабря 2011 года).

А член кооператива должен уведомить о намерении выйти из него общее собрание членов, а не учредителей кооператива. Полномочие “принимать и исключать членов кооператива”, являясь дискреционным полномочием общего собрания, включает как исключение члена кооператива в случае неисполнения или ненадлежащего исполнения возложенных на него обязанностей, так и исключение на основе свободного волеизъявления члена кооператива.

По мнению обратившегося, вопрос, препятствующий реализации на практике права члена кооператива на добровольный выход из него и вызывающий неопределенность, заключается в правилах, связанных с обязательностью участия не менее пяти лиц для образования (учреждения) кооперативов по статье 109-1.1 Гражданского кодекса, регулирующей образование кооператива, и недопустимостью участия впоследствии менее пяти членов уже образованного жилищно-строительного кооператива на основании статей 110.1 и 110.3 Жилищного кодекса.

В связи с этим следует отметить, что требование участия не менее пяти членов для образования и деятельности кооператива объясняется тем, что кооператив является организационно-правовой формой на основе членства, преследующей цель удовлетворения потребностей его членов. Поэтому законодатель счел возможным признать в качестве кооператива объединение наименьшего определенного количества лиц. То есть, необходимо, чтобы по меньшей мере пять человек собрались для удовлетворения своих потребностей, в этом случае они признаются кооперативом и могут осуществлять деятельность.

Поскольку цель жилищно-строительных кооперативов как юридических лиц, заключается в удовлетворении потребностей членов в жилье, в статье 110.1 Жилищного кодекса установлено также максимальное количество членов жилищно-строительного

кооператива. На основании данной статьи количество членов жилищно-строительного кооператива не может быть менее чем пять, но не должно превышать количество жилых помещений или нежилых помещений, если предусмотрено их строительство в строящемся со стороны кооператива многоквартирном здании. Поскольку цель заключается в удовлетворении потребностей членов в жилье, в Жилищном кодексе также закреплена необходимость принятия соответствующих мер по ликвидации кооператива при достижении данной цели (статья 109.5 Жилищного кодекса).

Поэтому если количество членов жилищно-строительного кооператива меньше пяти, и это носит постоянный характер, то данный факт сам по себе означает возникновение противоречащей законодательству ситуации для жилищно-строительного кооператива как юридического лица. Наличие такого факта в соответствии со статьей 59.2.3 Гражданского кодекса является одной из причин ликвидации кооператива. На основании отмеченной статьи систематическое нарушение законодательства выступает в качестве одной из причин ликвидации юридического лица. Однако данный порядок (за исключением факта злоупотребления правом) не может являться основанием ограничения права члена кооператива на добровольный выход из него.

Таким образом, анализ статьи 109-1.1 Гражданского кодекса, а также статей 110.1 и 110.3 Жилищного кодекса в их взаимосвязи позволяет прийти к такому выводу, что правила, предусмотренные в отмеченных статьях, ни в коем случае не могут истолковываться как условие, ограничивающее право члена жилищно-строительного кооператива на выход из кооператива. Иной подход противоречил бы принципам, закрепленным в части III статьи 58 Конституции и статье 6 Гражданского кодекса.

Так, отраженный в части III статьи 58 Конституции принцип добровольности (никто не может быть принужден вступать в какое-либо объединение или оставаться его членом) и перечисленные в статье 6 Гражданского кодекса принципы свободы волеизъявления субъектов гражданского права, создания условий для беспрепятственного осуществления гражданских прав служат обеспечению гражданского оборота и интересов участ-

ников гражданских правоотношений, предотвращению необоснованного ограничения возможности свободного выбора.

Как уже отмечалось, положения "кооператив образуется не менее, чем пятью физическими и (или) юридическими лицами", "количество членов жилищно-строительного кооператива не может быть менее чем пять", "член кооператива вправе выйти из него при условии, что количество оставшихся членов будет не менее, чем пять" статьи 109-1.1 Гражданского кодекса, статей 110.1 и 110.3 Жилищного кодекса отражают общие требования (указания), направленные на образование и обеспечение деятельности кооператива. Поэтому объединение с участием менее пяти членов не может быть образовано в форме кооператива. Если при прекращении членства количество оставшихся членов окажется менее, чем пять, кооператив должен быть ликвидирован или реорганизован.

В то же время если заявление члена кооператива о выходе из него не будет рассмотрено в кооперативе в разумный срок, он может обратиться в суд. При этом в качестве ответчика должен быть указан непосредственно сам кооператив, как юридическое лицо, а не другие члены кооператива.

Пленум Конституционного суда еще раз подчеркивает, что после достижения цели, поставленной в ходе образования кооператива, в том числе полного завершения строительства здания как жилищно-строительного кооператива, определения и предоставления пая, причитающегося каждому члену в зависимости от имеющегося и утвержденного баланса и финансового положения, принимается решение о ликвидации данного кооператива или преобразовании его в товарищество собственников жилья и предпринимаются необходимые меры в соответствии с законодательством о государственной регистрации юридических лиц.

На основании вышеотмеченного Пленум Конституционного суда приходит к следующим выводам:

– в соответствии со статьей 58 Конституции, статьями 109-4.1.1 и 112.1 Гражданского кодекса каждый вправе на основе принципа добровольности в предусмотренном законодательством порядке вступать в кооператив и выйти из него;

– положения "кооператив образуется не менее чем пятью физическими и (или) юридическими лицами" статьи 109-1.1 Гражданского кодекса и "количество членов жилищно-строительного кооператива не может быть менее чем пять" статьи 110.1 Жилищного кодекса являются общим требованием, направленным на образование и деятельность кооператива в связи с его организационно-правовой формой. Юридическое лицо, количество членов которого менее пяти, не может быть образовано или продолжать свою деятельность в форме жилищно-строительного кооператива;

– в соответствии со статьей 111.3.3 Гражданского кодекса принятие и исключение членов кооператива относится к исключительной компетенции общего собрания членов кооператива. Данная компетенция распространяется также на исключение члена кооператива в добровольном порядке;

– согласно требованию статьи 109.5 Жилищного кодекса после достижения цели, поставленной в ходе образования кооператива, принимается решение о ликвидации кооператива в установленном законом порядке или преобразовании его в товарищество собственников жилья и предпринимаются необходимые меры в соответствии с законодательством о государственной регистрации юридических лиц.

Руководствуясь частью VI статьи 130 Конституции

Азербайджанской Республики, статьями 60, 62, 63, 65-67 и 69 Закона Азербайджанской Республики "О Конституционном суде", Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

ПОСТАНОВИЛ:

1. В соответствии со статьей 58 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 109-4.1.1 и 112.1 Гражданского кодекса Азербайджанской Республики каждый вправе на основе принципа добровольности в предусмотренном законодательством порядке вступить в кооператив и выйти из него.

2. Положения "кооператив образуется не менее чем пятью физическими и (или) юридическими лицами" статьи 109-1.1

Гражданского кодекса Азербайджанской Республики и “число членов жилищно-строительного кооператива не может быть меньше чем пять” статьи 110.1 Жилищного кодекса Азербайджанской Республики являются общим требованием, направленным на образование и деятельность кооператива в связи с его организационно-правовой формой. Юридическое лицо, число членов которого меньше пяти, не может быть образовано или продолжать свою деятельность в форме жилищно-строительного кооператива.

3. В соответствии со статьей 111.3.3 Гражданского кодекса Азербайджанской Республики принятие и исключение членов кооператива относится к исключительной компетенции общего собрания членов кооператива. Данная компетенция распространяется также на исключение члена кооператива в добровольном порядке.

4. Согласно требованию статьи 109.5 Жилищного кодекса Азербайджанской Республики после достижения цели, поставленной в ходе образования кооператива, принимается решение о ликвидации кооператива в установленном законом порядке или преобразовании его в товарищество собственников жилья и предпринимаются необходимые меры в соответствии с законодательством о государственной регистрации юридических лиц.

5. Постановление вступает в силу со дня опубликования.

6. Постановление опубликовать в газетах «Азербайджан», «Республика», «Халг газети», «Бакинский рабочий» и «Вестнике Конституционного суда Азербайджанской Республики».

7. Постановление является окончательным и не может быть отменено, изменено или официально истолковано ни одним органом или лицом.

TƏDBİRLƏR

**Ümummilli Lider Heydər Əliyevin anadan olmasının
100 illiyinə və 12 noyabr Konstitusiya Gününə
həsr olunmuş hüquq olimpiadası keçirilib**

Çoxəsrlik dövlətçilik ənənələrini davam etdirən Azərbaycan xalqı 1995-ci il noyabrın 12-də ümumxalq səsverməsi – referendum yolu ilə öz Konstitusiyasını qəbul etmişdir. Ümummilli Lider Heydər Əliyevin müəllifi olduğu ilk milli Konstitusiyanın qəbulu hüquqi dövlətin qurulmasında mühüm dönüş nöqtəsi olub. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi gənclərin hüquqi tərbiyəsinin yüksəldilməsinə, onların hüquqi dövlət quruculuğunda fəal iştiraklarına, konstitusiya – hüquq əsaslarının və prinsiplərinin daha da dərindən öyrənmələrinə daim diqqət yetirir. Konstitusiya Məhkəməsi Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasında insan hüquqlarının

müdafiəsi üzə Milli Fəaliyyət Planı”nın həyata keçirilməsi istiqamətində əhəmiyyətli tədbirlər görməkdədir. Bu istiqamətdə digər tədbirlərlə yanaşı, hər il Konstitusiya Məhkəməsi Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində Konstitusiya Günü münasibətilə ali və orta təhsil müəssisələrinin tələbə və şagirdləri arasında hüquq olimpiadası keçirir. Əvvəlki illərdə hüquq olimpiadaları Bakıda, Naxçıvan Muxtar Respublikasında, Gəncə və Sumqayıt şəhərlərində, Lənkəran, Astara, Masallı, Lerik, Quba, Xaçmaz, Şabran, Qusar, Şəki, Qax, Zaqatala, Balakən, Şəmkir, Tovuz, Ağstafa və Qazax rayonlarında təşkil olunmuşdur. Bu il Ümummilli Lider Heydər Əliyevin anadan olmasının 100 illiyi və 12 noyabr Konstitusiya Günüə həsr olunmuş “Hüquqi dövlətin əsasları” adlı hüquq olimpiadası Şamaxı, İsmayıllı, Qəbələ, Oğuz rayonlarında keçirilmişdir. Olimpiadada ümumilikdə 40 məktəbdən, 800 şagird iştirak etmiş və sonda qaliblər müəyyənləşdirilmişdir. “Hüquqi dövlətin əsasları” olimpiadasının nəticələrinin elan olunması ilə əlaqədar Qəbələ rayonunda Konstitusiya Məhkəməsi Aparatının, Şamaxı, İsmayıllı, Qəbələ və Oğuz rayonlarının icra hakimiyyətlərinin, təhsil sektorunun nümayəndələrinin və olimpiada qaliblərinin iştirak etdiyi tədbirdə dövlət himni səsləndirilmiş, Vətən müharibəsi şəhidlərinin xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edilmişdir.

Tədbirdə çıxış edən Qəbələ rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Səbuhi Abdullayev Azərbaycanda hüquqi dövlət quruculuğunun Ulu Öndər Heydər Əliyevin adı ilə bağlı olduğunu vurğulayaraq, məktəblilərin hüquq və vəzifələrini dərinəndən dərk etmələrində mühüm rol oynayan belə bir olimpiadanın təşkilinə görə Konstitusiya Məhkəməsinin rəhbərliyinə və əməkdaşlarına minnətdarlığını bildirib. Bu bilik yarışının şagirdlərin həyatında mühüm rol oynadığını deyən icra hakimiyyətinin başçısı olimpiadanın iştirakçıları arasından ölkəmizə və dövlətimizə layiqli kadrlar yetişəcəyinə əminliyini ifadə etmişdir. Qəbələ rayon Məhkəməsinin sədri Abbas Əliyev öz çıxışında Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası haqqında geniş məlumat vermişdir. Konstitusiya Məhkəməsi Aparatının Konstitusiya hüququ şöbəsinin müdiri Dürdanə Məmmədova çıxış edərək Azərbaycan

Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Sədri Fərhad Abdullayevin müraciətini iştirakçıların diqqətinə çatdırmış, olimpiadanın nəticələrini elan etmişdir. Olimpiadanın nəticələrinə əsasən, Qəbələ rayonu birinci, İsmayıllı rayonu ikinci, Şamaxı rayonu üçüncü yeri tutduqlarına, Oğuz rayonu isə iştirak etdiyinə görə diplomlara layiq görülüb.

Tədbirin sonunda olimpiadanın qalibləri və yüksək bal toplayaraq fərqlənmiş məktəblilərə Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin təsis etdiyi kubok, diplom və hədiyyələr təqdim olunmuşdur.

Konstitusiya Məhkəməsində Zəfər Günü qeyd edilib

Noyabrın 5-də Konstitusiya Məhkəməsində Zəfər Günü ilə bağlı tədbir keçirilib. Əvvəlcə Vətən müharibəsi şəhidlərinin əziz xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edilib. Tədbiri açan Konstitusiya Məhkəməsinin sədri Fərhad Abdullayev qeyd edib ki, 44 günlük Vətən müharibəsi nəticəsində Azərbaycan torpaqlarının 30 illik işğalına son qoyularaq, dövlətimizin ərazi bütövlüyü təmin olundu. Azərbaycan xalqının və dövlətinin qüdrətinin rəmzinə çevrilmiş bu möhtəşəm Zəfər tarixi əhəmiyyət daşıyır. Vurğulanıb ki, xalqımız ötən müddətdə hər an Zəfər müjdəsi gözləyib və bu gün hər birimiz müasir Azərbaycan tarixinin fəxarətli günlərini yaşayırıq. Azərbaycan Prezidenti, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyev həm siyasi arenada, həm də döyüş meydanında misilsiz uğura imza ataraq tarixi ədaləti və beynəlxalq hüquq normalarının prinsiplərini bərpa etdi. Sədr vurğulayıb ki, dövlətimizin başçısı, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə ən müasir silah-sursat və hərbi texnika ilə təchiz olunmuş Azərbaycan Ordusunun həyata keçirdiyi hərbi əməliyyatlar nəticəsində 44 gün ərzində

300-ə yaxın yaşayış məntəqəsi, həmçinin 5 şəhər, 4 qəsəbə və bir sıra strateji yüksəkliklər işğaldan azad edilmişdir. Azərbaycan Prezidentinin sərkərdəlik qabiliyyəti döyüş meydanı ilə yanaşı, siyasi müstəvidə də yenilməz və qətiyyətli iradəsi, sayəsində 2020-ci il noyabrın 10-da Ermənistan kapitulyasiya aktını imzalamaya məcbur edildi və ölkəmizin Qələbəsini təsdiqləyən üçtərəfli Bəyanat imzalandı. Bu tarixi sənəd Azərbaycan dövlətinin Qələbəsini bəyan etdi. Birinci Qarabağ müharibəsindən ötən dövrdə əsas ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən qoyulan ordu quruculuğu siyasəti və müdafiə məsələləri ilə bağlı mühüm addımlar atıldı, bu proses dövlətin prioritet məsələsinə çevrildi. Ümummillə lider Heydər Əliyevin müdrik diplomatik addımları sayəsində əldə edilmiş müvəqqəti atəşkəs iqtisadiyyatın dirçəlməsi və sürətli inkişafı, o cümlədən ordu quruculuğu siyasətini uğurla davam etdirmək üçün zəruri şərait yaratdı. 8 Noyabr Zəfəri Müzəffər Ali Baş Komandanın yenilməz iradəsinin və böyük sərkərdəlik məharətinin, Rəşadətli Azərbaycan Ordusunun yüksək döyüş ruhunun, mənəvi-psixoloji hazırlığının və peşəkarlığının nümunəsidir. Azərbaycanın əzəli torpağı olan Qarabağın və Şərqi Zəngəzurun işğaldan azad edilməsi xalqımızı uzun illər davam edən məğlubiyyət acısından qurtardı və onu qalib xalqa çevirdi. Qüdrətli Azərbaycan haqq səsini dünya ictimaiyyətinə çatdıraraq, yerləşdiyi bölgənin siyasi, iqtisadi, hərbi, humanitar mənzərəsini dəyişməyə qadir olduğunu, ədalətin və beynəlxalq hüququn bərpasını qətiyyətlə dünyaya nümayiş etdirdi. Tədbirdə Fərhad Abdullayev vurğulayıb ki, Ulu öndər Heydər Əliyevin müəllifi olduğu Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının hüquqi qüvvəsi işğaldan azad edilmiş torpaqlarımızda bərpa olundu. İşğal altındakı torpaqlarımızın azad olunması həm də vətəndaşların konstitusiyaya hüquqlarının bərpasını təmin etmişdir. Diqqətə çatdırılıb ki, 2020-ci il dekabrın 8-də Prezident İlham Əliyev “YAŞAT” Fondunun yaradılması ilə bağlı Fərman imzalamışdır. Fondun yaradılmasında məqsəd şəhid ailələrinin və hərbi əməliyyatlar nəticəsində əlilliyi müəyyən olunmuş şəxslərin sosial müdafiəsi sahəsində dövlət tərəfindən həyata keçirilən tədbirlərə əlavə dəstək verilməsi istiqamətində vətəndaş cəmiyyəti təşəbbüslərinin reallaşdırılması üçün müvafiq platformanın yaradılması, bu sahədə

şəffaflığın, hesabatlılığın və ictimai nəzarətin təmin edilməsidir. Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın tapşırığı ilə şəhid ailələri və müharibə iştirakçıları genişmiqyaslı sosial dəstək tədbirləri ilə əhatə olunur, onlara xüsusi həssaslıq və qayğı göstərilir. Daha sonra sədr diqqətə çatdırıb ki, Vətən müharibəsində qazanılan parlaq Qələbə sayəsində azad olunan ərazilərdə bu gün genişmiqyaslı bərpa və quruculuq işləri həyata keçirilir, mühüm layihələr reallaşdırılır. Dövlətimizin başçısı bu ərazilərdə strateji obyektlərin, müəssisələrin təməlini qoyur, tikinti işlərinin gedişini, yüksək texnologiyaların tətbiqini diqqət mərkəzində saxlayır. Bu bərpa-quruculuq işləri Azərbaycanın gücünü, Prezidentimizin möhkəm iradəsini, yüksək idarəçilik məharətini, qurub-yaratmaq əzmini bütün dünyaya nümayiş etdirir. Qeyd edilmişdir ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin və qardaş Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın iştirakı ilə Füzuli və Zəngilan Beynəlxalq Hava limanlarının rəsmi açılışı ilə azad olunmuş bölgələrə yeni həyatın bəxş edildiyi, həmin ərazilərin dünyaya öz qapılarını açmağa hazır olduğu nümayiş etdirilib. Dövlət başçıları tərəfindən müttəfiqlik münasibətləri haqqında Şuşa Bəyannaməsinin imzalanması isə Azərbaycan-Türkiyə qardaşlığının hərbi və strateji əməkdaşlığının parlaq göstəricisidir. Həmçinin qeyd edilib ki, Konstitusiya Məhkəməsinin nümayəndə heyətləri iştirak etdikləri beynəlxalq tədbirlərdə, xarici həmkarları ilə görüşlərdə ərazilərimizin işğaldan azad olunması, işğal dövründə törədilmiş dağıntılar, ölkəmizə qarşı həyata keçirilmiş təxribatlar, azad edilmiş ərazilərin kütləvi şəkildə minalarla çirklənməsi, hərbiçilərimizin və mülki əhalinin minaların qurbanı olması barədə məlumatları nəzərə çatdırır. Ərazilərimizin minadan təmizlənməsi üçün beynəlxalq dəstəyə ehtiyac olduğu və Ermənistan tərəfindən minalanmış ərazilərin xəritələrinin verilməsinin vacibliyi vurğulanmışdır.

Tədbirin sonunda Fərhad Abdullayev bildirib ki, ölkəmiz tarixinin heç bir mərhələsində görülməyən uğura imza ataraq, siyasi və hərbi gücünü bütün dünyaya nümayiş etdirdi. Bu müharibədə ən əsas məqamlardan biri Xalq-Prezident birliyi oldu. Xalqımız ölkə rəhbərinin ətrafında yumruq kimi birləşərək,

ona və ordumuza böyük dəstək nümayiş etdirdi. Qəhrəman, yenilməz Ordumuz isə döyüş meydanında Ali Baş Komandanın əmrlərini şərəflə yerinə yetirərək düşmənə ağır zərbələr endirdi, onların çoxlu sayda hərbi texnikasını və canlı qüvvəsini məhv edərək, heyrətamiz Qələbəyə imza atdı. Dünya hərbi tarixinə parlaq hərflərlə yazılan Vətən müharibəsində qazanılan Qələbə nəticəsində ölkəmizin ərazi bütövlüyü bərpa olundu.

Sədr Zəfər Günü, həmçinin qarşıdan gələn Dövlət Bayrağı Günü, eləcə də Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Günü münasibətilə Konstitusiya Məhkəməsinin kollektivini bir daha təbrik edərək qeyd edib ki, bu gün Azərbaycan Bayrağı işğaldan azad edilmiş bölgələrdə ucaldılıb və bu bayraq daim həmin ərazilərdə dalğalanacaq.

Konstitusiya Məhkəməsinin kollektivi Fəxri xiyabanda Ulu öndər Heydər Əliyevin məzarını ziyarət edib

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının qəbul olunmasının 27 illiyi ilə əlaqədar, noyabrın 11-də Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin sədri Fərhad Abdullayev, Konstitusiya Məhkəməsinin hakimləri və Aparatın məsul əməkdaşları Fəxri xiyabana gələrək ulu öndər Heydər Əliyevin xatirəsini dərin ehtiramla yad edib, məzarı önünə gül dəstələri qoymuşlar.

Sonra görkəmli oftalmoloq-alim, akademik Zərifə xanım Əliyevanın da xatirəsi anılıb, məzarı üzərinə tər çiçəklər düzülüb.

Tanınmış dövlət xadimi Əziz Əliyevin və görkəmli həkim-alim Tamerlan Əliyevin məzarları üzərinə də gül dəstələri qoymuşdur.

Dekabrın 12-də müstəqil Azərbaycan dövlətinin banisi və qurucusu, görkəmli siyasi xadim, Ulu Öndər Heydər Əliyevin vəfatından 19 il keçir.

Xalqımızın ümumilli lideri Heydər Əliyevin anım günündə Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin sədri, hakimləri və Aparatın məsul əməkdaşları Fəxri xiyabana gələrək, dahi şəxsiyyət Heydər Əliyevin əziz xatirəsini böyük hörmət və dərin ehtiramla yad edib, məzarı önünə gül dəstələri qoymuşlar.

Sonra görkəmli oftalmoloq-alim, akademik Zərifə xanım Əliyevanın da xatirəsi ehtiramla anılıb, məzarı üzərinə tər güllər düzülüb.

Tanınmış dövlət xadimi Əziz Əliyevin və görkəmli həkim-alim Tamerlan Əliyevin məzarları üzərinə də gül dəstələri qoymuşdur.

SƏFƏRLƏR

Konstitusiyaya Məhkəməsinin sədri Konstitusiyaya Ədalət Mühakiməsi üzrə Dünya Konqresində iştirak edib

Konstitusiyaya Məhkəməsinin sədri Fərhad Abdullayev “Konstitusiyaya ədalət mühakiməsi və sülh” mövzusunda 5-ci Dünya Konqresində iştirak etmişdir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin nümayəndə heyəti Konstitusiyaya Ədalət Mühakiməsi üzrə Dünya Konfransı Təşkilatının və İndoneziya Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin dəvəti ilə oktyabrın 4-8-də bu ölkənin Denpasar şəhərində səfərdə olmuşdur. Konqresdə İndoneziya Respubli-

kasının ali dövlət orqanlarının rəhbərləri, Konstitusiya Ədalət Mühakiməsi üzrə Dünya Konfransı Təşkilatına 119 üzv ölkənin Konstitusiya Məhkəmələrinin nümayəndə heyətləri, habelə Avropa Şurası Venesiya Komissiyasının nümayəndələri iştirak etmişlər. Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsi Ədalət Mühakiməsi üzrə Dünya Konfransı Təşkilatının tamhüquqlü üzvüdür. Tədbirin açılışında İndoneziyanın Prezidenti Coko Vidodo çıxış edib.

Konqresin praktiki hissəsində təşkilata üzv ölkələrin Konstitusiya məhkəmələrinin nümayəndələri tərəfindən konstitusiya ədalət mühakiməsinin hüququn aliliyinin təmin edilməsi və konstitusiya dəyərlərinin müdafiəsində rolu, Konstitusiya Məhkəməsinə birbaşa müraciət etmə imkanları, seçkilər zamanı seçki prosedurunun qanuniliyinə nəzarət etmənin vacibliyi və digər hüquqi məsələlərə dair məruzələr təqdim olunmuş, müzakirələr aparılmışdır. Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin sədri konqresdə “Əsas prinsiplər: insan hüquqlarının müdafiəsi, demokratiya və qanunun aliliyi ictimai əmin-amanlığın ilkin şərti kimi” mövzusunda yekun məruzə ilə çıxış edib. Konqresdən sonra Konstitusiya Ədalət Mühakiməsi üzrə Dünya Konfransı Təşkilatının Baş Assambleyasının iclası keçirilib. Səfər çərçivəsində İndoneziya Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin sədri, hakimləri və Aparatın rəhbərliyi ilə ikitərəfli rəsmi görüşlər keçirilib, qarşılıqlı məhkəmə-hüquq əməkdaşlığı məsələləri ilə bağlı fikir mübadilələri aparılıb.

Konstitusiya Məhkəməsinin sədri Beynəlxalq Konqresdə iştirak edib

Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin sədri Fərhad Abdullayevin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti Türkiyə Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin sədri Zühtü Arslanın dəvəti ilə İslam Əməkdaşlıq Təşkilatına üzv dövlətlərin konstitusiya nəzarət orqanlarının Konqresində iştirak etmək üçün İstanbulda işgüzar səfərdə olub.

Dolmabağça sarayında keçirilmiş Konqresdə Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan açılış nitqi söyləyib.

Tədbirin birinci sessiyası əsas hüquqların müdafiəsində yuxarı instansiya məhkəmələrinin roluna, ikinci sessiyası isə İslam ölkələrində konstitusiya nəzarətinin müxtəlif modellərinə həsr olunub.

Konqresdə Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinin sədri Fərhad Abdullayev çıxış edərək ölkəmizdə insan hüquq və azadlıqlarının konstitusiya ədalət mühakiməsi yolu ilə təmin olunmasından söz açıb, İslam ölkələri arasında məhkəmə-hüquq sahəsində əməkdaşlığın əhəmiyyətini vurğulayıb.

Konqres zamanı İşçi Komitə tərəfindən hazırlanmış Nizamnamə qəbul edilib.

Sonda qəbul edilmiş İstanbul Bəyannaməsində qanunun aliliyinin və insan hüquqlarının müdafiəsinin təmin edilməsi məqsədilə Konstitusiya məhkəmələri arasında təcrübə və məlumat mübadiləsini həyata keçirərək yeni təsisatın yaradılması və onun “İslam Dünyasının Konstitusiya Yurisdiksiyaları Konfransı” adlandırılması razılaşdırılmışdır.

Həmçinin Türk Dövlətləri Təşkilatına Üzv Dövlətlərin Konstitusiya Yurisdiksiyaları Konfransının (TÜRK-AY) iclası keçirilib.

Səfər çərçivəsində Türkiyə Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin sədri, hakimləri və Aparatın rəhbərliyi ilə ikitərəfli işgüzar görüşlər keçirilib, məhkəmə təcrübəsi və qarşılıqlı məhkəmə-hüquq əməkdaşlığı ilə bağlı hüquqi məsələlər ətrafında fikir mübadiləsi aparılmışdır.

Tədbirlərdə, həmçinin Azərbaycanın İstanbuldakı baş konsulu Nərminə Mustafayeva da iştirak edib.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
KONSTITUSİYA MƏHKƏMƏSİNİN
MƏLUMATI

Redaktorlar:

Kamran Yusifov

Tələt Binnətzadə

Orxan Rzayev

Fidan Əlixanova

Cəmilə Məmmədova

Nigar Yusubova

Aytən Quliyeva

Fidan Mövsümova

Günəl Kərimova-Səmədova

Çapa imzalanmışdır 30.12.2022. Kağız formatı 70x100 1/16.
Fiziki çap vərəqi 9,75.